הלכה · מפרשים

ברית עולם על ספר חסידים

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ברית עולם על ספר חסידים

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ברית-עולם-על-ספר-חסידים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן א 9
סימן ה 9
סימן י 10
סימן יא 10
סימן יב 11
סימן יג 11
סימן יד 12
סימן טו 13
סימן טז 15
סימן יז 15
סימן יח 15
סימן יט 16
סימן כ 17
סימן כח 17
סימן כט 17
סימן ל 17
סימן לב 18
סימן לד 18
סימן לט 19
סימן מ 20
סימן מב 20
סימן מג 20
סימן מד 20
סימן מו 21
סימן מז 21
סימן מט 21
סימן נ 21
סימן נו 22
סימן נז 22
סימן נח 22
סימן נט 23
סימן ס 23
סימן סא 23
סימן סב 24
סימן סד 24
סימן סז 25
סימן עב 25
סימן עו 25
סימן עט 26
סימן פג 26
סימן פד 27
סימן צד 27
סימן צה 28
סימן צו 28
סימן צז 28
סימן צח 29
סימן קד 29
סימן קי 29
סימן קטז 29
סימן קכא 30
סימן קכג 30
סימן קכד 31
סימן קכז 31
סימן קלד 31
סימן קלה 31
סימן קמד 32
סימן קמה 33
סימן קמט 33
סימן קנב 33
סימן קנג 34
סימן קנד 34
סימן קנה 34

סימן קנו 34
סימן קנח 35
סימן קסב 35
סימן קסד 36
סימן קסז 36
סימן קסח 37
סימן קסט 37
סימן קע 38
סימן קעא 38
סימן קעו 38
סימן קעז 38
סימן קפה 39
סימן רא 39
סימן רג 39
סימן רו 40
סימן רטו 40
סימן ריז 40
סימן ריח 40
סימן ריט 41
סימן רכ 43
סימן רכד 43
סימן רכו 44
סימן רכט 45
סימן רלב 46
סימן רלד 46
סימן רלז 46
סימן רמ 46
סימן רמא 46
סימן רמה 47
סימן רמז 47
סימן רמט 47
סימן רנ 47
סימן רנט 47
סימן רסו 48
סימן רסט 48
סימן רע 48
סימן רעא 48
סימן רעה 49
סימן רעז 49
סימן רפא 49
סימן רפד 49
סימן רפה 49
סימן רפו 50
סימן רפח 50
סימן רפט 50
סימן רצ 50
סימן רצג 51
סימן רצו 51
סימן רצז 51
סימן רצח 51
סימן רצט 52
סימן שב 52
סימן שג 52
סימן שט 52
סימן שיב 53
סימן שיג 53
סימן שטו 53
סימן שיז 54
סימן שכ 54
סימן שכא 54
סימן שכו 54
סימן שלח 55
סימן שמא 55
סימן שמג 55

סימן שמד 55
סימן שמה 56
סימן שמו 56
סימן שמז 57
סימן שמח 57
סימן שמט 58
סימן שנ 58
סימן שנב 58
סימן שנג 59
סימן שנה 59
סימן שנו 59
סימן שנז 59
סימן שנח 60
סימן שסז 60
סימן שסט 60
סימן שעב 60
סימן שעה 60
סימן שעח 61
סימן שעט 61
סימן שפג 61
סימן שצ 62
סימן שצג 62
סימן שצד 62
סימן שצה 63
סימן שצו 63
סימן שצח 64
סימן תה 64
סימן תו 64
סימן תט 64
סימן תיא 67
סימן תטו 68
סימן תכו 68
סימן תכט 68
סימן תמד 69
סימן תמה 69
סימן תנו 69
סימן תנז 69
סימן תנח 69
סימן תס 70
סימן תסא 70
סימן תסט 70
סימן תעה 70
סימן תעז 71
סימן תעט 71
סימן תפ 71
סימן תפב 72
סימן תפד 72
סימן תפט 72
סימן תצא 73
סימן תצה 73
סימן תק 74
סימן תקד 74
סימן תקו 74
סימן תקט 74
סימן תקיא 75
סימן תקטו 75
סימן תקיז 75
סימן תקכב 75
סימן תקכד 76
סימן תקכח 76
סימן תקל 76
סימן תקלא 77
סימן תקלח 77
סימן תקמו 77

סימן תקמט 77
סימן תקנ 78
סימן תקנא 78
סימן תקנג 78
סימן תקנו 78
סימן תקנז 78
סימן תקנח 79
סימן תקסט 79
סימן תקעג 79
סימן תקעד 79
סימן תקעה 80
סימן תקעח 80
סימן תקעט 80
סימן תקפ 80
סימן תקפא 81
סימן תקפג 81
סימן תקפד 81
סימן תקפה 81
סימן תקפו 82
סימן תקפח 82
סימן תקפט 82
סימן תקצ 83
סימן תקצא 83
סימן תקצב 83
סימן תקצג 83
סימן תקצה 84
סימן תקצח 84
סימן תרא 84
סימן תרב 84
סימן תרה 85
סימן תרו 86
סימן תרז 86
סימן תריא 86
סימן תריז 86
סימן תריט 86
סימן תרכב 87
סימן תרכה 87
סימן תרכז 87
סימן תרלא 87
סימן תרלד 88
סימן תרלו 88
סימן תרמד 88
סימן תרמז 89
סימן תרנב 89
סימן תרס 89
סימן תרסא 89
סימן תרסה 89
סימן תרסז 90
סימן תרסח 90
סימן תרפג 90
סימן תרצא 91
סימן תרצט 91
סימן תשט 91
סימן תשיב 91
סימן תשלח 92
סימן תשמה 92
סימן תשמח 92
סימן תשמט 92
סימן תשנג 93
סימן תשנד 93
סימן תשנו 93
סימן תשנז 93
סימן תששח 94
סימן תשעא 94

סימן תשעב 95
סימן תשעה 95
סימן תשפד 95
סימן תשפה 96
סימן תשצ 96
סימן תת 96
סימן תתב 97
סימן תתג 97
סימן תתז 97
סימן תתיב 97
סימן תתיח 98
סימן תתכא 98
סימן תתכב 99
סימן תתכג 99
סימן תתכז 99
סימן תתמ 99
סימן תתמג 100
סימן תתמז 100
סימן תתמח 100
סימן תתנא 100
סימן תתנט 101
סימן תתס 101
סימן תתסו 101
סימן תתעג 101
סימן תתעח 101
סימן תתפב 102
סימן תתפה 102
סימן תתפח 102
סימן תתקח 102
סימן תתקכו 102
סימן תתקכח 103
סימן תתקל 103
סימן תתקלה 103
סימן תתקלו 104
סימן תתקמד 104
סימן תתקמה 104
סימן תתקסח 104
סימן תתקע 105
סימן תתקעא 105
סימן תתקפ 105
סימן תתקפד 105
סימן תתקפה 105
סימן תתקצא 106
סימן תתקצב 106
סימן תתר 106
סימן תתרד 107
סימן תתרט 107
סימן תתריב 107
סימן תתרטו 107
סימן תתריט 108
סימן תתרכ 108
סימן תתרכא 108
סימן תתרלד 109
סימן תתרלו 109
סימן תתרלט 109
סימן תתרמא 110
סימן תתרמב 110
סימן תתרמז 110
סימן תתרנב 110
סימן תתרנג 111
סימן תתרנז 111
סימן תתרנט 111
סימן תתרסא 111
סימן תתרסב 112

סימן תתרסו 112
סימן תתרעב 112
סימן תתרפב 112
סימן תתרצב 112
סימן תתשיב 113
סימן תתשיד 113
סימן תתשטז 113
סימן תתשיט 113
סימן תתשכט 114
סימן תתשלז 114
סימן תתשמג 114
סימן תתשנג 114
סימן תתשנד 115
סימן תתשנה 115
סימן תתשנח 115
סימן תתשסא 116
סימן תתשסד 116
סימן תתשעב 116

סימן א

פירוש א

זה ספר חסידים וכו' ונכתב ליראי ה' ולחושבי שמו וכו'. לפי הנודע כי רבינו המחבר הי' רבינו יהודה בן רבינו שמואל קדישי עליונין זצ"ל. אפשר שקרא הספר הקדוש הזה ספר חסידי' כי ספר חסידים גימטריא זה יהודה בן שמואל עם הכולל לרמוז שמו ושם אביו כשם שהיו התנאי' רומזי' שמם כמו שכתב תלמידו רבינו בעל הרוקח זצ"ל בפתיחתו לספרו הקדוש פתיחתא דחכימו. ומ"ש וכתיב ליראי ה' כו' כלו' דמי שרוצה לעבוד ה' ולירא אותי ואין בעירו חסיד שילמוד דרכיו ילמוד מספר הזה וכן עם חסיד תתחסד תתחס"ד גימטרי' משנת חסיד כי מי שלא זכה ללמוד מהחסיד ילמוד מספרו:

סימן ה

פירוש א

דגרסינן כל מי שיש בידו להוכיח ולמחות באנשי ביתי כו'. שבת דף כ"ד ומ"ש דאמרינן מנין למוכיח פעם אחד ערכין דף ט"ז (בסמוך כתב רבינו אין לי אלא הרב לתלמיד וכו' והרב המפרש כתב וז"ל תלמיד לרב וכו' דאי לדבר זה אתי קרא לבד שיחזור ויוכיחנו כדלעיל הול"ל הוכח הוכח או תוכיח תוכיח ומדנקט תרי לישני שמעינן זה נמי עכ"ל וכונתו לתרץ השני סוגיות דערכין ודמציעא. ואני בעניי אומר דנהי דמצא מקום לשתי הדרשות אבל מה יענה למ"ש פ' אלו מציאות הוכח אפי' ק' פעמים דהרי מוכח דתיבת הוכח משמע אפילו ק' פעמים ואיך אמרו בערכין מנין שחוזר ומוכיח ת"ל תוכיח אלמא דהוכח לא משמע אלא פעם אתת והראשוני' עמדו בזה כמו שכתוב בשיט' מקובצת ונמוקי יוסף עמ"ש בעניותי בספרי הקטן ראש דוד סוף פ' דברים בס"ד):

ועוד אמרו הוכח אין לי אלא הרב לתלמיד וכו'. מציעא פ' אלו מציאות דף ל"א:

עד שיכו אותנו ויבזו אותנו ויקללו אותנו וכו'. פלוגתא היא בערכין שם ונקט למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' ויש נוסחא שיכו ויקללו ויבזו ולנוסחא זו נקט כסדר פלוגתייהו שנסדר בש"ס הכאה קללה נזיפה למר כדא"ל ולמר כדא"ל וכ"כ בפירוש לקמן סימן תי"ג. שוב בא לידי ס' חסידים עם פירוש שנדפס בפפ"דמ וראיתי למפרש שכתב שסותר למ"ש סימן תי"ג ע"ש ולי ההדיוט הדבר ברור כמי שכתבתי ואין צורך למ"ש המפרש ע"ש ודוק. ומ"מ נראה דהרב מספקא ליה הלכתא כמאן דאי לא הוי ליה למנקט הסברא שהוא הלכה לחוד ואמאי נקט שלשתן. ויש קצת הרגש על רבינו בעל סמ"ג תלמידו בעשין י"א דפסק בפשיטות כר' יוחנן וכ' שהרמב"ם פסק כרב ולא נתברר טעמו ע"ש ולא

חייש מר לספיקא דרביה רבינו המחבר ואני בעניי כתבתי במקומו דאשכחן מרגניתא בזוהר הקדוש פ' נח דף ס"ח ע"א ועד כמה יזהר ליה עד דימחי ליה הא אוקמוה חבריא הבט ימין וראה דרוח ה' דיבר בו בהרמב"ם ופסקא דפסקי' משה הלכה רווחת בין התנאים ולפי מ"ש הרמ"ע ודעמיה ז"ל והביאו הרב חוות יאיר סימן קנ"ב דרבי אבא המוזכר בזהר הקדוש שהיה מגדולי חברי רשב"י מר ניהו רב דגמרינן ששמו אבא יומתק הא דידן דרב אמר עד הכאה דהכי הוו נקוטי תנאי בזמנו. וכי תאמר בלבבך דאין ראיה מהזהר דרבי יצחק קאמר לה והיינו סברת רבי אבא המיוחד שבחבריו שהוא רב ועליה פליג רבי יוחנן בתלמודן דאיהו לא חשיב לרב כתנא כמפורסם בש"ס שחילק עליו הרבה וכמ"ש התו' בכתובות ד"ח לאו מילתא היא דאודי לי מיהא דר' יצחק סבר כרב וגם קאמר בלשונו הא אוקמוה חברייא דמוכח דרבים סברי הכי וא"כ הלכה כרבים וכ"ש כי מהלשון נראה דהיתה הלכה רווחת בין התנאים ולא רבו עליה:

ואם הוכיח אותו ולא קבל יצא המוכיח נקי מעונש ויש למוכיח זכותו פשטן של דברים שהמוכיח ליקח זכיות של הרשע שלא קבל תוכחתו וכן ראיתי שכתבו המפרשי' בפירוש ולפ"ז יש לפרש הכתוב הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא הכונה לא יהיה כונתך שאם לא יקבל ליתן לו חטאתך וליקח זכיותיו וז"ש הוכח תוכיח ולא יהיה דעתך להכביד עליו חטא שלך והיינו ולא תשא עליו חטא ושוב ראיתי בפי' אשר נדפס בפפד"מ שפירש שיהיה למוכיח זכות מזכה חבירו לפי מחשבתו:

סימן י

פירוש א

ועוד חסיד על שם החסידה שתרגם אונקלוס וחוריתא וכו'. והרב החסיד מהר"ם די לונזאנו זלה"ה בשתי ידות דף צ"ז ע"ב כתב על דברי רבינו ובחנם נדחק להביא ראיה מהחסידה ותרגומו כי הנה חסד הוא פן יחסדך שומע ענין בושה וחרפה ע"ש. ואפשר דרבינו אגב אורחיה רצה להעיר שנלמוד מהחסידה שהיא מתביישת ואינה חוששת ומשום הכי מייתי לה מהכא:

סימן יא

פירוש א

וכן בני יעקב כשחטאו ליוסף מחל להם וכו'. יש להעיר דאם כבר מחל להם יוסף איך אמרו רז"ל למ"ד והוא בזהר חדש דגלות מצרים היה בעבור חטא מכירת יוסף. וגם גזרת

המן אמרו במדרש רבה שהי' בחטא מכירת יוסף ע"ש. ועד אחרון עשרה הרוגי מלוכה באו מכח עשרה שבטים וקבלו עונשם אלא שהשבטים באו בעיבור הא מיהא הי"ל צער גדול וכל זה קשה דאין אחר מחילת יוסף כלום וכבר מחל להם מחילה גמורה ולמה נענשו כל כך ונראה דהשבטים חטאו בשתים חטאו עם יוסף וחטאו ג"כ עם ה' במכירת יוסף באיזה חטאות הן בענין עצמו הן במה שפגמו ביסוד הן מחילול ה' שהיה לעיני פרעה והמצריים אף שיש לצדד כי לא ידעו הדבר על מתכונתו והוא קרוב לודאי שאמרו לפרעה כי גנוב גונב מעכו"ם שראוהו בשדה שהיה הולך יחידי וגנבוהו ומכרוהו ומ"מ לא יבצר שאיז' מהם ידע או הבין וא"כ מה שמחל יוסף הצדיק אהני על מה שחטאו לו דוקא אבל אכתי פש גבייהו מה שחטאו לשמי' ומשו"ה נענשו כי הקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה והם מפלאות תמים דעים (עמ"ש רבינו סימן קנ"ב וסי' תקע"ג ומה שכתבתי בעניותי שם):

סימן יב

פירוש א

והגדר הגדול והמופלא עזיבת המאכלות וכו'. ואתיא כי הא דאתמר בי מדרשא והביאו התוספות בכתובות דף ק"ד ע"א אמאי דאמר ר' לא נהניתי באצבע קטנה וז"ל דאמרי' במדרש עד שיתפלל אדם שיכנס תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו ומייתי האי עובדא דרבי עכ"ל ובמקום אחר הבאתי בעניותי שיש נוסח אחרינ' בזה. וכתבו ז"ל שמאכל שהנאהו ומושך ידו לסנף עצמו על חטאתיו חשוב לפניו יתברך הרבה (ורבינו אפילו במאכל פשוט כאחד העם קאמר שלא ישבע. וזהו גדר גדול ומופלא דאף במאכלי מאכל עניים ימעט ולא יאכל כל צרכו. ורבינו הקדוש שאמר לא נהניתי באצבע קטנה היינו שלא אכל אפילו ממאכל הדיוט כדי שבעו ונמצא שלא נהנה כי לא אכל אלא כדי חיותו. ואגב אומר שראיתי לגדול אחד שפירש מ"ש לא נהניתי אפילו באצבע קטנה על דרך ארץ כמ"ש לא כל האצבעות שוות וק"ל):

סימן יג

פירוש א

בא השטן שהוא מדה"ד וכו'. אין הל' מדוקדק והכונה שיקטרג ועי"ז מתעוררת מדה"ד: **ואומר רבש"ע לא יתכן לעשות לו טובה עד שיעמוד בנסיון וכו'**. והכי אמרו במ' הביאו המפרש בדברי הימים א' סי' י"ד וז"ל אמרה מדה"ד לפני הקב"ה רבש"ע למה העברת

את שאול מלפני דוד א"ל על שלא המתין לשמואל שבעת ימים כאשר צוהו אמר לה הקב"ה אנסה עתה את דוד הסב עליהם וכו' וכל זה שמר דוד עכ"ל והרי דמה"ד טענה על דוד המלך ע"ה שלא נסהו והקב"ה נסהו ושמר מצותו:

אדם שיש בו תורה ואין בידו מעשים דומה למי שמסרו לו מפתחות הפנימיו' וכו'. אפשר כי הנפש היא מעשיה והיא נצטוית במעשה המצות והיינו דכתיב נפש כי תחטא ונכרת' הנפש וכו' כמ"ש רבינו האר"י זצ"ל והם דברי הזוה"ק בזוהר חדש בכמה מקומות והרוח מיציר' וכנגדו בחי' הדיבור ותלמוד תורה ואם כן אם יש בידו תורה שלומד והו' בחי' הרוח ביצירה ואין בידו מעשים שהם תיקון הנפש שהיא בעשיה לא עשה כלום דכיון דאינו עוסק בתיקון הנפש ובתיקון העשי' איך יעלה בלי מדרגה ליצירה בחינת הרוח ושם בחי' הדבור דהיצירה והוא דומה למי שמסרו לו מפתחות הפנימיות ולא מסרו לו מפתחות החיצוניות בהי עייל. והרב המפרש בפירוש שנדפס בפפ"ד כ' בתוך דבריו חבל על דלית תרעא וכו' וכנוסחא דקמן בשבת דף ל"א חבל על דלית ליה דרתא ותרעא וכו' ע"ש ואני בעניותי כ' קצת בזה בס' הקטן פתח עינים שם ליעיין מר במילי דצעיר מבוא העי"ר:

סימן יד

פירוש א

שורש אהבת ה' וכו'. הירא את דבר ה' ישקוד בשרשים הללו שכ' רבינו בשרש החסידות והאהבה והענוה והיראה וכו' וכן בשרשים אשר נטע תלמידו רבינו אלעזר מגרמיז' ז"ל בתחילת ספרו הק' ס' הרוקח בחון בהם וחקור בהם ותתעורר נפשך לאחוז בסנסני שרשיהם הקדושים. ועין בעין תראה ותבין שפל מצבך ותמהר לשוב אל ה':

ושלא לחמוד ממון במקום שיש קידוש ה' במונעו לקחת ממון וכו'. מזה יתבונן האדם לפחות שלא ליקח ממון במקום שיש ספק חילול ה' ואצ"ל כשיש ודאי חילול ה' שהמון העם מרננים כי תופסי התורה כל ישעם לקחת ממונם ועי"ז הם נבזים בעיניהם ואין איש שם על לב לדבריהם והירא את דבר ה' יתעורר להציל נפשו מחילול ה' החמור וסרך גזל ובזוי התורה ויבטח בשם ה':

ועוסק בתורה וכו'. וזו הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס. כלומר בשום צד שבעולם לא בעוה"ז ולא בעוה"ב וכמו שביאר רבינו מהרח"ו ז"ל:

ולא יתכן וכו'. והיינו אשר צוה דהע"ה לבן חכם דע את אלהי אביך ועבדהו. ועי' בזוה"ק פ' וארא דכ"ה:

סימן טו

פירוש א

מכאן למד ר"ג שאמר שפרא מילתא באנפאי ובאנפי חבראי. כצ"ל:
ועוד כתיב שאמר הקב"ה לישעי' את מי אשלח ומי ילך לנו מכאן למדה תורה דרך ענוה לרבנים וכו'. מה שהביא רבינו ראי' מדכתי' את מי אשלח ומי ילך לנו ונתקשה מדכתיב אשלח ותריץ יתיב כדי שלא יאמר שתי רשויות וכו'. דבריו ז"ל הם לפי הפשט אמנם דרך דרש ביאר רבינו האר"י ז"ל דלענין הטובה ה' מטיב לבדו וכשאינו לטובה הוא ע"פ ב"ד של מעלה וז"ש ה' נתן הוא לבדו לטובה וה' לקח הוא ובית דינו כמשז"ל כשאינו טובה והיינו דקאמר אשלח לענין הטובה אנכי אשלח לבדי ומי ילך לנו למה שאינו טוב לו ולבית דינו וכו' ע"ש. ומ"מ לפי כפשט מוכיח רבינו שפיר:
למדה תורה דרך ארץ לרבנים וכו'. רבינו ז"ל דיבר בדורו דור רבותינו בעלי התוספות דמי שנקרא רב היה רב מובהק וכולי' תלמודא כמאן דמנח בכיסתי' ולזה למד דרך ענוה. אמנם בדור יתום שכל לומד מחזיק עצמו לרב ומתנשא מבית ומחוץ שהוא מורה הוראות ויודע דעת לשאת ולתת בש"ס. אין צריך לענוה רק שיכיר ערכו וכשנראה לו שהבין ומקשה קושיא או מתרץ קושית גדולי הדורות ידע נאמנה שעל הרוב לא בא אל נכון ואם ישפיל עצמו באמת ויקבע בלבו כי עדיין לא הגיע להוראה וייר מהעונש דכתיב כי רבים חללים הפילה וקושיותיו ותירוציו יהיו אצלו בספק כיון שלומד לשמה ויתרחק מגאוה. ה' לא ימנע טוב ויאיר עיניו בתורתו הקדוש'. וישא ביום ההוא ק"ו אם הראשונים שהיו שלמים בתורה ותקון נפשם אמרו פ"ק דעירובין דנקבע הל' כב"ה מפני שהיו עלובין ונוחין וכו' ובהם היה אמת תואר ענוה ומה נענה אנן שכמה חטאות ועונות לכל א' על שתי כתפיו לזכרון ובפרט חילול ה' על רדיפת הממון וכיוצא שאם יצטרף לזה גאוה בלימוד היא עון פלילי ולא יכוין אל האמת כלל ואין להקב"ה שבח בו ומי שיש לו לב יתן דעתו שהתורה שלומד כדי שתהיה רצויה צריך להתחרט על חטאת נעורים ולשמור ברית הל' וברית המעור וברית העינים ויתפלל בצבור תדיר ולא יבא לידי סרך חילול ה' ואז אם ילמוד לשמה בהכרח ערכו תורתו תהי' חשובה ומרוצת לפני ה' והשפי"ע בצחצחות נפשו והן קציר' האומ"ר דוחה מה שיש להאריך ואמר בירושלמי לעולם יראה אדם בעל שמועה כנגדו וכבר האריך הגאון החסיד בס' כתובה בהקדמתו בתוכחת מגולה לבני תורה אשר אינם מכירים ערכם ולשונם תהלך באר"ש ופערו פיהם נגד גדולי' והיה להם להכיר כי הדורות מתמעטים וקטנים של גדולים עבה ממתניהם כי הדורות הלוך וחסור וידונו ק"ו המצפצפים והמהגים נגד גדולים כי טובה צפרנן של

ראשונים מכריסן ואם הראשונים מלאכים וכו' זהו תורף דבריו נר"ו בקיצור. וישים על לב מאי דאתמר בירושלמי דשבועות פ' עשירי אמר רבי יוסי בר נש דתנא חדא מיכלא והוא אזיל לאתר ואינון מוקרין לי' בגין תרתי צריך מימר לון אנא חדא מיכלא אנא חכים. ופי' הרב יפה מראה שזה נהנה בכבוד תורה ואיהו לאו בר הכי וחייב להודיע שלא ליהנות חנם עש"ב ואשר לו שם את לבו לדבר ה' יבין את זאת:

ולא יכבד שם רבו בפני רבו אחר ולא רבו בפניו שיאמר לרבו פי' רבך שהרי אמרו תלמידיו לר' אליעזר על רבו ריב"ז נמנו עליך חבירך וכו'. הכי אמרו בר"ה דל"א ומבואר שם בש"ס דאמרו כיון דתלמידיה הוי לאו ארח ארעא למימרא לי' לרבי' רבך. וזה כמדומה דלא זכר שר הרב ב"ח י"ד סי' רמ"ב ע"ש דה"ל להזכיר סונית ר"ה ודברי רבינו הללו והוא מייתי מהגהה כ"י ומפ"ק דביצה ע"ש ודוק היטב דהגם דהרב ב"ח משם הגהה כ"י מיירי דאין למחות אם מזכירין רבו של אדם בתואר חבירו מ"מ הו"ל להשמיענו דאין לתלמיד להזכיר לרבה דרביה בשם רבו כמפורש בהדיא בסוגיא ר"ה ודברי רבינו וכל כי הא הו"ל לאודועי דמדבריו בשם הגהה לא שמענו והן לא ידענו זה ואע"ג דמשמע הכי מפ"ק דביצה יותר מפורש בסוגית ר"ה ודברי רבינו. והשתא דאתית להכי יש לדחות מאי דמייתי הרב ב"ח משם הגהה וראי' מפ"ק דביצה דההיא בתלמוד המזכיר לרבה דרבי' ואין ראי' מהתם דאינש דעלמא יכול לומר לי' על רבו חבירו דדלמא דוקא תלמיד אורח ארעא הוא אבל אינש דעלמא צ"ל לו רבך. ואי אמרינן הכי אפשר דבאינש דעלמא דחייב לומר רבך. אם עשה שלא כהוגן ואמר חבירך יש לו למחות וצריך לומר רבי. משא"כ בתלמיד דכיון דאורח ארעא דלימא לי' חבירך מש"ה א"צ למחות דכ"ע ידעי דזה המדבר היא תלמידו ואע"ג דיש פנים הנראים כמ"ש הב"ח מ"מ יד הדוחה נטויה. ומאי דאשכחן בש"ס זמנין דברי קנטור וכיוצא כבר הרב חות יאיר סי' קנ"ב העיר ע"ז ותריץ יתיב עי' בדברי קדשו באורך:

כל זכיות שעושה ואין לו ענוה כמו תבשיל בלא מלח וכו'. זה מתבאר יפה ממ"ש ז"ל בתנחומא פ' עקב דאמר הקב"ה לישראל לא מפני שאתם מקיימים מצות אני בוחר בכם שהרי הגוי' מקיימים מצות יותר מכם ולא מפני שאתם משבחים לשמי אני בוחר בכם שהרי גם הגוים משבחים דכתיב ממזרח שמש עד מבואו גדול שמי בגוים אלא אני בוחר בכם מחמת שאתם ענוים ע"ש וח"כ נמצא דעיקר המצות וכיוצא הוא הענוה ויפה כתב רבינו שהזכיות בלי ענוה כמו תבשיל בלא מלח והוא תפל מבלי טעם:

כל ענוה שאין בו יראת שמים כמאכל בלא תבלין וכו'. הכי אמרינן פ' במה מדליקין והיה אמונת עתך וכו' שקרא שיתא סידרי ואפי' הכי אי יראת ה' אוצרו אין וכו' ע"ש:

סימן טז

פירוש א

אין ענוה נוהגת לעוה"ב וכו'. אע"ג דבכתובות סוף פ' המדיר אמרי בעובדא דריב"ל כי עייל לג"ע מכריז אליהו קמי' פנו מקום לבר ליואי אזיל אשכחין לרשב"י וכו' א"ל אתה הוא בר ליואי א"ל הן א"ל נראית הקשת בימיך א"ל הן א"כ אי אתה בר לואי. ולא היא דלא הוי מידי אלא סבר לא אחזיק טיבותא לנפשאי. אלמא ריב"ל עשכ ענוה בג"ע י"ל דרבינו מיירי דשם לא אפשר לכבד חבירו ולומר שב אצלי וכיוצא כדמפרש ואזיל אבל ענוה דלא לאחזוקי טיבותא לנפשיה נוהג בעוה"ב נמי:

סימן יז

פירוש א

וצריך לקבוע עתים לתורה וכו'. פירש היינו ששאר היום יעסוק במצות כמ"ש הרב המפרש או במשא ומתן לכלכל בניו וב"ב וכיוצא לצרכיו. אבל גם שקבע עתים אם נשאר לו זמן פנוי מחויב לעסוק בתורה כמו שאמרו בריש מדרש שמואל ר' פנחם ור' חלקיה בשם ר' סימון העושה תורתו עתים מפר ברית ומ"ט הפרו תורתך עכ"ל. ופירשו המפרשים דמיירי שקבע עתים ופשו לי' כמה שעות ומפיק לי' בשה"י פה"י ע"ז קאמר דהוא מפר ברית:

סימן יח

פירוש א

חמשה דברים מעכבין את התפלה וכו'. רוב סי' זה הוא העתק מרמב"ם הל' תפלה פ' רביעי ופ' חמישי וקצת מפרק הששי בדילוג קצת דינים:

על אותן היושבים בבית התפלה מראין עצמן כעייפים וכו' בס' שלמי צבור הביא לשון זה מס' כנה"ג סי' צ"ג ואחריו נמשכתי בקשר גודל והאמת הוא שהם דברי רבינו. ובס' כנה"נ שמט בסוף הלשון לומר שהם דברי רבינו וכיוצא בזה ראיתי בכנה"ג במקום אחר שבסוף הושמט שם מרא דשמעתא אגב טורדין או היא טעות המעתיק וכיוצא:

מעשה בכהן אחד וכו' לפי שאינו וכו'. עי' מ"ש הרדב"ז ז"ל בתשובותיו דפוס ויניציא סי' שצ"ד ודו"ק:

סימן יט

פירוש א

עשרים וארבעה דברים מעכבין את התשובה וכו'. הועתק מדברי הרמב"ם ה' תשובה פ"ד בשינוי קצת. והנה מרן בכסף משנה שם כ' וז"ל ברייתא כתבה רי"ף בפ' בתרא דיומא וכ' הר"ן לא ידעתי היכן שנויה ומצאתי כתוב יגענו ולא מצאנו בברייתות הנמצאות אצלינו שהוא הנקרא תוספתא משני חיבורי ר' חייא ור' אושעיא וזולתו אבל נמצאת במסכתות קטנות לעצמן עכ"ל. ומדברי מרן הללו בשם מ"כ למדנו דהתוספתא אשר בידינו שם כליוות ברייתות ר' חייא וברייתות ר' אושעיא. והיו שני חיבורים. וכדמכח מלשון התלמוד כל ברייתא דלא מתנייא בי ר' חייא ור' אושעיא וכללום בחדא מחתא והיא חיבור זה אשר אנו קורין תוספתא ואינה תוספתא רק ברייתות ר"ח ור' אושעיא אשר התלמוד כתוב עלייהו הנפק דיש לסמוך על ברייתא דר' אושעיא ור' חייא. אמנם דא עקא דסיים וזולתו וזה מורה דידעו קמאי דקמן דלא לבד חיברו ברייתות דר"ח ור"א אלא שהוסיפו ברייתות מזולתם והוא זה החיבור שבידינו ולפי זה נתפקפק קצת כי אנחנו לא נדע איזה ברייתות מר"ח ור' אושעיא ואיזה מזולתם. ובמאי דקמן בהא דכ"ד דברים שכ' דפשפש ולא מצא בברייתות אבל נמצאת במסכתות קטנות מוכח כאלו אמר אני ראיתיה וישבתי על תלה או ידע בידיעה ודאית שנמצאת שם ולא הודיענו באיזה מסכת ממסכתות קטנות. אמנם זאת מצאתי להרמב"ם בתשובותיו בס' פאר הדור סי' י"ב שכ' ע"ז וז"ל זה הענין אינה בתלמוד ולא בתוספתא ולא בספרי כי אם יסדוהו האחרונים אבל לא ידעתי אל מי מקדושים אמנם מצאנו רמזים הרבה במשנה ובתלמוד והשאר יסדוהו האחרוני' מהדברים הדומים וכאשר ראיני והבננו היטב ראינו דברים מכוונים וסיבתם אשר כולם מעכבין התשובה עכ"ל ומדברי הרמב"ם הללו מוכח דליתא במסכתות קטנות. ואם אמת הדבר כדמשמע לשון הרב הכותב שנמצאת במסכתות קטנות נאמר דגם המסכתות קטנות נתחברו בדורות האחרוני' אחר התלמוד כמ"ש הרא"ש בהלכות ס"ת דמס' סופרים נתחברה בדורות האחרונים וזהו כוונת הרמב"ם במ"ש יסדוהו האחרונים ודוחק:

והאוכל שוד עניים וכו'. מוכח דהגירסא בהרמב"ם שוד עניים בד' ולא כמו שהיה בנוסחת הראב"ד שור בר' והשיגו. וגם הרב מגדול עוז העיד שראה הרמב"ם כ"י והי' שוד בד' ע"ש וכנוסחת רבינו:

והמתכבד בקלון חבירו הרב מרכבת המשנה ח"ב פ"ג מהלכות תשובה דף ו' כ' עמ"ש הרמב"ם דהמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעוה"ב ומרן דין י"ד כ' שלא ידע מקומו

הורה גבר שהוא בירושלמי פ' אין דורשין ע"ש וכבר קדמו הרב פרק ח' בנימקיו בספר מים חיים גם הוא יור"ה דאיתא בריש בראשית רבה ע"ש. ודע שכ' רבינו מהור"ר חיים וויטאל זכר צדיק לברכה בשערי קדושה ח"ב שער ח' והמתכבד בקלון חבירו נ"ל דזה הוא בפניו ע"ש:

סימן כ

פירוש א

כל מצות עשה שבתורה וכו'. זה העתק מהרמב"ם הלכות תשובה:

סימן כח

פירוש א

אם האדם במרחץ וכו' יהרהר בד"ת וכו'. זה חידוש גדול ומכאן נראה כמה תוקף חומר איסור ההרהור בעריות עד שלבטלו מתירין איסור חמור להרהר ד"ת במקום הטינופת. ועפ"ז אפשר דהיינו רבותי' דר"ז במגילה דכ"ח שאמר ולא הרהרתי במבואות המטונפות. והקשו עלה מאי רבותי' והלא איסור חמור להרהר ד"ת במבואות המטונפות. ולפי דברי רבינו י"ל דהיינו רבותי' דמעולם לא הרהר איסור דאז לדחותו הי' מותר להרהר בד"ת (ועמ"ש אני בעניי בס' הקטן ברכי יוסף א"ח סי' פ"ה בסייעתא דשמיא):

סימן כט

פירוש א

ולקום לפני זקן אפי' ק' פעמים וכו'. פשט דברי רבינו דאפי' לזקן עצמו יקום כמה פעמים ביום והיינו כדעת הרי"ף והרא"ש והרשב"א דסברי דליתא לדרבי ינאי דאמר אין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו אלא שתרית וערבית וצריך לקום כמה פעמים כמבואר בב"י י"ד סי' רמ"ב ובדק הבית וכן בש"ע השמיט דעת הרמב"ם שפסק כרבי ינאי:

סימן ל

פירוש א

חבוט הקבר ואחריו דינה של גיהנם וכו'. ורוח א' אמר לרבינו מהרח"ו ז"ל שהי' כ"ה שנה שנפטר והי' בצרות גדולות וא"ל הרב ז"ל הרי משפט רשעי' י"ב חודש בגיהנם והשיבו זהו כשיזכה ליכנס לגיהנם וקודם לזה כמה הרפתקי עדו עליה וכו' ובזה פרשתי

בעניותי דקדוק לשון רז"ל שאמרו בור כרה ויחפרהו כל מה שהרשעים וכו' ולבסוף ויפול בשחת יפעל. הבט ימין וראה דאמור רבנן ולבסוף כלומר שקודם גיהנם נדון כמה שנים ביסורין קשים ועונשי' מרים והם יותר קשים מדינים שסובל אחר גיהנם שכ' רבינו בסמוך. וכ"כ רבינו לקמן סי' מ"ה דאחר י"ב של גיהנם אין דנין אותו בדינים חזקים כל י"ב חודש:

סימן לב

פירוש א

וכל איש שאוהב את הצדקות וכו'. פי' מז"ה בחס"ל עין משפט נהר ג' שיתקן ז' מדות מצד הת"ת אוהב צדקות כי הת"ת אוהב צדק עליון וצדק תחתון מצד הגבורה אוהב תוכחת מצד חסד אוהב ג"ח מכנים אורחים נצח והוד ויתפלל נגד מלכות עם היסוד בת"ת זה ת"ד ע"ש באורך ולי ההדיוט אפשר אוהב צדקות כי צדקה מתהפכת מדה"ד למה"ר וגם צדקה ליחד הדודים ומעשה הצדקה רומז לשם המיוחד כמו שביאר רבינו האר"י זצ"ל ואפשר דהא בהא תליא דכשגורם יחוד עליון ממילא יתבטלו הדינין ויהפך מה"ד למ"ר. אוהב את התוכחות דממתק הדינין כי אהבה חסד ותוכחה גבורה וזהו אוהב את התוכחות אוהב חסד תוכחות גבורה והרי הוא ממתק הדינים וכשם שהוא זכה למתק הדינים כן לו ירחמהו עושהו וניצול מהדינים מכנים אורחי' תיקון הירך אשר בו נאחז בסבך הסט"א. ותפלה בכוונה הוא מייחד קבה"ו וע"י היסוד בטלים הדינים ונמשך שפע לנפשו. וראה בעיניך שרז"ל כותבים המדות הסגוליות ליחד קב"ה ושכינתי' ולידבק בו ית':

סימן לד

פירוש א

שתקנתי לך שתי חומות אחד של עצם וכו'. ובזה פי' רבינו האר"י ז"ל פ' אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו דאומרים הרשעים הגם דיש שתי חומות ללשוננו נגביר על השינים שפתינו אתנו דאין חומות השפתי' מעכבנו כי שפתינו אתנו ברשותינו:

אמרו על רב וכו'. כ"כ הרמב"ם פ"ב מהל' דעות דין ד' וכ' מרן בכ"מ פ' הישן מצאתי כן על ריב"ז אבל על רב איני יודע כעת מקומו עכ"ל ואנכי איש צעיר ראיתי להרמב"ן בפי' התורה ריש פ' קדושי' שכ' כן על ר' חייא שלא שח שיחה בטלה כל ימיו ע"ש וראיתי בספר מקום שמואל סוף סי' ס"ה שתמה על מרן הכ"מ דשם אמרו על ר' אליעזר ואמאי

לא נקטי' בכ"מ ופשוט דהא דרב הוא מפ"ק דחגיגה ומגיד לאדם מה שיחו אמר רב אפי' שיחה קלה וכו' ע"ש עכ"ד ואין זה תימא כלל דר' אליעזר נהג אחר ריב"ז כן כמ"ש בפ' הישן. וכיון שהזכיר מרן לדריב"ז מפ' הישן סגי ומסגי. ותו דלשון אמרו עליו על ריב"ז שלא שח וכו' נקטי' מרן דדמי ללשון הרמב"ם. ומ"ש דהוא מפ"ק דחגיגה תימא עליו דההיא בשיחה של שחוק וקלות ראש היא וכמ"ש הרמב"ם פ"ה מה' דעות דין ד' והזכירה הוא עצמו. ומה דמות יערוך לשיחה בטילה ותו דהרמב"ם כ' אמרו עליו. וההיא מימרת רב ותו דהרמב"ם כ' מימיו ואינו מפורש שם וכל זה הם דברי' פשוטים ומבוארים ויש להרגיש על הרב מרכבת המשנה ח"ב שם שהביא דברי הרב מקום שמואל ושתק לו ומוכח דנח' דעתו שמשם הוא מקור דברי הרמב"ם. ואינה משלנו. ומ"ש בלשון רב שיחה יתירה וכו' עמו הסליחה דהנוסחא היא שיחה קלה וכן הביא הנוסחא הרמב"ם פ"ה מה' דעות ע"ש. אמנם ק"ק דבס' הפרדס לרש"י כ"י הוא היה מונה עשר קדושות וחסידות שהיה נוהג רב וכ"כ ס' יוחסין. ונראין הדברים שהוא מאיזה מדרש רז"ל ולפי מ"ש הרמב"ם דרב לא שח שיחה בטילה מימיו אמאי לא מנו גם זה והיו קורין באחד עשר:

סימן לט

פירוש א

עת לחשות וכו' לא יקבלו תוכחה וכו'. פי' לא בקללה ולא בנזיפה ולא בהכאה למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' והיינו דידע ודאי אבל בס' חייב כדמוכח בשבת דנ"ה וכמ"ש הפוסקים:

כי מוטב שיהיו שוגגים הכי אמרי' בביצה דף ל' ומשמע קצת דרבינו עיקר חלוקו ליישב הסוגיות הוא בין מקבלי' לאינם מקבלים ולא סבר כחילוק הרב העיטור והרב המגיד דלא אמרו מוטב אלא כשאינו מפורש בתורה דוקא. גם מוכח קצת מדברי רבינו דהא דאמרו מוטב שיהיו שוגגים הוא בין לנשים בין לאנשים. ואל יקחך לבך מדברי מהרימ"ט ח"א סי' פ"ג דריהטא דלישני' מוכח דדוקא גבי נשים איתמר דלכי תידוק גם מהרימ"ט הכי סבר וכן מוכח מדברי הראשונים וכמו שכתבנו בעניותינו במקומו בס"ד. ודע כי רבינו לקמן סי' רס"ב כ' דמ"ש מוטב שיהיו שוגגין היינו במקום רשות אבל לא בבית הכנסת ועמ"ש הרב המפרש שם:

סימן מ

פירוש א

וגדולה חרפה מזו אמרו חכמים כל העושה עבירה ומתבייש בה וכו'. נראה לפרש דקרי ליה גדולה חרפה כי העושה מצוה אף שמלעיגים עליו וסובל חרפם מ"מ בלבו שמח על שקיים המצוה ושמח שסבל חרפה לכבודו יתברך וקיים כי עליך נשאתי חרפה ואי אפשר שלא לשמוח אבל החרפה שסובל על שעבר עבירה אין בה שמחה רק יגון ואנחה על דעבר אמימרא דרחמנא ולבו יחיל בקרבו אחוז בחבלי בוז. וכבר המפרש כ' כי בחרפה שעבר עבירה מרויח ריוח גדול שמתכפרין כל עונותיו גם שיש בהם ד' חלוקי כפרה ע"ש באורך ודוק:

סימן מב

פירוש א

התשובה צריך ד' דברים וכו'. הם דברי הרמב"ם פ"ב מהלכות תשובה בשנוי ע"ש:
וצריך לפרט החטא וכו'. זה דעת הרמב"ם ומרן בב"י והאחרונים האריכו ליישב למה פסק דלא כר' עקיבא עיין בדבריהם ובדברי הרב פר"ח א"ח סי' תר"ח ע"ש:

סימן מג

פירוש א

כ"ד דברים וכו'. הם דברי הרמב"ם סוף פ"ו מה' ת"ת וכ"כ בי"ד סי' של"ד:

סימן מד

פירוש א

ודרשו חכמים לא תגנובו וכו' לצער אף אם עשה צער לבהמה וכו'. ממרוצת לשון רבינו נראה דסובר דאיכא צער בע"ח גם באדם וכ"ה דעת הרשב"א בתשו' סי' רנ"ב אבל הרדב"ז בתשובותיו דפוס ויניציאה סי' תשכ"ח והרב חוות יאיר סי' קצ"א סוברים דבאדם ליכא משום צער בע"ח. ומיהו אין ראי' מדברי רבינו כמבואר. וגם דברי הרב חוות יאיר יש לפרשם כהרשב"א כמ"ש בקונטרס דברים אחדים דרוש ח"י בס"ד:
המושכים אזני חתולים להשמיע צעקתם הם חוטאים (אתיא זכירה):

סימן מו

פירוש א

כל מעשיך יהיו לש"ש וכו'. והיינו דקאמר כל מעשיך כלו' אפי' לצרכי גופך שהם מעשיך יהיו לשם שמים ליחד קבה"ו בסוד ויעש דוד שם וכתיב ואתה תשמע השמי"ם. ועמ"ש בש"ע סי' רל"א ומ"ש רבינו בענין כוונות הברכות והתפילה מי שיש לו לב ישים מעיניו ולבו ורעיוניו לעבוד עבודה שבלב והיו לטוטפות כל דברי רבינו בזה:

סימן מז

פירוש א

כי אחד בפה ואחד בלב הכל אמת וכו'. נראה דרוצה לומר בין בפה בין בלב יהיו אמת כי חותמו של הקב"ה אמת. ואין הפירוש כדאמרינן בעלמא (ואמרו חכמים הין צדק הן שלך צדק וכו' ושלא ידבר אחד בפה ואחד בלב. הוא שינויא דשני אביי במציעא דמ"ט. וכתבו הראשונים דשנויא דשני אביי לכ"ע כאשר תראה בשיטה מקובצת לרבינו בצלאל שם במימר' קדושין. ומשמע לרבינו דהא דאמרו הן שלך צדק היינו מילתא פסיקא בין שאמר בפיו בין שמזבן ממנו הין או לאו בקריצה או ברמיזה לכוף ראשו וכו' (וכ"כ רבינו לקמן סי' אלף נ"ח ע"ש) אלא דק"ק דאביי קאמר שלא ידבר אחד בפה ואתד בלב אלמא בדבור מיירי. ויש ליישב:

סימן מט

פירוש א

וחשוב בלבד באיש וכו' **ויותר מזה וכו'**. זה מוסר גדול ללמד על הכלל כלו יצא דכל עובר דבר קל דאורייתא או דרבנן יש לו לחשוב אשר בשמים ממעל יאמרו עליו כמו שאומרים למטה על העובר תקנת רגמ"ה והחי יתן אל לבו. ומה גם דכשיוצא מביתו מכריזין עליו אם לטוב אם למוטב כמשז"ל:

סימן נ

פירוש א

סי' נ נא נב. הוא לשון הרמב"ם הלכות דעות בשינוי קצת דוק ותשכח:

סימן נו

פירוש א

בא וראה כמה גדול פת לעוברי דרכים שהרי מיכה כו' הניחו לו וכו'. ה"נ אמרינן בסנהדרין גבי אחאב דק"ב שהי' עע"ז וע"י שהיה מהנה ת"ח מנכסיו כפרו לו מחצה ע"ש ומכאן נראה במופת גודל מעלת הצדקה אשר לא ישוער דמהניא אף כשעע"ז. וכבר למדנו רבינו האר"י זצ"ל דאין עבירה מכבה הצדקה מעין דוגמא דאין עבירה מכבה תורה וכמ"ש אני ההדיוט בדרושים בס"ד:

סימן נז

פירוש א

לפיכך צריך לבדוק יפה וכו'. (עמ"ש רבינו לקמן סי' תתכ"א ומ"ש שם בס"ד) ואם עובר זמן תפלת הציבור ובריא לו שיכול לעמוד עד פרסה יכול להתפלל כמו שכתבתי בעניותי בס' הקטן פתח עינים שם בברכות ד"ט ע"ש:

וצריך לנענע כל גופו בשעת תפלה כו'. הרב המקובל מהר"ר ישראל סרוק תלמידו הרמ"ע זכרם לברכה כתבו שאין לנענע גופו בתפלת י"ח שהוא כעומד לפני המלך עכ"ד ומיהו אם נוהג לעשות תנועה כשמזכיר ה' כמ"ש כל עצמותי גם בתפלת י"ח יעשה הרגש קטן כנ"ל:

אוי להם לאותם הממתינים להתעטף בגדי שבת וכו'. ואני אומר אוי להם לאותן שבליל שבת אינם לובשין מלבוש שבת אלא מתפללים בבגדי חול ועד הבקר לא ילבשו בגדי שבת ומחללים עוז הדר קדושת שבת. ובבלי דעת נלכדים בדבר חמור שמורי' ששבת קדש מתחיל מהיום ומסיים יום ראשון בוקר והוא עון פלילי ה' הטוב יכפר בעדם:

סימן נח

פירוש א

ובין לקטנים ובין לגדולים מברך נט"י ואשר יצר וכו'. לא קיי"ל הכי ואינו מברך אלא אשר יצר לבד כמ"ש בש"ע א"ח סי' ז' ע"ש:

ומעשה שראה א' בחלום וכו'. הטור בא"ח סי' רס"ח מייתי בשם רבינו מעשה זה והיא בשינוי ל' מנוסחא דקמן ע"ש:

סימן נט

פירוש א

כענין שאמרו בר"ה יאכלו ראש איל וכו'. בטור א"ח סי' תקפ"ג מייתי לה בשם מהר"ם מרוטנבורק ורבינו קדים כי היה תלמיד ר"י בעל התוספות ורבו של הסמ"ג אמנם במרדכי סוף יומא כתבו בשם הגאונים ראש כבש והטור כתב ממנהג פרובינצא ראש כבש והר"ם מרוטנבורק היה רגיל לאכול ראש איל וכן הרשב"ץ ברמזי ר"ה דכ"ה כ' דנהגו לאכול ראש בהמה ומהר"ם מרוטנבורק היה אוכל של איל ע"ש ועתה ראינו מדברי רבינו שהיה מנהג זה קודם מהר"ם:

סימן ס

פירוש א

שהרי טעם טעם החטא וכו'. כ"כ הרמב"ם ונמשך אחריו הרא"ם בתשובה ח"א סי' פ"ו דקי"ל כר' אבוהו. ומהרש"א באגדתי' רוח אחרת אתו דהא דבעלי תשובה עדיפי לר' אבהו היינו במי שחטא במחשבה ע"ש ומסתברא כדברי הרמב"ם ורבינו דחטא במעש' ועדיף מצדיקי' שטעם טעם חטא ופירש. וכ"נ דעת רבינו מהרח"ו ז"ל בנועם מוסרו. ועמ"ש הרדב"ז בתשובותיו דפוס ויניציאה סי' תתל"ב:

סימן סא

פירוש א

ומה שנותן היא כפרת נפשו וכו'. הכי אמור רבנן דצדקה מכפרת אף על המזיד כמ"ש הילקוט ריש פ' שופטים. (אמרתי רמז שצדקה היא כקרבן כי כסף מלא כ"ף סמ"ך פ"ה גי' שה כמ"ש רבינו אפרים ז"ל לדרכו. ואני בעניי נ"ל לרמוז כי כסף במילוי גי' שה כי חשוב כקרבן. אלהים יראה לו השה לעולה. וזה רמז שה פזורה ישראל כי בגלות אין לישראל כ"א כסף לצדקה או לתת מס וז"ש שה גי' כסף פזורה ישראל דבגלות לגוף ולנפש צריך כסף. ועוד יש לרמוז כי כסף במילוי גי' כפרה שהצדקה מכפרת אף על המזיד ולכן גימ' השה שהוא כקרבן וגם הוא גי' כפרה שמכפרת על המזיד. וכ' רבינו אפרים ז"ל עץ חיים היא למחזיקים עץ גימטרי' כסף כי העשיר בכסף מחזיק לת"ח עכ"ד ואפשר לרמוז פ' לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה כי כתב מהרח"א ז"ל שהמחזיק זוכה לכפות יצרו וז"ש לי עצה גי' הכסף שמחזיק לת"ח ותושיה שמתיש היצה"ר אני בינה כלפי החכם לי גבורה להתגבר על יצרו. ודרך הלואה מעולה שבצדקות כמ"ש

הרמב"ם וזה רמז אם כסף תלוה את עמי. תלו"ה גי' אמת שהוא צדקה כמ"ש בתנא דבי אליהו ורמז שההלואה היא צדקה שנקראת אמת והטעם אפשר כי ע"י הצדקה גורם יחוד קבה"ו ולכן נקראת אמת כי הוא ת"ת וגם אמת גי' אילת רמז לשכינה שנקראת צדקה ג"כ ליחדה עם דודה אמת ודוק והארך:

ואסור לפרנס לכוף העני וכו'. כן אמרו ז"ל ופקדתי על כל לוחציו אלו גבאי צדקה ואוקמוה פ"ק דבתרא דף ח' בדלא אמיד וכ"ש לכוף העני. ובזה שמעתי כוונת הפ' בד"ה א' סי' כ"ט וישמחו העם על התנדבם כי בלב שלם התנדבו לה' וגם דויד המלך שמח שמחה גדולה דיש לדקדק מאי קאמר וגם דויד המלך וכו' הכא דנראה כי הוא נמשך מהקודם. אמנם להיות כי גבאי צדקה יש להם פקפוק משום ופקדתי על כל לוחציו דזמנין לא ידעו האמת ולפי דעתם הוא ראוי לתת ונכנסים בסוג ופקדתי על כל לוחציו והכא דוד הע"ה הי' לו קצת פקפוק שמא אחד או יותר התנדבו בע"כ משום כבודו ויהי' באיזה סוג לחץ וכשראה שהי' שמחים על התנדבם אז גם המלך דויד שמח שמחה גדולה יותר מהמתנדבים לפי שניצול מלחץ. ואז הי' לו זכות גדול המעשה ולכך שמח שמחה גדולה ע"כ שמעתי בתוספת נופך בס"ד:

סימן סב

פירוש א

אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאוד דרשו רבותינו אשרי עושה תשובה כשהוא איש וכו'. הכי א"ר עמרם אמר רב פ"ק דע"ז די"ט. ושם ריב"ל דריש אשרי המתגבר על יצרו כאיש ע"ש. ובעניותי כתבתי על מאמר זה בספרי הקטן דברים אחדים דצ"ה ע"ג בס"ד ע"ש:

סימן סד

פירוש א

אם יקבל מוטב ואם לאו אע"פ ששמעת לדבריו אל תאמן ואם יגיד לאחרים להסירם מלבו. כצ"ל כנ"ל להגיה והרב המפרש נדחק ליישב נוסחות הספרים ולא סליק שפיר הגם שהכוונה מובנת ודוק:

ואל תשבח איש בפני שונאו וכו'. זהו דעת הרמב"ם פ"ז מה' דעות והרב מ"א א"ח סי' קנ"ו והרב פר"ח בנימוקיו שם הקשו מסוגי' בתרא דף קס"ד גבי גט מקושר דאתא לפני רבי וכו' ע"ש. ונעלם מהם דברי הרמב"ם בפי' המשנה סוף פ"ק דאבות שכ' בפירוש

דהתם הי' שונאים ליהודא חייטא ע"ש (ושני גדולי הדור הרב אש דת דכ"ג והרב עץ החיים פ' בראשית די"א ע"ג הושיטוה לזו בקנה ע"ש ודוק) וגם אני בעניי טרם ראותי דברי הרמב"ם בפי' המשנה ישבתי דעת הרמב"ם ואחר זמן נראה אלי פי' המשנה מהרמב"ם שם אז אמרתי הקולות יחדלון. ובמקום אחר כתבתי בעניותי בזה בס"ד:

סימן סז

פירוש א

אלא נוקם ונוטר כנחש וכו'. בעניותי פרשתי שרמזו רז"ל בזה דהת"ח לא יהיה לו שום צד הנאה בדבר שלא יתרצה ברצי כסף בתורת קנס וכייצא כי יתחלל שם שמים רק כל מעשיו יהיו לש"ש ולכבוד התורה דוקא בלי פניה כלל ולזה דימוהו רז"ל לנחש שאין לו הנאה כמשז"ל שאמרו לנחש ארי דורס ואוכל וכו' ואתה מה הנאה יש לך וכו' וגם נדע דהנחש שליח הוא מאת ה' כביכול כמש"ה אם ישוך הנחש בלוא לחש וכמ"ש בש"ס ובס' הזהר. וכן הת"ח לא יהיה לו הנאה כנחש ויהיה לשמו יתברך כאלו הוא שליח מן השמים ובזה כבוד שמים מתרבה:

סימן עב

פירוש א

אמרו חכמים מפני מה אצבעות של אדם משופות כיתידות וכו'. פ"ק דכתובות ופי' המפרשים במ"ש אבכיר דעד נח לא הי' חילוק אצבעות ומש"ה חקר מפני מה אצבעות של אדם דומות ליתידות לא חקר בתכונות ותבנית כל האברים דמה שהיה בבריאה ניחא אשר יצר את אדם בחכמ' והם מפלאות תמים דעים אך מה שלא היה בבריאה ונשתנה אחר זמן הגיע שאז"ל טעמו של דבר:

סימן עו

פירוש א

כי פעמים רבות הקללות וכו' שכן מצינו וכו'. פי' שהקללות תכף כשאדם מקלל ניתן כח לסט"א לפעול אותן הקללות ומוכרח שיתקיימו ע"ד מ"ש בזוהר חדש בעובדא דר"א שפגע בנחש שהיה הולך להמית אדם מישראל וביני ביני שב בתשובה והיה אומר ר"א לנחש כלומר למי שהי' מהלך עמו שכבר עשה תשובה. ולא היה חוזר בו עד אשר מן השמים נתנו לו תמורתו רשע אחד ואז אמר ר"א שילך אצל הרשע והלך הנחש ועשה

שפטים ברשע ע"ש כי היא ענין נפלא. ונלמד דכיון שניתן רשות לסט"א לא סגי אם לא יתנו תמורתו וכן מתבאר בזוהר פ' בלק במעשה דר' יוסי בן פקיעין ע"ש. ואפשר שכן הדבר בקללות שתכף ניתן כח לסט"א ולא אפשר אם לא יתקיימו וכאשר המקולל ראוי לכך יתקיימו בו ואם אין בו עין והיא קללת חנם שאינו מן הדין שיתקיימו בו חוזרות הקללות למקלל ויתקיימו בו וזה טעם הכ' קללת חנם לו תבא כי הוא קרי וכתיב לא תבא. והקללות צריך שיתקיימו ומתקיימות במקלל והיינו לו תבא דיש לחקור אם היא חנם לא תתקיים ואמאי לו תבא. גם בענין יואב שקללו דהע"ה וכשרצה להורגו שלמה שלח לו יואב שיקבל הקללות וקבלם ואמאי צריך לקבלם שהע"ה אמנם כפי אשר כתבנו אתי שפיר דתכף שיצאו קללות מפי דהע"ה ניתן רשות לסט"א וצריך שיתקיימו באיזה אופן. ועפ"י הקדמה זו נוחים כמה דברים בחון בהם וחקור מהם ועמד על כנו יושר על מכונו:

סימן עט

פירוש א

השמר לך אל תשב עם אדם שלא תלמוד ממנו טובה וכו' שתגרום וכו'. הרב המפרש בפי' שנדפס בפפד"מ עם ספר חסידים משכן עצמו בפי' דחוק כאשר עיניך תחזינה מישרים ולא תוכל האר"ש שאתו. ואני בעניי נ"ל כי הפי' פשוט והכוונה אל תשב עם אדם שלא תלמד טובה וא"כ הוא רשע בעל עבירות דלית בי' חדא לטיבותא. ואל תשב עמי כי אוי לו אוי לנפשו של זה הרשע על רוב פשעיו ואמאי תשב עם אדם כזה שהוא רשע לא לעזר ולא להועיל כי אם לבושת ולחרפה. ועוד כי יחשדוך וכו'. ואיני רוצה להאריך לדחות פי' המפרש ודוק היטב בדברי רבינו והמשך לשונו ובדברי המפרש ועיניך תחזינה מישרים הדברים ברורים:

סימן פג

פירוש א

אל תבהל ברוחך וכו'. אפשר במ"ש גורי האריז"ל כי ל"ה וכל דיבור אסור פוגם ברוחך כמו שת"א ויהי האדם לנפש חיה והות לרוח ממללא. ובזה שמעתי כוונת הפ' מרפא לשון עץ חיים וסלף בה שבר ברוח כי הפוגם בלשון שבר ברו"ח דייקא כי פוגם ברוח. ואף המדבר בכעסו אין לך דיבור אסור כמוהו השולח אמרתו ארש ברזל וזה רמז אל

תבהל ברוחך ועצור ברוחך ודוק. ומעשה זה בשלימות מחסיד שצוה לבנו ללון כעסו לילה אחת הביאו רבינו לקמן סי' תרנ"ה ע"ש:

סימן פד

פירוש א

לפי הכבוד וכו' מנכין לו וכו'. אוי לעיני' שכך רואות דרבינו מיירי באדם גדול שראוי לכבוד ונכ"ה לו ינכ"ה מזכיותיו לעוה"ב ומי שמכבדין אותו יותר ויותר ממה שראוי לו ולא עוד שמבקש הכבוד מה ישאר לו לעוה"ב עונש יענש. ומי שיש לו לב יפנה עצמו לחשוב בענינים אלו ומשפיל עצמו אולי ירחמו עניו מן השמים ויזכה לעוה"ב. וכבר כ' רבינו לקמן סי' פ"ט אם ישבחוך ב"א במה שאין בך דאג וע"ש מ"ש הרב המפרש ז"ל:

סימן צד

פירוש א

הן יקטלני לא איחל וכו'. עיין מה שיישב ודרש הרב המפרש ז"ל ולכאורה נראה דלא זכר מ"ש בסוטה סוף פ' כשם דפריך ע"פ זה ולחזי האי לא אי בלמד אלף כתיב לא הוי אי בלמד ואו כתיב לו הוא ומסיק דמשמע הכי ומשמע הכי ומ"ש בשם הרמב"ם שהיא בתמי' כעת לא ידעתי איה מקום פי' הרמב"ם כך. ובפי' המשנה שם פ' כשם כ' הרמב"ם דלא פעמים מורה על הן ולו מורה לפעמים על לאו והיינו כמסקנת התלמוד דמשמע הכי ומשמע הכי ולפ"ז חלף הלך פי' המפרש כי אינו בתמיה רק כי כן משמעותו גם אי כתב בא'. ומיהו יש לקיים קצת פירושו בסגנון זה דהן לא יהי דמשמעותו הן יקטלני אליו איחל כי לא בא' משמעותו נמי כן מ"מ קשיא לי' לרבינו דאמאי שינה וכ' בא' הו"ל ליכתוב בוא"ו כרוב אותם לו שר"ל הן שכותבים בואו וכמ"ש התוס' בחולין דס"ה לפרש מאי דדריש אשר לא חומה אישתמיטתי' דיבור תוס' זה למהרש"א באגדתי' פ' כשם שהקשה קושית התוס' ע"ש וה"נ קשיא לי' לרבינו ומש"ה הביא משל מהפרש ועאכ"ו לממ"ה הקב"ה וא"כ הוי בתמי' מק"ו דהפרש ומש"ה כתיב לא בא' דמשמעותו כמו לו בוא"ו כמ"ש בש"ס איך שינה וכתב לא בא' לרמוז דיש לדרוש בדרך תמי' ק"ו מהפרש ובזה הכל מתוקן ועי' דברי התוס' בחולין הנזכר ודוק היטב:

סימן צה

פירוש א

אסור לקבוע בתפלתו שבח אחר אבל כל היום כולו וכו'. נראה מדברי רבינו דדוקא בתפלה אסור לומר שבח כגון האמיץ האדיר אבל אחר שהתפלל כמו שתקנו אנשי כנה"ג יכול לומר שבחים כגון האמיץ האדיר וכיוצא. וכן ראינו בכמה בקשות ותפלות של הראשוני' והאחרונים שהיו אומרי' שלא במקום תפלת י"ח שיש שבחים להקב"ה כמו האמיץ העזוז והגבור וכיוצא. אמנם מדברי רבינו יונה והרא"ה שהביא מרן בב"י א"ח סי' קי"ג משמע דביחיד דוקא לספר נסים ונפלאות שעשה עמנו יש להתיר ואף בזה רבינו יונה מגמגם כמו שהביא מרן בב"י ע"ש. ואפשר דכוונת רבינו המחבר היא דאפי' שבח בלי תואר אין לקבוע בתוך י"ח אבל ביחיד מותר. אמנם תוארים כמו העזוז הגבור גם ביחיד סבר רבינו דלא הותר אבל מודה דדרך סיפור נסים ונפלאות שרי ביחיד וכדעת רבינו יונה והרא"ה ודוק היטב:

סימן צו

פירוש א

אל יתן שלום לרבו כדרך שנותנים חברים זה לזה וכו'. כ"כ רש"י ותוספות בברכות דנ"ז ע"ב וכ' הרא"ש דבירושלמי משמע דאין תלמיד נותן שלום לרבו כלל מיהו בגמרא דידן אמרי' תוך כדי דיבור כדרך שאלת תלמיד לרב ע"ש ודברי הרא"ש הללו מדעתי כי קשים דבירוש' גופי' מייתי הא דכדי שאלת תלמיד לרב וכן קשה על רבינו ירוחם נתיב ב' ח"ה דבשיטת רבו אמרה במקום אחר כתבתי בעניותי יישוב לדבריהם לדעתי הקצרה:

סימן צז

פירוש א

מפני כשהייתי רואה ספרים וכו'. והיינו דתנן וכל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות הכל לאתויי כגון החסיד הזה שהיה בצד מה מחלל התורה שלא חש לביזוי ספרים נמחקים וכו' גופו דייקא מחולל שהוציאו גופו מקברו והכוהו ונתחלל הגוף אך זהו לכפר זה החטא ונפשו בגן עדן מהתענג ומרוך. וזה עצמו פי' מורינו הרב מהר"י הכהן ז"ל במעשה המוכס והחסיד שנתחלפו המטות וכו' כמ"ש בקונטרס חסדי אבות בס"ד ע"ש ודוק:

סימן צח

פירוש א

אהוב את את השמא ושנא את מה בכך. הוא לשון רז"ל בתחלת מסכת דרך ארץ זוטא ע"ש. שותא דרבנן ומפרשה רבינו ז"ל:

סימן קד

פירוש א

חשב לזכות את הרבים ולא יכול שאין שומעין לו כו' ירא אלהים יצא את כולם. אפשר שכוונת רבינו לרמוז דאם החושב זה ירא אלהים באמיתות יהי' דבריו נשמעים כמ"ש כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים. וז"ש ירא אלהים יצא את כולם מחשבה ומעשה כי הירא דבריו נשמעים:

סימן קי

פירוש א

וכן מצינו בירושלמי אמיה דרבי ישמעאל וכו'. בנוסחתנו בירושלמי פ' אלו קשרים אמי' דרשב"י וכן הביאו התוס' במס' שבת דף קי"ג ע"ב ממדרש ויקרא רבה פל"ד ע"ש:

סימן קטז

פירוש א

מי גדול אותו שהמלך אוהב וכו'. ואע"ג דכתיב בישעיה סימן מ"א זרע אברהם אוהבי וכפ"ז דיותר גדול אם המלך אוהבו הל"ל זרע אברהם אהובי שאני התם שהם דברי הקב"ה כביכול כאלו משתבח שאברהם אוהבי וזה מעלה יותר גדולה מהכל. וזה ששמעתי מפה קדוש הרב המופלא עיר וקדיש כמהר"ח ן' עטר זלה"ה שהיה אומר בא וראה כמה מעלתו של אאע"ה דלא כתיב אברהם אהובי דאז הוי כמודיע שהקב"ה אוהבו אבל באומרו אוהבי הקב"ה כביכול משתבח שאברהם אוהבו עכ"ד והשתא אתי שפיר והרי הוא כמבואר:

סימן קכא

פירוש א

העושה מלאכה וכו' ובר"ח וכו'. קשה דזה מנהג נשים דוקא אבל אנשים לא אמרו וכן מוכח מירושלמי פ' מקום שנהגו ויש מי שכ' דלאנשים הוי מנהג בורות וכ"כ הרב פר"ח א"ח סי' זי"ת והרב דברי יוסף בשו"ת סי' מ"ה איברא דהרב מהריק"ש כ' מתוספות שבת דכ"ד דגם האנשים היו רגילין שלא לעשות מלאכה ואני הדל בספרי הקטן מחזיק ברכה שם נטיתי לבי ממהריק"ש כי התו' בשאר דוכתי כתבו דנשים דוקא הוא דלא היו עושות מלאכה והרא"ש והרב המאירי כתבו כן ולפ"ז יש לנו לפרש דברי התוספות דשבת הכי ע"ש ברם השתא דחזיתיה לרבינו דמפשט דבריו וסתמותן מוכח דגם האנשים לא היו נוהגין לעשות מלאכה והיינו דכלול ע"ש ועי"ט וראש חודש בהדייהו יש לומר דכוונת התוס' דשבת כמ"ש מהריק"ש וכדמשמע מהש"ס דאמר ס"ת דר"ח אין בו ביטול ואין לחוש דתוספ' במקומות אחרים כתבו להיפוך כידוע דלא כל התוספ' שבידנו רועה אחד אמרן וניחא לן לאוקמא תוס' שבת כפשטן כיון דרבינו הוא מבעלי התוס' כי היה תלמיד ר"י כנודע וגם רבינו עצמו חיבר תוס' כנודע ודוק כי קצרתי:

סימן קכג

פירוש א

אל תקרי מעשהו אלא ממעשהו וכו'. הרב המפרש הביא נוסחא אל תקרא מעשהו אלא כמעשהו ופי' לפי דרכו ע"ש ופירש א"ת מעשהו דלא כתיב מעשהו וע"כ לקרות כמעשהו כדכתיב והוא פי' זר ותמוה דלא מצינו אל תקרי כזה. ועלה בדעתי לפרש כפי נוסחת הס' וכדרך שאני בעניי מפרש א"ת אך אח"כ ראיתי בשוחר טוב מזמור ס"ב על פסוק זה שאמרו שם מעשהו אין כתיב כאן אלא כמעשהו ופירש כפירוש רבינו ע"ש באורך. ונ"ל להגיה בדברי רבינו מעשהו אינו אומר אלא כמעשהו כמ"ש בשוחר טוב. שוב ראיתי ילקוט דפוס פפד"מ בלי פי' דק"ט ורמזו המפרש ושם הביא מאמר שוחר טוב בשינוי קצת ע"ש באורך וע"ז סמך המפרש לפרש פירושו ולי הדל נראה להגיה כמו שכתבתי:

בכל עמקי מחשבותיך וכו'. בכלל היא עצבות הנמשך מעומק המחשבה בפחד ודאגה והעצבות דין גרמ"א לביטול עבודה ות"ת והיא היתה אם לכמה איסורין קלים וחמורים כידוע והיא נכלל במ"ש רבינו בכל מאדך בכל עמקי מחשבותיך כי צריך לסלק עצמו מאלו המחשבות והעצבות כדי לעבוד עבודת ה' כיראיו הבוטחים בו בכל:

סימן קכד

פירוש א

שלא רצו להשיב במלאכ' אפי' שלום וכו'. על פי זה שמעתי כוונת הכ' ברות והנה בעז וכו' ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכך ה'. דתיבת לו נראית יתירה. אמנם למדנו מאבא חלקיה שהפועל אין לו להשיב שלום ומסתברא דאם הבעה"ב עצמו הוא נותן שלום לפועל יכול להחזיר לו שלו' דודאי על זה נתן לו שלום כדי שיחזיר לו שלום. וז"ש ויאמר לקוצרים ה' עמכם והיא היה בעה"ב ולזה כתיב ויאמרו לו כלומר דוקא לו שהוא בעה"ב השיבו אבל לאחר שנתנו להם שלום לא ישיבו דאיכא ביטול פורתא:

סימן קכז

פירוש א

שכל זמן שצריך אדם להשתין ולהסך וכו' ועוד יעבור על בל תשקצו וכו'. ממרוצת לשון רבינו נראה דאיכא בל תשקצו אפילו בקטנים וכ"כ מור"ם בתשובותיו דגם בקטנים תפלתו תועבה ע"ש סי' צ"ח. ומדברי הריטב"א בחידושי מכות דט"ז מוכח דהוא איסורא דרבנן. אמנם יש סברא דהוי דאורייתא. ועמ"ש בעניותי בקונטרס עין זוכר מערכת ל' אות י"ט בס"ד:

סימן קלד

פירוש א

אחר אשר תנצל מדין שמים. כצ"ל. ועוד כי בזה תתנקם משונאך. אינו רצה לומר שהיועץ תהי' לו כונה זו דלאו משנת חסידים הוא אלא כוונתו דשני טעמים אלו יש לדבר. אך היועץ לא יהי' לו כוונה אלא לעשות נחת רוח ליוצרו ודוק:

סימן קלה

פירוש א

לכן כל ירא ה' אל יקח מאשתו עצה מדבר מצוה כו'. פי' מאחר דהאיש כרוך אחר האשה ומצינו מעשה בחסיד שנשא רשעה ושבקי' לחסידותי' והרשיע. גם חסידה עמדה ונשאת לרשע והנעורתו לשוב א"כ לא יקח מאשתו עצה דהיא עיני' צרה ויש לה כח שיבטל דעתו. ומייתי ראיה משרה כמ"ש פ' הפועלים איברא דהי' מקום לפרש דשרה ניצולה מזה ואברהם אמר מהרי שלש סאים סתם והמנהג דכשאומר סתם סאים כוונתו מקמח

דהוא רגיל דאי כוונתו לעשות מסלת הי' לו לומר שלש סאים סלת א"ו כונת אברהם באומרו שלש סאים סתם היא קמח ושרה השיבה קמח סלת כונתה ממה שאמרת סאים נראה קמח אבל אני עושה סלת. ומדאיצטרך קרא לפרש צדקת שרה מוכח דבעלמא אשה עיניה צרה וזה פי' הרב כלי יקר מ"ש ז"ל כלה שעיניה יפות אין כל גופה צריכה בדיקה דהאשה עיניה צרה באורחים וזו המדה פרחה בכולי נשי וכשהכלה עיניה יפות ר"ל שהיא נדיבה וטובת עין א"כ היא מוצאת מרוב הנשים ולזה אין כל גופה צריך בדיקה דמאי דהוה בכולהי נשי ליתא בדידה כ"ש שאר מדות:

סימן קמד

פירוש א

אותו מעשר הוא מעשר עני לתת מעשר מכל אשר ירויח הן בריבית וכו'. עין רואה דרבינו מפרש קראי דמלאכי על מעשר כספים ומסוגיית לשונו הק' נראה דלפי' אמתי קאמר. ותימה על הרב ב"ח שכ' דמעשר כספים אפי' מדרבנן ליתי'. ונעלם ממנו דברי התו' בתעני' ד"ט ודברי תנחומא ודברי הרב צדה לדרך וכבר השיגוהו להרב ב"ח. ועתה ראיתי ד' רבינו דקרי בחיל ולייט עלה כמבואר. ומ"ש כאשר נכתב בפסוק כי עדיין לא היו ישראל לבין האומות וכו'. הרב המפרש עשה דקדוקים בפסוק וכתב דאליהם כיוון רבינו וז"ש כאשר נכתב בפ' ובמה שסיים כי עדיין לא היו ישראל וכו'. הביא נוסחא אחרת ופירשה. והרואה יראה שהדיוקים בפסוק אינם כדאי' להכריח הפי' וביאורו בסיו' דברי רבינו דחוק. ואפשר לפרש בפשיטות דכונת רבינו כך הוא צריך לעשר ולהפריש כאשר נכתב בפסוק כלומר בפסוק התורה עשר תעשר את כל תבואת זרעך וככה יעשה במעשר כספים והוקשה לו אמאי בתורה לא נכתב זה ותירץ כי לא היו ישראל בין האומות כי כשישראל על אדמתם הכל מתעסקין בתבואה ויין ושמן ולזה קבע בהם מעשר. ובימי מלאכי שהיינו בגלות אז כתיב הביאו את כל המעשר וכו' כנ"ל ודוק. וראיתי מ"ש הרב המפרש טוב טעם למה מותר לנסות במעשר דכיון שהוא נותן לעניים ואינו בודק אם יש להם חטא ומסתמא נותן לעניים יהיו מה שיהיו כן יכול לנסות ובא לו שפע דכיון שהוא לא דקדק אם ראוים העניים גם מן השמים אינם מדקדקין אחריו אם ראוי לאותו השפע ומשפיעין לו בלי דקדוק זה ת"ד. וידוע מ"ש הטור דגם בצרקה שרי לנסויי ובזה אפשר לרמוז נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לי שמא אינו ראוי העני והוא חוטא כי בגלל הדבר הזה שאינך מדקדק לדעת אם הוא כשר וראוי יברכך ה' אלהיך ומדת הדין אינה מדקדקת אחריך ותתברך בשפע בלי דקדוק. ומיהו יש להרגיש

על רבינו כפי מה שפירשנו דבריו בעניותינו דהא גם בתורה כתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך ואמרו בספרי רבית ופרקמטיא ושאר רווחים מנין ת"ל את כל והגם דבספרי דקמן ליתי' אהימנותייהו דהתוספ' בתענית ד"ט שהביאוהו סמכינן וגם בתנחומא אמרו קרוב לזה ע"ש ודע כי אני הדל כתבתי בספר הקטן ברכי יוסף י"ד סי' רמ"ט דמעשר כספים היא בתורת חיוב צדקה ואינו בסוג מעשר עני ע"ש באורך. והשתא חזה הוית לרבינו דקאמר דהוא מעשר עני ויש לצדד הן בדברי רבינו והן בדברי הרמב"ם והטור כאשר המעיין ישפוט בצדק ודוק:

סימן קמה

פירוש א

הכעס רע מאיר וכו'. עיין בנדרים דכ"ב ובזוהר הק' פ' תצוה דקפ"ד ומה שפי' רבינו האר"י זצ"ל וכבר כתבני בעניותנו בזה בכמה מקומות בס"ד:

סימן קמט

פירוש א

והיה ביום הששי והכינו וכו' ומהיר וזריז וכו'. פי' שישכים בבוקר וכמ"ש שבלי הלקט דפי' והכינו לאלתר וגם והיה אמרו רז"ל אין והיה אלא מיד ואע"פ שהכין בבקר מצוה לקנות בערב ולרדוף אחר צרכי שבת ע"ש בשבלי הלקט:

סימן קנב

פירוש א

טוב הוא לכל יראי שמים שימחלו לבניהם וכו'. ואע"ג דרבינו לקמן סי' תקע"ג כ' דמ"ש האב שמחל על כבודו כבודו מחול היינו מדיני אדם אבל בדיני שמים חייב. מ"מ אהני המחילה קצת א"נ אפשר לחלק דדברים קלים וכיוצא כבודו מחול לגמרי ובהני ניחא ההיא דרב הונא קרע שיראי דמסיק דקדים ומחיל ליקרא ואי חייב בדיני שמים אף דמחיל מייתי' לי' לידי חיוב שמים אלא דבדברים קנים או שהוא גרמא שבנו יקל בכבודו מותר לגמרי וכבודו מחול אף בדיני שמים ודוק ועמ"ש בברכי יוסף י"ד סי' ר"מ בס"ד:

סימן קנג

פירוש א

על שלא שם על לבי שנאמר ויקצוף משה וכו'. ואני בעניי ישבתי דרך דרש בספר הקטן ראש דוד שכבר רמזה להם מרע"ה תיכף בענין כזבי ע"ש באורך:

סימן קנד

פירוש א

אחר התפלה תקנו וקבעו לומר במה מדליקין וכו'. זהו כמנהג אשכנז אבל מנהג ספרד לאומרו בין מזמור לדוד ובין פייט לכה דודי לקבל שבת קודם מזמור שיר ליום השבת ויש מי שכתב דמנהג ספרד מתיישב יותר ועמ"ש הרב מור וקציעה ונהרא נהרא ופשטיה:

סימן קנה

פירוש א

וכן לא ישים ידיו על עיניו וכו'. מכאן תשובה להרב דרישה והרב אלי' רבה והרב מור וקציעה שכ' דעל עיניו סגורות שרי והקפידא הוא בתוך העינים דהרי רבינו כ' לא ישים ידיו על עיניו וכ"כ בזוהר הקדוש ומוכח דמבית ומחוץ לעינים לא תגע בו יד עד שלא נטל: **ומעשה בחסיד אחד שהיה מברך על כל אבר ואבר כו'**.. תימא איך היה מברך ברכות שלא נזכרו בתלמוד והרא"ש תמה על הגאונים איך יכלו לתקן ברכות אחר התלמוד. ואולי בלי שם ומלכות קאמר:

סימן קנו

פירוש א

כי ג' תיבות שוות גי' יראת תורה גמילות חסדים וכו'. אני בעניי בימי נעורי מדנפשאי עלה על לבי גי' זו ואמרתי בזה כי ס"מ ל."יגי' תרי"א ולבטלם במחשבה דיבור ומעשה אהניא יראת ה' בלב עיקר המחשבו'. תור"ה דיבור. גמילות חסדים במעשה. ובעניותי אמרתי בזה כמה ציצים ופרחים בפסוקים ומאמרי רז"ל כדכתיבנא בעניותין בספר הקטן ראש דוד פ' אמור ובמקומות אחרים בס"ד. ומה נעים מה שאמרו רז"ל את ה' אלהיך תירא לרבות תלמיד"י חכמ"ם כי תיר"א גי' תלמיד"י חכמ"ם. והני מילי דסלקין בחושבן חד לרמוז כי אם יש בו תורה וגמילות חסדים והיא מכלל תלמידי חכמים. אם אין בו

יראת שמים לא עשה כלום דכל הני בעו יראת שמים כמ"ש בפ' במה מדליקין ע"פ אמונת עתך אי יראת ה' היא אוצרו אין ואי לא לא וכתיב מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וכו':

סימן קנח

פירוש א

יראת ה' וכו' ל' גדול מכל האותיות כי לימוד היראה וכו'. אפשר לרמוז כי למ"ד עצמה משמעה לימוד והיא גדולה רמז כי תלמוד גדול שמביא לידי מעשה ומש"ה גדולה כלומר לימוד גדול כי הדבק בתורה דבק בהקב"ה ולפי דבוקו בתורה כן הוא הנהגתו דכאשר ירבה בתור' תרבה יראתו ולפי מיעוט הלימוד כן תמעט יראתו וכמ"ש הרב השלם מהר"ם די לינזאנו בדרך חיים ומקרא מלא על עזבם את תורתי והכל תלוי בת"ת לשמה וזה הרמז באות למ"ד לימוד וגדולה כי תלמוד גדולה. עוד רמז לימוד גדול שיהי' לימוד לשמה וגם שיהיה חלק גדול בלימוד כי לפי רוב לימודו כן ירבה יראתו ועל הכל אף שיהיה גדול יהיה עניו ויהיה בעיניו כאלו הוא למ"ד כלומר תלמיד וזה רמז למד גדול אפילו שהוא גדול יהי' משער בעצמו כאלו הוא למד מאחרים. עוד רמז כי למ"ד גי' ע"ד שייר לחטוא לפני ה' כי הוא עד הוא הדיין ואם חטא ישוב בתשובה שובה ישראל ע"ד ה' אלהיך. עד גי' למ"ד. גם גימ' דע שהלמד שרומז ללימוד היראה הוא הדעת כמש"ה יראת ה' ראשית דעת גם רמז ד"ע את אלהי אביך ועבדהו:

סימן קסב

פירוש א

כ"ד פסוקים אברהם יצחק ויעקב בפ' אחד על הסדר וכו'. **כי היו וכו'**. דע כי מצאתי בקונטרס ישן על קלף מתלמידי רבינו שקבלו ממנו וכ' שם שהאבות היו ביחד ט"ו שנה והיו לומדים ט"ו שעות ביום וכו' וכתבתי אני בעניי בריש קונטרס מדבר קדמות שהכונה כי ט' שעות היו לישן ולאכול ולצרכיהם ע"ש. ועתה אני רואה שרבינו עצמו כ' דכל כ"ד שעות אפי' בחלום היו בחפצי שמים וא"כ נראה דמ"ש בקונטר' הנז' ר"ל כי ט"ו שעות היו לומדים תורה וט' שעות מכוונים לבם למקום לחשוב ביראתו ורוממתו ואהבתו ודבוקו בין בחלום בין בהקיץ וה' יצילנו משגיאות:

סימן קסד

פירוש א

ואין מחלפין וכו'. נראה דפירושו אין עבירה מכבה מצוה לחלוטין אבל לפי שעה עבירה מכבה מצוה כמ"ש פ' הי' נוטל וע' מ"ש הרב בית דוד א"ח סי' תק"כ ועמ"ש רבינו לקמן סימן תקפ"ט ומ"ש שם אני בעניי בס"ד וראה בעיניך מ"ש לקמן בסמוך אם חטא פעם אחד נפרעין ממנו ד' דורות ואם שנה ח' דורות וכן ע"ז הדרך מוסיף והילך ע"ש באורך כל הפרק וע"ז ידוו כל הדווים:

סימן קסז

פירוש א

מי שבא על א"א וכו'. **במס' חגיגה משים חילוק מתי מעוות לא יוכל לתקון וכו'**. שם סוף דף ט' הבא על א"א ואסרה על בעלה נטרד מן העולם והלך לו ופירש"י נטרד מן העולם אין לו עוד תש בה לפי שעשה דבר שאין לו רפואה עכ"ל ולכאורה נראה דהבא על א"א אין לו חלק לעוה"ב כיון דאין לו רפואה. וק' דאמרו פ' הזהב דנ"ט הבא על א"א מיתתו בחנק ויש לו חלק לעוה"ב. וי"ל דההיא כשמת בחנק דמיתתו כפרה וכן פי' הרב חידושי אגדות שם והרב מרכבת המשנה ח"ב פ"ג מה' תשובה דין ו' הביאו דברי הרב חידושי אגדות ודחאם דלא מצינו זה בשום מקום והעיקר כמ"ש התו' שם דנ"ח זה ת"ד בקיצור ע"ש באורך ואשתמיטתי' שהריטב"א הובא בשיטה מקובצת שם כ' כדברי הרב חידושי אגדות וז"ל והמלבין והבא על א"א וכו' וא"ת והיכי משוה אותם כאן דהא לקמן אמרי' הבא על א"א מיתתו בחנק ויש לו חלק לעוה"ב והמלבין וכו' תירץ ר"ת דהכא כשהוליד בן ממזר ועי"ל דהא דלקמן כשנדון מיתת ב"ד ומיתתו כפרתו עכ"ל הריטב"א. עין רואה דתירוצא בתרא דהריטב"א הוא כמ"ש הרב חידושי אגדות. וגם אפשר דזה דעת רש"י כמ"ש בסמוך. אמנם בפסקי תוס' שם בחגיגה כ' וז"ל בא על א"א אפשר בתשובה אך קלונו רב ומתכפר ביסורין ותשובה גדולה עכ"ל והיינו כדעת התו' פ' הזהב דף נ"ח כמדובר. ועמ"ש רבינו לקמן ומ"ש הרב המפרש:

י"ל ששמשון הי' דוחקן וגיירן וכו'.. כ"כ הרמב"ם הלכות איסורי ביאה פי"ג די"ד דשמשון גיירן ועמ"ש עוד שם דין י"ו:

אסתר אמרה וכאשר אבדתי וכו' מכאן ואילך וכו'. מדברי רבינו נראה דאע"ג דאסתר המלכה עשתה להציל ישראל כל שהביאה היתה ברצון אסורה לבעלה אף שהענין כלו אנוסה להצלת ישראל ומצוה גדולה עושה. מ"מ אסורה דבעינן שהביאה תהיה באונס

וזה כסברת מהריק"ו שורש קס"ח דאסתר היתה אסורה ודלא כהרב כלי יקר והרב בית יעקב ומהר"י ן' גאמי"ל דסברי דאסתר היתה מותרת למרדכי ולשון רבינו שכ' שי"ל שאתרצה לו וכו' הוא מדוקדק במ"ש בעניותי בספר הקטן דברים אחדים דל"ו ע"ב ד"ה ועפ"ז ע"ש באורך. ואתי שפיר מ"ש רבינו שי"ל שאתרצה לו כלומר אני איני מתרצה לו והכל באונס אבל אני איני נאמנת די"ל שאתרצה לו. עיין בדברים אחדים שם וראה בעיניך דקדוק הלשון ועמ"ש רבינו לקמן סי' תת"ב:

ואם יאמר אדם מ' יום קודס"יצירת הולד וכו'.. הא מילתא כמעט הכינה וגם חקרה הרב שבלי הלקט ח"ב בכ"י והבאתי דבריו בס' הקטן פני דוד פ' חיי שרה די"ו ועמ"ש שם דיש שיטה אחרת כדמוכח מרש"י ומהש"ס ע"ש באורך:

סימן קסח

פירוש א

אל תערב בנים ובנות פן יחטיאו וכו'. כ' הרב ב"ח בא"ה סי' ס"ב בשם מנהגים כאשר יש בחופה אנשים ונשים בחדר א' א"ל שהשמחה במעונו. דאין שמחה כשיצ"ה שולט וכ"כ הרב ב"ש ע"ש וכמ"ש רבינו דבתולו' וילדות לבדן כמו שדקדק וכ' גם בתולות וא"א עם בתולות כמ"ש זקנים עם נערים ודבריו חיים וקיימים והחי יתן לבו לאסור איסר כדי שלא יתערבו נשים ואנשים בשמחה והדברים ק"ו כי שמענו דיש מקום שנועדים יחדיו לשמוח ולרקד אנשים עם נשים בחורים עם בתולות והוא איסור גמור וחמור וה' יחזירנו בתשובה כי"ר שוב ראיתי שכ"כ רבינו לקמן סי' שנ"ג בפי' דאם נשים יושבות בין האנשים דאין לברך שהשמחה במעונו ע"ש:

סימן קסט

פירוש א

היינו משחקים עם נשים ובתולות ועתה אנו מושכים העגלות וכו'. יסתמר שערות האדם מהמעשה זה אשר סיפר רבינו שראה בהקיץ אדם א' וקרוב לזה ראה הרב הגדול מהר"ר יעקב אבואלעפיא זלה"ה בשוורים שמכין אותן מכת וכו' ושאלו ממנו שישאל תיקון מרבינו האר"י ז"ל. וכן עשה ורבינו האר"י זצ"ל עליון נתן קולו בסדר תקונים וכו' ע"ש ודוק:

סימן קע

פירוש א

צדקה שנותנין דומה לעגלה ערופה וכו'. אני הדל בימי נעורי עמדתי בענין זה בדברי רבינו הרוקח והרב שבלי הלקט והמרדכי והאחרונים בספרי הקטן שער יוסף דנ"ד ע"ש ומשם בארה ודוק בדברי רבינו ז"ל והבט ימין וראה שני מעשיות שהביא רבינו מנכרי וישראל אמר שמתו כמה היו מצטערים על הגזל ונתחננו להשיב גזלה. ואשר יש לו לב ימהר לשוב ואון בידו ירחיקהו וישוב אל ה' וירחמהו:

סימן קעא

פירוש א

התעוררות ותחינה לומר ביום התענית אמרות טהורות היו לברות מדובר בם נכבדות עשר ידות. (אתיא זכירה):

סימן קעו

פירוש א

מי שיצרו מתגבר וכו'. הרב בית שמואל א"ה סי' כ"ג נדחק בדברי הזוהר הקדוש מכח דברי רבינו. והרב חוקי דרך הקשה ממ"ש רבינו סי' תתקצ"ח שישים רגליו במים קרים ונדחק מאוד ואני בעניי עמדתי ע"ז בספרי הקטן פתח עינים על נדה ריש פ' שני די"ג וישבתי דברי רבינו ויש חילוק מדברי הזוהר ע"ש בס"ד:

סימן קעז

פירוש א

ושמח על שראה אותה וכו'. הדבר מבואר דנענש על השמחה אבל על הראיה אנוס הוא וכמ"ש בע"ז ד"כ על רשב"ג שראה אשה ובירך ומסיק קרן זוית הוא ע"ש. אבל לשמוח הוא חטא וכ"כ הרב המפרש ופשוט:

סימן קפה

פירוש א

לעולם לא יהיה אדם כפוי טובה וכו'. בקונטרס מדבר קדמות הבאתי מאמרי רז"ל וכמה ענינים בענין כפוי טובה ע"ש כמה צריך ליזהר שלא להיות כפוי טובה ע"ש והיו לטוטפות כי מלבד העונש על הדבר עצמו הנה צורף עון חילול ה' החמור מכל עבירות:

סימן רא

פירוש א

כגון ר' מאיר אצבעו וכו'. פ"ק דע"ז די"ח טמש בהא ומצץ בהא ע"ש:

סימן רג

פירוש א

ומי שהמיר וכו' וקבל עליו לעשות תשובה וכו'. מזה קשה על מ"ש רבינו מהרח"ו ז"ל פעם א' שתיתי עם ישמעאל שעשה תשובה ועדיין לא השלים תשובתו והראו במצחי ששתיתי י"נ וא"ל מורי ז"ל שצריך לעשות תיקון שותה י"נ שהם ע"ג תעניות עכ"ל. דהרי ר' קאמר משעה שקבל יכולי' לשתות עמו. ומסתייעא מילתא דרבינו מאותה שאמרו פ"ב דקדושין האומר לאשה הרי את מקודשת ע"מ שאני צדיק גמור והוא רשע מקודשת שמא הרהר תשובה בלבו. ונראה דההוא מקודשת מספק (כמ"ש הפוסקים ז"ל) ומה שהתיר רבינו היינו שהיה בב"ד וב"ד סדר לו תשובה וקבל ובמעשה מהרח"ו ז"ל לא הי' בב"ד ועשה תשובה מעצמו ולא השלים התשובה שקבל כגון שנדר וקבל להתענות כך תעניות ואיזה צדקות ועדיין לא השלים. והיותר נראה שהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה ולפי גדולת נשמתו הי' צריך לעשות תיקון ועדיין צריך יישוב. ועוד י"ל דרבינו מיירי שאם אוסרים לשתות עמו יש לחוש שיקפיד ויחזור לסורו ולהחזיק בידו שרינן למי שהיה רגיל עמו לשתות. אמנם רבינו מהרח"ו ז"ל דכל העם עונים אחריו מקודש ומקדש עצמו במותר היה יכול לשמט באיזה טענה ולכן נחשב לו כשותה סתם יינם ממש והוצרך לתיקון ודוק. (ודע דבתשובת הרשב"א המיוחסת להרמב"ן סי' ק"פ הביא תשובת רב משה גאון (ויש ט"ס ועירוב דברים) ורבינו אלעזר מגרמיז' שהקל על ישראל רשע ששב ומרן י"ד סי' קנ"ד דין ח' פסק דנאמן לומר ששב בתשובה והרב ש"ך סקט"ו שקיל וטרי למה פסק כן ותירץ ע"ש. ועמ"ש אני בעניי בשיורי ברכה י"ד סי' קכ"ג

ומ"ש לפנים היא העיקר שלפי גדולת וקדוש' מהרח"ו ז"ל דקדקו עליו והי' על מצחו ודוק כי קצרתי):

סימן רו

פירוש א

אם מתנבא אדם על משיח וכו'. תן דעתך בדברי רבינו ויתישבו לך כמה ענינים כי ע"י קבלה מעשיות או ידיעת השם שעסקי דין גרמ"א שבאו לידי זה וה' הטוב יכפר בעדם:

סימן רטו

פירוש א

באותה אלמנה שלא שמעה אל אליהו וכו'. רבינו מפרש דאליהו ז"ל הוכיחה על דבר חטא שהיה בידה והיא לא שמעה תכף וכ"כ הרב המפרש. וזהו דקדוק הכ' כי באת אלי להזכיר עוני שהייתי שוגגת והזכרת עוני ועל שלא שמעתי מת הבן. ונמצא דהסיבה אתה כי עד שלא באת חטאי היה בשוגג ואתה גרמת להזכיר עוני שלא שמעתי ולהמית את בני. ומ"ש אליהו ז"ל הגם על האלמנה אשר אני מתגורר עמה הרעות וכו' ולפי האמור הרי היתה מזידה שלא שמעה אליו ומאי קאמר הרעות אפשר לומר דהיה חטא קל ולא היה בו סרך חיוב מיתה. ותו שכוונתי דכיון שהיא מתגורר עמה לא יעזבה עד אשר תשוב בתשובה הראויה ולמה מת בנה תיכף. וז"ש אשר אני מתגורר עמה הרעות:

סימן ריז

פירוש א

מדה במדה וכו' ו**תכחש שרה וכו'** **לפי וכו'**. כבר נכתב לעיל סוף סי' ק"ב. אך שם הן לא הובא להוכיח שהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה. וכאן להוכיח מדה במדה לא בטלה אך ק"ק דהול"ל לפי שלא האמינה ח"ו שתלד יצחק לכך מתה ע"י יצחק והיא על עיקר הדבר לא על שכתבה. ותו דלדברי רבינו אינו מרווח מדה במדה ודוק:

סימן ריח

פירוש א

הרי הוא כאלו גזלו שנאמר גזילת העני וכו'. אפשר לרמוז דק' גזל העני הול"ל או גזילת עני אמנם רמז גזל תפלת העני כי ת' ניטריקון תפלה. ולפי פשוטו י"ל דדרוש העני

לשון עינוי ששמעין מעונה בצער ולא התפלל עליו כשם שכתפלל שמעון עליו היא גזל. ולמדנו מדברי רבינו שהתפלה הגם שלא תועיל ערוכה בכל ושמורה אם יהיה לו צער להושיעו בעבור התפלה שתתפלל על חבירו. ומעין דוגמא מצינו בספר מעשיות קטן. ונראה שהם מרז"ל (כי ראיתי בתוס' שהביאו מהם משם רז"ל) שצדיק א' היה מתפלל על כל צרה ובא הוא עצמו לידי צרה ועמדו מלאכי השרת ואמרו לפניו ית' צדיק זה הי' מתפלל על כל צרה וראוי להושיעו וניצול:

סימן ריט

פירוש א

דאלו אכלת הויא קטיל לך אי יהודי או ארמאי. כצ"ל וכן היא בירושלמי פ"ד דשביעית ופירושו פשיט דא"ל הארמאי מי הודיע לך שאילו אכלת הייתי הורגך שצריך כל אחד לשמור דתו או יהודי או ארמאי ופי' הרב המפרש אינו מחוור מצד עצמו. ומה שהקשה מזה לדעת הרמב"ם דאינו רשאי להחמיר ע"ע ע"ש:

הן אמת דמדברי רבינו מוכח דרשאי להחמיר ע"ע שהביא דברי ר' אבא בר זמנא וכ' כן בפירוש הדוחקים וכו'. וכן הוא דעת התוס' והרא"ש פ"ב דע"ז דף כ"ז והביאו ראיה מירושלמי זה. אמנם דבריה' קשים דהרי קאמר הירושלמי שם אחר זה א"ר מנא אלו היה ר' אבא בר זמנא שמע מלהון דרבנן מיכל הוה. והרי מביאר דר' אביי מסר עצמו משום דלא ידע דרבנן אמרי דיעבוד ואל יהרג חוץ מע"ג ג"ע וש"ד ואלו ידע הוה מיכל ש"מ דאינו רשאי להחמיר ע"ע דאלו רשאי מנא לי' לר' מנא דלא ידע דילמא מחמיר ע"ע היה. וכבר כתב הרב התרומות והביאו מרן ז"ל בכללי הגמ' דף צ"ו דהלכה כר' מונא ברוב הירושלמי וא"כ אדרבה מכאן סייעתא להרמב"ם דלא כהרב המפרש. וראיתי להרב יפה מראה שפי' בתחילה שר' אבא מחמיר היה ואח"ז כתב דהוא פלוגתא. וק"ק דאין זה פשט הירושלמי ומ"ש ביפ"מ דפוס אמשטרדם בחידושים ממהר"א וכ"ת דבאכילה מודו כ"ע ליתא וא"צ להאריך. שוב ראיתי בפ' זה בורר בפי' קרבן העדה ופני משה שתמהו על התוס' והרא"ש ומסוף דברי הרב פני משה שם ניכר דלא זכר דברי הרב התרומות הנזכר גם מ"ש בסוף הלשון ועוד דמילהון דרבנן קאמר לא נהירא כאשר יראה המעיין. ואעיקרא אין אנו צריכין לזה. (פי' דהלכה כר' מונא דפשט הירושלמי הוא דלא יש חולק) אחרי כן ראיתי להרב פר"ח בנימוקיו לס' המדע שהקשה גם הוא על התוס' והרא"ש ז"ל מסוף הירושלמי. רק שהביא הגי' דאי הוה מקיים מילי דרבנן הוה אכיל ובירושלמי פ"ד דשביעית ופ' זה בורר גירסתנו אי הוה שמע מילהון דרבנן והיא גי' נכונה. ואפשר דהוא

ט"ס. והרב כנה"ג סי' קנ"ז הגהת ב"י אות ז' כ' דאינה ראיה דכבר כתב הנ"י הוא אדם גדול וירא שמים וראה שהדור פרוץ רשאי לקדש ה' ולמסור עצמו וכו' ועוד מאן לימא לן שלא היה פרהסיא וכו' עכ"ל ותימא עליו שלא ראה הירושלמי במקומו דאם היה רואה הירושלמי היה מקשה עליהם מסוף הירושלמי דר' מנא אמר דלא שמע מילהון דרבנן האמור. גם מ"ש דמאן לימא לן שלא היה פרהסיא ק"ק דהירושלמי קאמר הוה מחייט גבי חד ארמאי ומשמע דהיה בצנעא וכמ"ש התוס' והרא"ש אכן מה שדחה מקידם דהא כ' הנ"י וכו' כן דחה הרב פר"ח נמי ונראה דכוונתם דאפי' היה בצינעא יכול למסור עצמו אם הוא גדול והדור פרוץ דאחר שיהרגנו על הרוב מתפרסם הדבר ויקחו ההמון מוסר לאהבה את ה' וכיון שהוא נתכוין לזה ודאי יתפרסם (ועיין להרדב"ז בראשונות סי' צ"ב שכ' אפי' בצנעא מתקדש ה' לעיני העמים והכופרים וכ"כ שם בסי' ס"ז) ומבואר שוה דעת הרב כנה"ג שהרי כ' אח"כ ועוד מאן לימא לן שלא היה פרהסיא אלמא עד השתא בצנעא קאמר. שוב ראיתי להרב מהר"א אלפנדארי בס' מרכבת המשנה נתקשה בדחי' זה של הרב כנה"ג והרב פר"ח מדברי הרב הנמקי ע"ש. ולי ההדיוט יש לומר כדכתיבנא בעניותין. ואחרי כתבי ראיתי להרב ב"ח סי' קנ"ז שכ' דלדעת הרמב"ם צ"ל דעובדא דירוש' דר' אבא בר זמנא היה בפרהסיא וכו' ע"ש הביטה וראה דהרב ב"ח לא דחה ראיית התוס' והרא"ש דהתם היה פרהסיא דהא ודאי פשט הענין מוכח שהיה בצנעא. אלא דלדעת הרמב"ם מוכרח לידחק ולומר דהיה פרהסיא וכו'. ויש להרגיש על הרב כנה"ג דלא זכר הרב ב"ח. ועל הרב ב"ח קשה דנעלם ממנו סוף הירושלמי דקאמר ר' מונא ר' אבא לא שמע מילהון דרבנן וכו' דזו היא שקשה על התוספות והרא"ש והוא ראיה להרמב"ם כמדובר. ואפשר ליישב דעת רבינו והתוס' והרא"ש דהם ז"ל פשיטא להו דודאי ר' אבא בר זמנא ידע מילהון דרבנן אלא דסבר דרשאי להחמיר ע"ע ור' מונא דאמר אלי שמע כונתו שלא הבין מילהון דרבנן דקא פסקי ותנו רבנן דבר מג' יעבור ואל יהרג וכונתם דאינו רשאי להחמיר ואם הבין דבריהם היה אוכל ונמצא השתא דפליגי ר' אבא בר זמנא ור' מינא בזה בפי' דברי חכמי' אי רשאי להחמיר אי לא וסברי דהלכה כר' אבא בר זמנא דעביד עובדא בנפשי' וקי"ל מעשה רב. לזה מ"ש לו הארמאי דאי אכיל קטלי' וא"כ רשאי להחמיר ומה גם דיש בזה סניף דאפשר דאי אכיל קטלי'. ומש"ה נקטי להלכ' כר' אבא והגם דבעלמא הלכה כר' מונא הכא שאני ודוק היטב):

סימן רכ

פירוש א

שהרי ר' אליעזר אמר נאמן עלי הדיין ונצטער כו'. האי עובדא פ"ק דע"ז דט"ז ואמרו שם כשבא לביתו נכנסו תלמידיו לנחמו ולא קבל. ומפרש רבינו שהיה מצטער שעל שאמר נאמן עלי הדיין וסבר אותו הגמון שעליו אומר ניצול והגם שכונתו על אביו שבשמים ההגמון הבין כי עליו נאמר. אמנם בפי' שבס' עין יעקב כ' וז"ל לנחמו שהי' מתאבל מאוד על שלא היה יודע מפני מה אירע דבר זה והי' מחפש במעשיו לעשות תשובה עכ"ל ולפ"ז לא נצטער על שאמר נאמן עלי הדיין וסוגיא דשמעתתא רהטא כפי' עין יעקב הנז' מתשובה ר"ע כמבואר. והרב באר שבע בתשו' סי' נ"ט הביא ראיה מהך שמעת' להכריע כפי' רש"י בגיטין דף ס"ב. ובזוהר הקדוש ח"א דף קע"א ע"ב וח"ב דכ"ג מבואר דאי איצטריך מצי ב"נ לומר לב"נ חייבא ולביה להקב"ה ולאו רמאותא הוא ע"ש וכפי זה העיקר כפי' הנז' דהיה מצטער על עיקר הדבר שבא לידי מדה זו ונוחם יסתר עד שבא ר"ע אתא לנחומי' ולא פסק טעמי':

סימן רכד

פירוש א

עד שאמורא אמר ר"מ רמון מצא וכו'. בחגיגה דט"ו אמר הכי רבה בר רב שילא לאליהו הנביא ז"ל ע"ש:

חפץ שיסכימו עליונים ותחתונים למשפטיו וכו'. ועוד י"ל דמדת הדין מקטרגת ואם צדיק אחד מליץ טוב מתגבר מדה"ר לרחם ע"ד שכ' רבינו ישעיה הובא בשיטה מקובצת קמא על ד' נ' במ"ש ר' חנינא דבר שמצטער אותו צדיק יכשל בו זרעו ע"ש והכא נמי מדת הדין היתה מקטרגת על ר"מ וכשרבה בר שילא טען לזכות לר"מ תכף נתעורר ונתגבר מדת רחמים ואמר שמעתא משם ר' מאיר ודוק ואליהו ז"ל מעיקרא להכי איכוון:

וכל האומר דבר שמועה מפיהם הם מתפללים עליו שם ומליצים טובה עליו וכו'. אפשר להסמיך זה בפ' ירמי' סי' טו"ב קורא דגר ולא ילד עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו ואחריתו יהיה נבל. והנה שמעתי בשם הרב מהר"ש יצחק ז"ל הרב המחבר שו"ת נאמן שמואל שפי' פסוק זה דרך רמז על האומר חידושים משל אחרים ואומר שהוא חידשם וז"ש קורא דגר ולא ילד שהוא מאסף חידושים ולא ילד ומתעטף בטלית שאינו שלו עושה עושר וכו' תורת אחרים וכו' ואחרותו יהוה נבל דכשאומרים החידוש משמו אין שפתותיו דובבות ע"כ שמעתי משם הרב הנזכר. ואפשר לפרש בסגנון זה קורא

דגר שמאסף חידושים ולא ילד כי אינו הוא המוליד. עושה עושר דלא סגי' לי' באמירה בעלמא אלא עושה עושר במעשה שכותב ספר על שמו וגנב מאחרים. בחצי ימיו יעזבנו דכשם דהאומר שמועה מפיהם הם מתפללים עליו שם ומליצים טובה עליו כן אם הוא אומר חידושים מצדיקים שבג"ע על שמו הם מקללי' אותו וכן אם כותב ספר וגנב תורת אחרים. אם הנהנה בכבוד תורה נוטל חייו ק"ו שהוא נהנה במה שגנב תורת אחרים (וכתבן על שמו שנשאר לדור דורים) על כן בחצי ימיו יעזבנו ואחריתו יבא בגלגול אחר ויהיה נבל ויהיה מזולזל כי נבל הוא והבלה עמו רחמנא ליצלן:

כשישראל עושים רצונו של מקום וכו' מנשקי' זא"ז וכו'. פי' כשיש חוטאים בישראל יש מלחמה גדלה למעלה בין הקטרוגים הנעשים על ידי העבירות ובין הסנגורים הנעשים ע"י המצות זה מגיד צדקות וזה מגיד מצרי"ם וזה צער השמים שמדתו מדת רחמי' וכביכול כובש רחמיו מפני מדת הדין וכן כשיש מחליקת למטה בין שני כתות גם למעל' יש מחלוקת עצום בין מזלם של אלו למזלם של אלו ובין סניגורים של אלו ובין סניגורים של אלו ועיין מ"ש אני בעניי בספר הקטן פתח עינים בעוקצין דצ"ה ע"ג וזה תקף גדולת השלום כי נעשה שלום בפמליא של מעלה ע"ש באורך:

סימן רכו

פירוש א

הרי יהודי א' ראה חלום קשה בליל ט' תשרי וכו'. מדברי רבינו הללו הקשה הרב אלי' רבה סי' תקס"ח למ"ש מרן דעי"כ המתענה בי ת"ח בעי למיתב תענית לתעניתו דממ"ש רבינו משמע דא"צ להתענות אחר יו"כ על ערב יוה"כ ודוחק ליישב עכ"ד ובעניותי אין כאן דוחק דרבינו קאי להוכיח דתענית חלום בעי תשובה ואם לאו אינו מועיל והוכיח מעיה"כ ויוה"כ שהתענה על החלים כלומר דעי"כ הוא על החלום ויה"כ מכפר ואין ספק שכיון שיהא לכפר גם על החלים ואפ"ה לא הועיל מפני שלא עשה תשובה ומש"ה לא הזכיר מה שמתענה אח"כ דזה אינו על החלום רק למיתב תעניתא על תענית ערב יוה"כ ואין זה מענין דבריו. והרב ט"ז סי' רפ"ח דעתי שלא יתענה דיוה"כ מכפר והרב אלי' רבה שם הקשה עליו דחייבי חטאות ודאין אין יוה"כ מכפר וכו' ע"ש וכן הקשה הרב הלכה ברורה על הרב ט"ז ותריץ יתיב הרב שבות יעקב ח"ב סי' ט' דהא אמרו שם דחייבי מלקיות שלא התרו בהם מכפר ע"ש בכריתות דכ"ו ודוק היטב. (ועיין בתשובת הרב שבות יעקב הנז' באורך וק"ק על הרב אלי' רבה דסלקי' להרב ט"ז בקשיא):

סימן רכט

פירוש א

או חולו של מועד או פורים או חנוכה לא יתענה וכו'. מהכא מוכח דאם התענה ת"ח בחולו של מועד צריך למיתב תענית לתעניתו. וק"ק על הרב כנה"ג א"ח סי' רפ"ח שכ' המתענה ת"ח בחולו של מועד לא נתבאר בדברי הפוסקים אי צריך למיתב תעניתא לתעניתיה אמנם מק"ו דר"ח וכו' נפיק והרב שם הזכי' דברי רבינו בסי' זה ע"ש וזה יש ליישב קצת. אמנם מורינו הרב מוהר"י הכהן ז"ל הקשה על הרב כנה"ג דלא זכר דהוא מפורש בש"ע סי' תקס"ח בפה מלא ע"ש:

אבל אם התענה ביו"ט בשביל חלים וביו"ט אחרון למחר יתענה וכו'. ראיתי למרן בב"י סי' תקס"ח שכ' וז"ל מצאתי בשבלי הלקט נמצא בס' החסידי' אדם שמתענה בשבת ת"ח בשבת וחנוכה לא יתענה בא' בשבת וחנוכה אלא ימתין עד לאחר חנוכה ויתענה אבל התענה יו"ט שני בשביל חלו' יתענה ביו"ט האחרון ונ"ל דהכא שבקו' לחסידותיהו דאין להקל ולבטל עונג יו"ט שני דלא גרע י"ט ב' של גליות מחנוכה ופורים עכ"ל ובקשתי בשבלי הלקט בדפוס ובכ"י (שהוא יותר גדול מאוד) ולא מצאתי לשון זה ועין רואה דהרב שבלי הלקט מביא הלשון בשינוי ממה שהיא לפנינו ובלשון שהוא לפנינו אפשר לפרש בפשיטות דכונתו דמי שהתענה ביום טוב בשביל חלום דאז אין יכול למיתב תעניתא לתעניתיה בחוה"מ וכן אם התענה ת"ח בי"ט אחרון יתענה למחר שהוא אסרו חג ואתא לאפוקי דלא נימא דאסרו חג אסור בתענית קא משמע לן דיתענה תענית על שהתענה בי"ט או ביום טוב שני ולמיתב באסרו חג תענית לתעניתיה. ופי' זה מדוקדק בלשון שלפנינו כמבואר למעיין. איברא דהרב תה"ד סי' רע"ח כתב משם המנהגים דהמתענ' בי"ט ראשון יתענ' בי"ט שני. וכבר תמה עליו מרן בב"י סי' תקס"ח. ודע שהרב כנה"ג סי' רפ"ח כתב דהמתענ' ת"ח בי"ט שני דהיינו יום אחרון של פסח או י"ט שני דשבועות או אחרון של חג א"צ למיתב תענית לתעניתיה אפי' לדעת שבלי הלקט ומרן ע"ש ולדעתי הקצרה לדעת מרן ושבלי הלקט המתענה ת"ח בי"ט שני צריך למיתב תענית לתעניתי' דלא גרע מחנוכ' ופורים ופשוט. ולפי הפירוש שכתבתי בדברי רבינו הוא מביאר בדבריו ודוק היטב:

לא יתפלל עננו וכו'. מרן סי' רפ"ח פסק דאומר עננו והאחרוני' כתבו דאם הם עשר' מתעני' יאמרו עננו בחזרה וכו' ע"ש:

סימן רלב

פירוש א

מעשה ברב סעדי' וכו'. בספר מעשיות קטן דפוס ישן הביא מעשה זה (וכתב שם שאירע בימי שלמה המלך ע"ש). והרב מטה משה סי' תשס"ד הביא מעשה זה כמ"ש רבינו והרב אלי' רבה סי' תקס"ח העיר ע"ז מבתרא דנ"ח ולק"מ וכן רמז הוא ז"ל ע"ש סקט"ו:

סימן רלד

פירוש א

אם תשתה מים תהיה בסכנ' וכו'. אבל אם אין סכנה אף שהוא מזיקו ישמע לו מהר"י מולכו ז"ל בתשו' כ"י:

סימן רלז

פירוש א

וישביענו וכו'. עמ"ש רבינו לקמן סי' תשכ"ט. ומעשה בא לידי במי שחלם כך ולא היה יכול לילך על קברו. ואמרתי לו שיעשה שליח גמור להשביע למת בשמו כמ"ש רבינו ויעשה פדיון נפש או לפחות יתן צדקה וישוב בתשובה וכך נעשה וחי שנים רבות:

סימן רמ

פירוש א

עד שתחשך ליל ח' וכו'. הרדב"ז דפוס פיורד"א סי' תקנ"ט הקל אפי' בליל שביעי דמקצת לילה וכו' ויאמר מזמן הרגלו וכבר כתבתי בעניותי בקונטרס שיורי ברכה דפשטה הוראה ונהגו דבשום דבר לא אמרינן מקצת לילה ככולה ע"ש סימן שצ"ה. וכשפשט המנהג אין לומר עוד הלכה כדברי המיקל. ורבינו ז"ל לימדנו דבזה לא אתמר מקצת יום נמי ועמ"ש הרב המפרש וראוי לחוש לדברי רבינו ובלא"ה ישראל קדושים וכו' ואין מאפיל וכו':

סימן רמא

פירוש א

הנותנים לחיים בעד המתים צריך להתפלל וכו'. עמ"ש רבינו לעיל סימן ק"ע ומה שרמזתי שם בס"ד ועיין בסמוך סי' רמ"ב:

סימן רמה

פירוש א

הא לכם שקל וכו' אני פודה את בניכם שיהא בני וכו'. בראותי דברי רבינו הנאני דכך נוהגים בגלילות תוגרמה ומתקיימים. ונמצא שרש הענין בדברי רבינו ז"ל:

סימן רמז

פירוש א

שיהיו ד' אחים וכו' שיחיו כלם וכו' ורמז המפרש דכתיב אחים יחדיו שני פעמים אחים שהם ארבעה ע"ש והגם דכל יחדו בתורה חסר יוד מזקנים אתבונן הרבנים הגדולים מהר"א צמח ומהרח"א ז"ל דדרוש חסרון היוד והיינו דהיכא דאיכא למדרש דרשינן כמ"ש בס' הקטן ראש דוד פ' תצא. והכא רמז בחסרון היוד דיחסר מהם ויוד רומז לחכמה וכתיב ימותו ולא בחכמה ודוק:

סימן רמט

פירוש א

מתחנן ומתפלל אתה בס' שהרשע כתבו וכו'. עיין תשובת הרב זקן אהרן סי' ק"ע ותשובת מהר"י ן' פורנה בבני חיי סי' רפ"א ומ"ש אני הדל על דבריהם ועל דברי רבינו בקטונרס יעיר אוזן מערכת אלף אות ע"ט ועיין לקמן אות תכ"ט ואות תשע"א:

סימן רנ

פירוש א

הרי י"ג מדות כמו שמנינו אותם. כצ"ל. רבינו והתוס' פ"ק דר"ה חתרו למנות י"ג מדות מפני שבימיהם ז"ל לא נתגלה ס' הזהר הקדוש ושם ובכתבי רבינו האר"י ז"ל גילו לנו מנינם וסודן:

סימן רנט

פירוש א

וז"ש בב"ר שאין סמך עד ויסגור וכו'. דע דבס' הזהר בראשית דף ל"ה אמרו נמי דעד כען לא אית סמך בפרשתא ובהגה שם תמה דכתיב הוא הסובב ב"פ והר"ש בוזאגלו כתב דהוא בפרשתא דאדם ואני הדל כתבתי שם דהוא הסובב אינו מעיקר הפ' רק ד' נהרות

לבד. ועתה ראיתי בב"ר פ' י"ז אמרו ואם יאמר לך אדם הוא הסובב תאמר לו בנכרות הכתוב מדבר וע"ש מה שפירש הרב יפ"ת ואפשר דהכונה כמ"ש אני הדל דכוא הסובב אינו מהפרש' רק מורה מקומן ונעלם המאמר הנז' מהמגיה בזהר ומהרש"ב ובב"ר כ' מתחלת הס' הפך דברי הרש"ב הנזכר ודוק כי קצרתי:

סימן רסו

פירוש א

ואפילו חפץ לכתוב תורה וכו'. עמ"ש הרדב"ז בתשובה סי' תר"ץ דפוס ויניציאה והבאתי דבריו ז"ל בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח ריש סי' ש"ז ויש שם ט"ס ע"ש:

סימן רסט

פירוש א

כיון שמבעוד יום גמר כו'. הק' הרב עולת שבת דתוספת שבת דאורייתא וכיון שקבל שבת מבעוד יום אותו התוס' הוי שבת ונמצא שסעד בשבת. ותירצו הרב אליה רבה והרב תוספת שבת דג' סעודות נפקא לן מתלתא היום דכתיבי בקרא לכך בעי שהסעודה תהיה בעיצומו של יום ע"ש סי' רס"ז:

סימן רע

פירוש א

נכרית שרית מתה וככשמו אותה בקבר עמדה ואמרה בעולם אחר הייתי וראיתי כו'. (אתיא זכירה):

סימן רעא

פירוש א

ויברך אלהים את יום השביעי ולא פי' במה וכו'. כ"כ עוד לקמן סי' ת"ט ועי' בסמ"ג לאוין ס"ט ע"ש:

סימן רעה

פירוש א

כבד את ה' מהונך וכו'. כן תעשה וכו'. וכיוצא בזה כתב הרב החסיד מהר"י ן' שושן הובא בספר הקדוש ראשית חכמה שער היראה פט"ו ועמ"ש בעניותי בספר הקטן ברכי יוסף י"ד סי' זר"ע ע"ש:

סימן רעז

פירוש א

צריך להזהר שלא להשתמש בכלים שעליהם צורות ופרצופים וכו'. עי' בי"ד סי' קמ"א ובקונטרס שיורי ברכה שם רמזתי דברי האחרונים במנורת חנוכה שמצוייר בה חצי גוף אדם וכו' ושאר פרטים ע"ש:

סימן רפא

פירוש א

אל יכתוב בגליון צרכיו וכו'. עמ"ש הרב שער אפרים סי' צ' ומ"ש האחרונים הבאתי דבריהם בס' הקטן ברכי יוסף י"ד סי' ר"צ ע"ש:

סימן רפד

פירוש א

כשאדם כותב ומוציא מפיו השדים שומעין ומברכין אותו. ועיין בפירוש (אתיא זכירה):

סימן רפה

פירוש א

הוי חכם וזהיר במעשים ולא בחכמת דברים וכו'. עיין מ"ש הרב המפרש ז"ל ויותר נראה לפרש דכונתו הוי חכם בתורה וזהיר במעשים לקיים מה שלומד ובזה תהיה מגמתו בתורה ובמצות ולא יאבד זמנו בחכמת דברים כלומר בחכמות חיצוניות וע"ז אמר כי חכמת דברים ישארו בעה"ז שאין מלוין לאדם אלא תורה ומעש"ט כן נ"ל. ומ"ש שהמעשים ילווך בכלל הוא תלמוד תורתינו הקדושה דלומד על מנת לעשות ותלמוד גדול שמביא לידי מעשה ודוק:

סימן רפו

פירוש א

אל יערב לך אם יכבדוך בשביל העושר אלא בשביל החכמה וכו'. אין הכוונה שיהנה בכבוד תורה ליראה ח"ו רק שיהיה לו נחת רוח שזכהו ה' לזה ולבו יחיל בקרבו שמשבחים יותר מידיעתו ולא ידעו מחטאתיו וכמ"ש רבינו וחכמי המוסר בכמה דוכתי:

סימן רפח

פירוש א

צור תעודה וכו' תעודה שצריך לחפש ראיות וכו'. וכזה היו נוהגים הראשונים ז"ל ללמוד בש"ס בעת קבוע משום בקיאות ועת לפלפל לירד לעומקה של הלכה וזהו צור תעודה לקשור התורה שתלמוד דרך בקיאות כדי להביא ראיות חתום תורה לפלפל לאסוקי שמעתתא וזהו חתום תורה שזהו פסק של דברים על דרך שאומרים ותו לא מידי:

סימן רפט

פירוש א

אפילו שלא לשמה דאלו לקנטר וכו'. כ"כ התו' בכמה דוכתי דמ"ש לעסוק שלא לשמה שמתוך וכו' היינו כדי להתכבד אבל לקנטר נעשית לו סם המות וזהו דעת הרמב"ם בסוף הלכות תשובה כאשר יראה המעיין בדקדוק ובמשך דבריו ועיין מ"ש הרב לחם משנה פרק ג' מת"ת:

סימן רצ

פירוש א

ה' חפץ וכו' כשבא לפניו וכו'. לפי רמז רבינו יש לרמוז כי חפץ למען צדקו ר"ת חלץ כי אם כשבא נתמעט תלמודו אז חלץ יסירנו מלפניו. ומה טוב מה שרמז רבינו במעשה ר' יהושע בגיטין דנ"ח. ולפמ"ש רבינו בראש הסי' אפשר דר' יהושע בלכתו בפתח נחה עליו רוח חכמה ולכך אמר מובטח שמורה וכו' ופדאו. ומ"ש כי ר' יהושע קרא לו לתינוק ר' ישמעאל וכו' בנוסחתנו בש"ס לא נזכר זה אלא אמר מובטחני שיורי הוראות והיינו שר' יהושע כנוח עליו הרוח חכמה הרגיש שיהא גדול בתורה ובזה ניחא מ"ש התו' שם דאף דאין פודין את השבויים יתר על כדי דמיהם מופלג בחכמה שאני ואינו מובן מה מצא חכמה וכ"ש הפלגה לפדותו יתר על כדי דמיו אמנם ע"פ האמור יתבאר שר"י הכיר

ברוח חכמה שנתוסף לו שיהא גדול ומופלג בחכמה. וגם לפי מ"ש רבינו דלמשיסה גי' ישמעאל ובא לדעת ר"י רמז זה דהענין נרמז בכתוב ואז ידע בחכמתו דהוא מופלג וזהו לדעת התוס' ועמ"ש רבינו לקמן סי' תתקכ"ו ומ"ש אני בעניי שם ודוק:

סימן רצג

פירוש א

כי לא בעבורם הוטל על העיר אלא בעון ע"ה וכו'. הכי אמרו פ"ק דבתרא ד"ח. ואתי' כי הא דתנא דבי אליהו כל הצרות הבאות לשונאי ישראל בעון ביטול תורה וא"כ המס שהוטל ודאי שהיא בשביל ע"ה שאינם עוסקים בתורה:

סימן רצו

פירוש א

ואמר ר"א על יעקב וכו'. ובש"ס גרסינן ויעקב איש כפר סכניא שמו וע"ש בתוספות:

סימן רצז

פירוש א

ר' שמלאי וכו'. בפסחים דס"ב ר' שמלאי אתא לקמיה דר' יוחנן א"ל נחני לן מר ספר יוחסין וכו' ע"ש דיש שינוי הרבה ממ"ש רבינו ואולי הוא מעשה אחר ע"ש:

ואין מגלין אגדה תמוה וכו' וכן לע"ה וכו'. אני בעניי דבר זה קיימתיו מסברא כשהלכתי בשליחות מצוה. ועל כיוצא בזה שנינו חכמים הזהרו בדבריכם (עיין בתשובת הרב מוהר"ר יעקב וייל זלה"ה סי' זק"ן):

סימן רצח

פירוש א

הלל למה לא הי' חפץ בי"ח דברי' וכו'. לאו דווקא הלל אלא ב"ה שהיו עם ב"ש ורבו ב"ש לגזור י"ח דברים ובירושלמי פ"ק דשבת הלכה ד' איתמר התם תני שמונה עשר דבר גזרו ובשמנה עשר רבו ובי"ח נחלקו. ומני להו התם. ויש מקום עיון במ"ש הרמב"ם בפי' המשנה וכבר עמד ע"ז הרב קרבן העדה בשיורי קרבן ע"ש:

סימן רצט

פירוש א

ואם תדע שלא ידע להשיב לך כו'. פי' אע"פ שהוא משיב לך והוא אומר שהשיב בחכמה כמשמעות ויגדך שאין הגדה אלא חכמה. אתה ידעת שאין דבריו נכונים וידעת שלא ידע להשיב. תשאל שלא בפניו זקניך ויאמרו לך בפשיטות אמירה בלשון רכה מאמר פתוח ובזה ניחא דאחר ויגדך אמר זקניך ויאמרו לך וכיון שהגיד אביו מה צורך למס"מך סבי בשאלות אלא דהבין כי לא ידע להשיב ועיין מ"ש הרב המפרש ז"ל:

סימן שב

פירוש א

כל ניגון כמו שהוא מתוקן שהכל הלל"מ. אפשר דהכונה דהלל"מ שינגנו תורה לחוד וכו' דהא בניגון יש חילוק בין הארצות ואפילו במבטא וגם אפשר דהלל"מ לאו דוקא ועיין מ"ש הרב המפרש ודו"ק:

סימן שג

פירוש א

איזהו שיר של פגעים ה' מה רבו צרי מזמור יושב בסתר וכו'. רבינו שנה משנתו בירושלמי פ"ו דשבת ויסוף עירובין אבל בתלמודא דידן פ"ב דשבועות דט"ו אתמר דשיר של פגעים יושב בסתר. והרב החסיד בספר יד מלאכי דף רכ"ז עמד בזה ולא זכר דברי רבינו דנקיט כירושלמי דמה רבו צרי ויושב בסתר היא שיר של פגעים:

סימן שט

פירוש א

היתה וכו' ממרחק וכו'. אתמר בירושלמי פרק ג' דראש השנה תני בשם ר' נחמיה היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה ד"ת עניים במקומן ועשירים במקום אחר וע"ש מ"ש הרב יפה מראה והרב קרבן העדה בשירי קרבן. ודרך דרש אפשר לפרש בפסוק דזמנין דצריך ללמוד מהרבה מקומות לברר ענין אחד כההיא דאמרינן ריש פסחים דיליף מציא' ממציא' ומציאה מחיפוש וחיפוש מחיפוש וחיפוש מנרות וכו' וז"ש היתה כאניות מלאות סחורות ומתוך כמה סחורות ממרחק תבי' לחמה לימוד אחד ולזה נקט אניות הרבה וזהו ללמוד דבר א' וז"ש לחמה אותו הדין שרוצים ללמוד כגון התם בדיקה לאור

הנר. וקרוב לזה אפשר לומר בסגנון אחר במ"ש בריש קמא דהגם דד"ת מדברי קבלה לא ילפינן לגילוי מילתא ילפינן וזהו הרמז היתה כאניות ללמוד ד"ת מדברי קבלה והיינו דנקט אניות רבות והיינו דוקא ממרחק תביא לחמה ולא קאמר לחם דאינו אלא גילוי מילתא לוכך אמר לחמה שלה דאינו חידוש ממש ודוק:

סימן שיב

פירוש א

אם יבוא אורח אל ישאל לו בד"ת וכו'. וממאמר רז"ל הובא בספר שתי ידות דנ"ו מבואר דלא ישאל לו אם ידע ללמוד אלא יתן לו לאכול קודם ועיין מ"ש בשם הגדולים ח"א דף פ"ו ע"ש ודוק:

סימן שיג

פירוש א

חייב אדם ללמד לבנותיו המצות כגון פסקי הלכות וכו'. כ"כ תלמידו רבינו בעל הסמ"ג עשין י"ב והביאו מרן ב"י א"ח סי' מ"ז ובי"ד סי' ש"מ ומור"ם בהגה סי' רמ"ו ע"ש. ואין זה מצד חיוב תלמוד תורה אלא מצד שידעו הדינים וכשהם בקיאות אינן צריכות עוד ללמוד וכן בימי חזקיה היו אשה ותינוקות בקיאות בדינים ועיין מ"ש אני בעניי בס' הקטן ברכי יוסף א"ח סי' מ"ז וי"ד סי' רמ"ו ודוק:

סימן שטו

פירוש א

וכן עשתה אביגיל ונתנה לדוד וכו'. ואני בעניי ישבתי הא דאביגיל בספר הקטן ראש דוד פ' אחרי דף ע"ח ע"ג וע' מ"ש רבינו לקמן סי' אלף ע"ז ע"ש:

הוא נותן בסבר פנים מפני הבושת וכו'. הכי אמרינן במציעא דף כ"ב דיש לחוש דמשום כיסופא הוא דעבד וכן לענין קדושין בא"ה סי' כ"ח דין י"ז דיש לחוש דמשום כיסופא והוא גזל. ועניין זה כשיעמיק האדם בו תסמר שערות בשרו ויהי ציר"ו דכמה עשירים נותנים משום כיסופא כשמפצירים בהם ואינם נותנים מלבם ויש בדבר גזל וחילול ה' כי יאמרו זה לזה העשירים כמה אלימי לאפקועי ממונא תופסי התורה כל כך מכבידים עלינו וכיוצא. וה' הטוב יכפר בעד. וזה מעין דוגמא שכ' רבינו בסי' זה והבא אחריו ובסי' שי"ח וסי' של"ב:

סימן שיז

פירוש א

והנה הרשע אם לא תתן לו וכו'. מכאן יש סמך למ"ש אני בעניי בס' הקטן ברכי יוסף י"ד סי' נז"ר במעשה בא לידן ושם הבאתי מתורת כהנים פ' בהר ומפירושי הראב"ד ע"ש באורך ודוק:

סימן שכ

פירוש א

פלגי מים לב מלך ביד ה' כו' ואם לא זכו העם והמלך יטנו לרעה וכו'. אני בעניי כתבתי בדרושים ועפ"ז פירשתי שם איזה ענינים ע"ש ועתה ראיתי דברי רבינו ז"ל ודוק היטב:

סימן שכא

פירוש א

הנותן צדקה לש"ש הקב"ה זורעה וכו'. כן אמרו רז"ל על המצות בשוחר טוב ע"פ בצאת ישראל ממצרים אמר רבי פנחס הכהן בר חמא הרקיע ששמו ערבות הקב"ה זורע מעשיהם של צדיקים עליו והוא עושה פירות. ועמ"ש הרב הגדול מהר"ר יוסף דוד ז"ל בספרו הבהיר יקרא דשכבי דרוש ו' דף י"א ע"ש:

אם עני היא וכו'. עמ"ש בספרי הקטן פתח עינים בערכין דף ע"ח ע"א ע"ש ובקונטרס לב דוד פ' שבעה ועשרים בס"ד:

סימן שכו

פירוש א

מי שהולך וכו' שיתן קודם לעני לחם וכו'. זה פשט הכתוב צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו שהנאתו קרובה וכו' הכי אמרו פ"ג דתענית מ"ט קדים סליק עננא וכו' משום דמקרבא הנאתה ע"ש והרב המפרש הביא משוחר טוב סי' ס"ה כל מי שגומל חסדים תפלתי נשמעת ובזה אפשר שז"ש יעקב אע"ה כשהתפלל קטנתי מכל החסדים ואז"ל אין קטנתי אלא צדקה ודוק:

סימן שלח

פירוש א

אפילו עבירה דרבנן. כ"כ הרמב"ם פ"י דממרי' וכן פסק בש"ע י"ד סי' ר"מ וע"ש בברכי יוסף:

סימן שמא

פירוש א

וממנו למד יוסף וכו'. עמ"ש אני הדל על זה בספרי הקטן ראש דוד דכ"ב בס"ד:

סימן שמג

פירוש א

אחים גם גי' בנים כו'. אפשר לומר דרמז נמי מוסר לאב שבניו גדולים שלא יכביד עולו עליהם אלא יחשיבם כאחים ובזה יהיו נוחים וישבו הוא ובניו בשלוה. וכתיב פ' ויצא ויאמר יעקב אל אחיו לקטו אבנים ופירש"י לאחיו הם בניו שהיו לו אחים נגשים לצרה וכו' למדנו שיעקב אבינו ע"ה היה מחשיב את בניו כאחיו. וכן ראוי לאב שיחשיב בניו גדולים כאלו הם אחיו ובזה יהיו שקטים ושאננים וזהו הרמז כי אחי"ם ג"פ גימ' בנים כאשר כתב רבינו ז"ל:

סימן שמד

פירוש א

ראה כמה תעניות וכו'. כ"ש וכו'. מה נמלצו אמרי יושר דברי רבינו ומה עצמו ראשיהם. ומעין דוגמא ישים האדם אל לבו כי כל ישעו וכל חפץ להניח לבניו עושר גדול ואפי' אם אין לו בנים הוא חס על קרו"ב א' מקצה להניח לו מזהב שבא אלפי רבבה. ואיך לר יחוס על עצמו לישאר נעור ורק לעה"ב ויעת"ר לו ה' עותרא סגיא ותני ומתני פרק הקומץ רבה ואם עני ואביון או ת"ח יגש אצלו בחרונו יבהלנו ולא דעת ולא תבונה בו להחיות לב נדכאים ממה שחננו ה' וטוב לו לכפרת פשע ולהקריב ישע לבוש יקר להתלבש בו בעה"ב. והגם כי יחוס אל עצמו ואל בשרו בנו או בן תחיו. מ"מ הוא קודם ליטול חלק בראש לתקון נפשו ויחזיק עצמו לפחות כאחד מבניו ליקח חלקו אתו עמו לתת לעניים ת"ח ויגנוז למעלה. וכבר בא חכם הגאון מהר"ר שלמה אפרים ז"ל בספרו הנחמד כלי יקר ופירש לא תפאר אחריך שצל יתכוין שיפארוהו אחר מותו שהניח ממון הרבה. אפס

לא תהיה תפארתו כי מה תועלת יגיע לנפשו במה שמפארים שהניח עושר גדול. אדרבא ישבע בחרפה כשימות וילך ריקם ריקם ויהיה עני בחמת ותכריך בוז וארגמן תוקף הדין וכדאי בזיון וקצ"ף משנה. ויאמין כי הני מילי אחד ממאה נערי"ם אשר הולך וצוער אחר פטירתו והוא עצמו יראה שטותו וקלקול מעשיו וכתבו נעכר ונפשו עליו תאבל די לעלמין תתחבל לפום חורפ"א חרפת נבל. רחמנא ליצלן:

סימן שמה

פירוש א

אבי בכבוד אבי במורא. כצ"ל ובהכי ניחא משז"ל על פסוק ואני ראה גם ראה שחייב אדם בכבוד חמיו ולא אמרו שחייב במורא כי מצינו אשר ציוה ה' שני מצות כבד את אביך וכתיב איש אמו ואביו תיראו וכיון דלא כתיב אלא אבי חד זמנא אני אומר תפסת מועט תפסת ושדייה לכבוד. אמנם היכא דכתיב אבי אבי תרי זמנא דרשינן אבי בכבוד אבי במורא:

סימן שמו

פירוש א

דוי"ד גי' אהביו וכו'. אפשר לפרש בזה פ' עשה עמי אות לטובה כלומר עשה עמי אות שיוסיף לו אות בשמו שהוא דוד ויוסף יוד ויהיה דויד שהיא בגי' אהבי"ו. ועל דרך האמת שם הקדוש של דוד אפשר שהוא רמז ד' ראשונה כנגד בחינתו מלכות בסוד ארבעה ראשי שנים ואות ו' רמז לקב"ה אילנא דחיי ואות ד' אחרונה רמז למוחין דאימא חכמה ובינה ודעת כולל חסדים וגבורות. והיה מתפלל שיהיה רמוז בשמו הקדוש מוחין דאבא שהוא יוד והוא בסדר יוד מלובש בד' מוחין דאימא ויהיה זיווג כי באבא יסד ברתא וכמ"ש בזהר הקדוש בסוד וגם אמנה אחותי בת אבי. ואפשר שזה רמז פ' וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי לכם ואגב נרחיב קצת וארא גי' יצחק כמ"ש בספר אמרי נועם ונקט ותרא על שם שהוא רואה אפרו של יצחק והוא ר"ת וארא ותמיד אני רואה אפרו. וס"ת אברהם יצחק יעקב מק"ב והוא בחילוף א"ת ב"ש שדי ור"ת אברהם יצחק יעקב גי' אהיה בפשיטות וז"ש וארא וכו' באל שדי שלא הכירו רק שדי וגם זה קצת ולכן בחילוף. אבל הנ"ת שהוא גי' אהיה לא הכירו. ושמי ה' רמז שם שהוא מ' עם יוד שרומז לחכמה ונעשה שמ"י ה' קב"ה שהוא זיווג לא נודעתי להם ולא הכירו בעצם מה שהודעתיך וא"ש ההי"ב. הוא הדבר אשר היה מתחנן דוד הע"ה על

בחינתו עשה עמי אות לטובה שיהיה בי אות יוד דוי"ד על דרך שמי וזה רמז ושמי את שמי כי את מ' תקרא שמי על בני ישראל בני נה"י ישראל ומשם ישתלשל השפע ואנ"י ויו אני קבה"ו אברכם וא"ש ההי"ב. וכך אמר דוד ויראו שנאי ויבושו דכשנקרא דוי"ד גימ' אהביו יבושו שנאיו דכשהו' אוהב והם שונאי' יבושו דממילת הם שנואים להקב"ה. וידעו כי אתה ה' עזרתנ"י דמאת ה' היתה זאת בת שבע עזרתי. ונחמתני שיצא שלמה ממנה למלוך על ישראל. וכמשז"ל בשוחר טוב מזמור ד' ע"פ בצר הרחבת לי ע"ש) וע"ד האמת על בחינתו אמר עשה עמי אות כמ"ש לעיל לטובה טוב יסוד ה' מ' גם טובה גי' כ"ב ויראו שנאי סט"א עלמא דפרודא כמ"ש רבינו האריז"ל בעץ חיים בשער ל"ב שער הארות זו"נ בסוד יעקב ועשו כי כאשר זו"נ מזדווגים סט"א יוצא אל שדה החיצונים שלא לראות בכבודו של מלך ע"ש באורך וזהו ויבושו כי אתה ה' עזרתני עזרת גי' כ"ו הויות נ"י רמז לנ' ש"ב וי' אבא ונחמתני לכלות עשו ודוק:

סימן שמז

פירוש א

שלחו מתם איזהו בן העוה"ב וכו'. סנהדרין דפ"ח ועיין מאי דכתיבנא בעניותין במאמר זה בספרי הקטן ראש דוד דף נ"ח ע"ג:

סימן שמח

פירוש א

והיה הנכרי בונה בשבת כו' כי אמר כו'. כתבתי בעניותי בס' הקטן ברכי יוסף ריש סי' רמ"ד מעשה שהיה דהגם דהעשיר בעל הבית לא ידע כי הם בונים בשבת וכו' נדוהו ולקחו ממנו קנס והשיב הרשב"א בתשובה כ"י כי יש לדון לראשי הקהל לזכות כי קרוב הדבר שיבא תקלה ונמצא ש"ש מתחלל ומצוה ותקון גדול הוא וכו' ע"ש. ודע כי שם בברכי יוסף כתבתי תשובה זו בשם הרדב"ז ואחר זמן רב ראיתי דרך עראי ספר הבתים להרשב"א כ"י ועיני ראו בס' הבתים כי תשובה זו היולדה והמחזיקה גדול אדונינו הרשב"א ז"ל. ומה שכתבתיה על שם הרדב"ז הוא שבקובץ תשובות כ"י מפוזרות מלוקטות מכמה רבנים וכל תשובה שמה דמארה עלה שם היתה תשובה זו וכתוב בגווה דוכרנא שהיא מהרדב"ז והמעתיק נתחלף לו. והנה שפתי יחלו עשירי עם כי בשאט בנפש מניחין שא"י יבנו בטענות שוא נגד הדין עיניהם תחזינה דברי רבינו המאזין ומעיד בנו מעשה שהיה בזמנו כי לא נשאר לו הבית ולא לזרעו ונחלתו נהפכה לזרים. וראשי

העם קדמוניות יתבוננו מה שהיה בדורו של רבינו הרשב"א ז"ל להוכיח אף לירא ה' וגדול שלא ידע באמת שא"י בונים כמתבאר מגוף השאלה. ויאזרו חיל לישר הדורים וגם ה' כעל גמולות כעל ישלם שבעתים אל חיקם רב ברכות:

סימן שמט

פירוש א

יכול יאמר אדם איני מקפיד כו'. בפירוש התוס' על התורה שנדפס עתה בספר דעת זקנים פ' בראשית על פ' זה ספר תולדות אדם כתבו וז"ל בת"כ ואהבת לרעך כמוך אמר ר"ע זה כלל גדול בתורה בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם גדול יותר פי' אסיפיה דקרא קאי בדמות אלהים עשה אותו דמקרא דרבי עקיבא לא שמעינן אלא דעלך סני לחברך לא תעביד ובא בן עזאי ואמר שאף אם הוא אינו חושש לכבוד עצמו יש לו לחוש לכבוד חבירו לפי שרואה דמות חבירו ואינו רואה דמות עצמו ולזה אמר דמקרא זה כולל יותר מקרא דואהבת לרעך כמוך עכ"ל ורבינו יישב זה לדעת רבי עקיבא כמבואר בדבריו. ואפשר לומר עוד דרבי עקיבא הכי דריש ואהבת לרעך כמוך מאן דעלך סני לחברך לא תעביד ויש בכלל זה שאם מדתן להקפיד היה רצונך שלא יבזוך ולא יתנו לך מקום להקפיד וכן תעשה לרעך שהוא מקפיד שלא תעשה לו דבר שיקפיד והגם שאין אתה מקפיד מ"מ אם היית מקפיד רצונך שלא יעברו על דעתך ויש בזה ואהבת לרעך כמוך אלא שאינו מפורש כל כך ולכן בן עזאי נקט זה ספר תולדות אדם ובודאי שלא נעלם זה מר"ע אך סבר דהוא בכלל ואהבת לרעך כמוך:

סימן שנ

פירוש א

ואמר החכם כשתשאל על אדם שאל מי רעהו וכו'. כיוצא בדבר אמרו רז"ל לא הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו. וכה אמר המליץ כל עורב למינו ערב וטמא טמא יקרא:

סימן שנב

פירוש א

אדם שזיכה את הרבים ועשה עבירות לא יגן מפורענות הבא וכו'. והא דתנן כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו. היינו שהמזכה את הרבים אינו נכשל לחטוא בשוגג.

אבל לא מפני שזיכה את הרבים יסתלק ממנו הבחירה ולא יהיה לו יצה"ר. וא"כ אם יצרו הטעהו לעבור עבירה במזיד אפשר שיעבור כי הוא בחירי:

סימן שנג

פירוש א

יסורין שבאו על איוב היו ראוים לבא על אברהם וכו'. הענין כי אברהם אבינו ע"ה סבל יסורין בעביר תרח אביו לנקותו. ואמר נסיון העקידה בא תרח בגלגול איוב כדי שתרח יקבל יסורין על עונותיו וכתבנו בזה בשמחת הרגל בפסקת מתחילה עע"ז ובפני דוד פ' וירא דף י"ב ע"ד ובמקומות אחרים בס"ד:

סימן שנה

פירוש א

משה ודוד היו שוים כו'. כדמפרש בסימן זה ובסי' שאחריו. וכן אתה מוצא דבזכות משה רבינו ע"ה וזכות דוד הע"ה ניצילנו מהמן הרשע כמ"ש רז"ל וביארנו בעניותנו בזה כמה ענינים בס"ד בדרושים ויש לרמז משה בן עמרם ס"ת המן כי בזכותו ניצולו מהמן. (ועי"ל דבזכותו ירד המן לישראל) ועוד יש לרמוז כי משה דוד גי' משיח עם הכולל כי הגואל ראשון הוא גואל אחרון. גם הוא גי' נחש והוא גי' שטן כי בזכות משה דוד נהיה נצולים מן נחש שטן:

סימן שנו

פירוש א

מזמור שיר ליום השבת מרע"ה אמרו וכו'. ודורשי רשומות אמרו כי ר"ת מזמור שיר ליום השבת למשה:

סימן שנז

פירוש א

רבי אליעזר בקש לר"צ אביו ליתן שכירות לרופא וכו'. הכי אתמר בי מדרשא איכה רבתי ולמדו חשבון מספר האצבעות ע"ש:

סימן שנח

פירוש א

נכרי הזריו בז' מצות וכו'. כתב הר"מ פ"ח דמלכים שהוא מחסידי א"ה ויש לו חלק לעה"ב אם יקיים מפני שכתובות בתורה וכו' ע"ש:

סימן שסז

פירוש א

לכך חכמים הראשונים לא היו כותבים ספריהם בשמם וכו'. מכאן ראיה למ"ש הרב פנים מאירות בראשון בראשו בהקדמה דהא דאמרינן שפתותיו דובבות בקבר הוא אף דלא זכרו ההלכה משם אומרה כי קמי שמיא גליא. ומאי דקפדי קמאי על אומר שמועה בסתם היינו דאי אמרה משמיה דגברא רבא מקבלי לה וכמו שכתבתי בעניותי בקונטרס שם הגדולים ח"א דף כ"א וח"ב דף כ"ח ושם הארכתי בזה בס"ד יעויין שם באורך:

סימן שסט

פירוש א

אבל פורים אינו בכלל המועדות וכו'. עמ"ש הרשב"א בתשובה ח"א סי' צ"ג והרדב"ז בתשובה דפוס ויניצא סי' תרס"ז ע"ש:

סימן שעב

פירוש א

לכך צוה לכסות הדם וכו'. וטעם שאין מכסין דם בהמה לפי טעם רבינו כמ"ש הרב המפרש ז"ל ע"ש. אמנם יש מרז"ל טעמים לכסוי חיה ועוף והבאתי דבריהם בספר הקטן פתח עינים בריש פ' כסוי הדם ע"ש באורך:

סימן שעה

פירוש א

ומה שאמרו חות דרגא וסב איתתא והיא שאחיה טובים. ואפשר לרמוז כי ר"ת מתיבות אלו גימטריא אחי. ואל יקחך לבך לבא חשבון בדברי רז"ל ולרמוז בר"ת כי מזקנים אתבונן דרבינו האריז"ל לימדנו כי ר"ת יהב ליה ידיה הוא ר"ת שם קדוש. גם תביט הביט ולא בריך ס"ת נימטריא ט"ל עש"ב סודן של דברים. איברא דבמאי דקמן יש גירסא

אחרת נחות דרגא וכו' ולפי גירסת רבינו ז"ל כתבתי. (ואפשר לרמוז גם לפי גרסת נחות דרגא ונסיב איתתא דר"ת גי' באחים ודוק). וכן אפשר לרמוז אשת חיל מי ימצא ר"ת אחים שיבדוק באחיה תחלה:

סימן שעח

פירוש א

יש דברים וכו' כגון יפ"ת וכו'. וכבר אצל מה שתורה גילה שתצא תקלה דסמוך פ' בן סורר ומורה כמ"ש פ' חלק מ"ט נסבית יפ"ת רחמנא שריא מ"ט לא דרשת סמוכים וכו'. ואמרי בספרי דלכך נסמך וכי יהיה באיש חטא משפט מות ועמ"ש בעניותי בספר הקטן ראש דוד:

סימן שעט

פירוש א

אלא שזה הזקן היא חפצה וכו' אז מצוה וכו'. הכי משמע בסנהדרין דע"ו ר' אליעזר אמר אל תחלל את בתך להזנותה זה המשיא בתו לזקן. ומצינו באבות דרבי נתן פי"ו דרבי אליעזר עצמי אמר לבת אחותו צאי והנשאי לאיש א"ל אנכי אמתך לשפחה לרחוץ רגלי אדוני א"ל בתי כבר זקנתי צאי והנשאי לבחור כמותך א"ל לא כך אמרתי לפניך הלא אמתך לשפחה וכו' נטל ממנה רשות לקדשה ובא עליה. אלמא כשהיא רוצה בכך שרי: **והוא יודע שהוא זונה ואין תקנתה אלא כך וכו'**. פי' שאין תקנתה אלא בזיווג שהוא רוצה לזווג לה שנראה בדעתו שיוכל לשמרה לכך נתנה לו תורה רשות לאב להשיאה למי שהוא תקנתה:

סימן שפג

פירוש א

אמר שמואל וכו'. הלשון אינו מתוקן ועיין הסוגיא במ"ק די"ח:

מן הנביאים שנאמר ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא כצ"ל ומכאן מוכח בסמוך אפילו וכו':

פירושו כך שיקדמנה אחר ויבעלנה לזמן כי זה אינו יכול להיות שיועיל בתפלה לישא ולבעול כל ימי חייה (תדע וכו' יכול להיות שתשא' ותקדים מ"מ לא יתגלגל שתבעלנה כל ימי חייה אלא תכפור בה' כצ"ל כן הגהתי לפי פי' הרב המפרש. ועדיין סוף הלשון

אינו מתוקן. ואיברא דהלשון דחוק וצריך כמה הגהות ותו דאמאי לא הוכיח מחלוקת אי חזיא לך לא אזלא מינך דאי אמרת יקדמנו ברחמים כל ימי חייה היכא קאמר לא אזלא מינך. ותו דאי הכי מאי קאמר ליה אי חזיא וכו' לזה יאמר דתיסגי ליה זמן מה למלאות רצונו. לכן נראה כפשטן של דברים דרבינו סובר דהתפלה אינה מועלת אלא ליקח אותה ולא לבעול ובזה הלשון יותר מתוקן ומיושב בלי הגהות הנזכר רק בתחלת הלשון שכ' והא דאמרן שמא יקדמנו אחר פירושו כך שמא יקדמנו אחר ויקחנה ולא אחר וישכבנה כנ"ל שצריך להוסיף תיבת לא. ולפי הרשום בדעתי דמזוהר הקדוש משמע איפכא דתפלה מהניא גם להיות זמן מה (כן מפורש פ' משפטי' בסבא קדישא דף ק"ט ע"א ע"ש):

סימן שצ

פירוש א

אבל שומים צלוין וכו'. זהו תקנת עזרא לאכול שום בלילי שבת והר"מ השמיטה ועמ"ש אני בעניי בספרי הקטן מחזיק ברכה א"ח סי' ר"פ בס"ד:

סימן שצג

פירוש א

נשים יושבות בין האנשים שהרהורים שם לא יתכן לברך שהשמחה במעונו וכו'. כ"כ הרב ב"ח בא"ה סי' ס"ב משם מנהגים וכמ"ש לעיל קס"ח ע"ש והרב בית שמואל שם כתבו משמו ונעלם מהם שהם דברי רבינו והרב כנה"ג שם רמז דברי רבינו רמז בעלמא ולא זכר להרב ב"ח אך הרב יד אהרן הביא דברי רבינו כהווייתן ורמז לב"ח ע"ש:

סימן שצד

פירוש א

ונשים רגילות לטבול ג' פעמים וכו' אטהר אתכם ומכל טומאותיכם וכתיב וטהרו וקדשו וכו' טהורים וטהרתם אטהר אתכם ואשר במסכת ידים הראשונים והשניים הרי משמע רק שתי פעמים. כצ"ל:

ה"ה ה' טומאות וכו'. כלומר דאע"פ דיש ה' טומאות סגי בג' טהרות וכמו שפי' הרב המפרש מכאן יש סמך למה שכתבו חכמי מוסר דמי שעבר עבירה אחת כמה פעמים יעשה תיקון אותה עבירה כפי אשר הורה רבינו האר"י זצ"ל תלת זימני ובתלתא סגי.

ועין רואה דסמך טוב יש מדיוקו של רבינו דיש ה' טומאות וג' טהרות ללמדנו דאפי' יש טומאות הרבה כל שיש ג' טהרות סגי וכן די בעשות ג' פעמים התיקון. והרב נודע ביהודה סי' ל"ה השיג ע"ז ולק"מ כמ"ש בשמחת הרגל דפסח דף י"ג ע"א ע"ש ודוק היטב:

סימן שצה

פירוש א

ואם אין בידך אלא משל אחרים אל תתן צדקה וכו'. וכ"כ רבינו בסמוך סי' שצ"ז ובסי' תנ"ד דמי שחייב לאחרים לא יתן צדקה או לא ירבה עד שיפרע ע"ש והכי אמרו בזוהר הקדוש פ' ויקהל דף קצ"ח הלא פרום לרעב לחמך לחם אין כתיב כאן אלא לחמך ההוא דילך מממונך ולא דגזילה ולא דעושק ולא דגנבה דאי הכי לאו זכותא הוא ווי ליה דאתי לאדכרא חובוי עכ"ד ובדרושי' כתבתי בעניותי דעפ"ז נתיישבה חקירה גדולה שראינו בתים גדולים אשר הפליאו לעשות צדקה וחסד וירדו לטמיון. ואבד העושר ההיא וזרעם עניים ואביונים וכלם היו תמהי"ם איה איפא אשר דיבר ה' ע"י עבדיו בתורה נביאים וכתובים ובש"ס ומדרשים בתוקף מעלות הצדקה ושכר עושיה ויש כמה תשובות. ואחת מהם שממונם לא הי' נקי והיו בו גזל וה' שונא גזל בעולה ואדרבא היו לאפושי רותחא לאדכרא חובוי. ובזה פירשתי בעניותי בצדקה תכוונני אימתי רחקי מעושק וממחתה כי לא תקרב כי כאשר הצדקה נקייה לא תקרב ותמהר המחתה לאדכרא חובוי אלא כי לא תיראו וממחתה כי לא תקרב ודוק כי קצרתי:

סימן שצו

פירוש א

כתיב ואשקולה וכו' יתיר וא"ו וכו'. אפשר לומר במ"ש מפני מה הארכת ימים ותרן בממוני הייתי ובזוהר הקדוש אמרו דאות ו' סימנא דחיי ולכן רמז בותרנות אות ו' הותרן מאריך ימים. ולזה רמז יתרון וי"ו שרומז לחיים כלומר שיהיו לו יתרון בחיים. וכלפי לייא נכתב עפרן חסר ו' שחסרו לו חיים ודוק:

סימן שצח

פירוש א

לא מדבר עמו אפי' ע"י כתבים וכו'. עיין מה שכתב הרב המפרש ז"ל ומ"ש הרב כנה"ג י"ד סי' של"ד על דברי רבינו ז"ל ומ"ש אני בעניי בספר הקטן מחזיק ברכה בא"ח סי' תפ"ט בס"ד ע"ש:

סימן תה

פירוש א

כמעשה נעשה לכלב ששמו אותו בחרם וכו'. אין הלשון מדוקדק כי לא החרימו לכלב כמ"ש במ"ק דף י"ז ע"א ההוא כלבא אכיל מסאני דרבנן ולא הוו קאי ידעי מנו ושמתו ליה איתלי ביה נורא בגנובתיה ואכלתיה ומוכח דשמתו למי שהיה לוקח מסאני דרבנן סתם דלא ידעי מנו:

סימן תו

פירוש א

עונשים שאין כתובים בתורה גדול וכו'. מי האיש הירא ורך הלבב ישים לבו לדברי רבינו בסי' זה וסי' ת"ז דבסמוך כי דבריו חיים וקיימים ונוקבים הלב לבית חללו וה' ברחמיו יעזרני על דבר כבוד שמו:

סימן תט

פירוש א

אבל לא בשבת שכתוב בו ברכה וכו'. מהרשד"ם א"ח סי' ח' נשאל ע"ד זה אם הי' מותר לנדות ולהחרים בשבת והשיב דהיה אסור שכתב הרמב"ם פכ"ד אין עונשין בשבת כו' אין מלקין אותו ומלקות קיל משמתא וכיון דאין מלקין כ"ש דאין משמתין וכו' עוד טעם אחר שהרי אין דנין בשבת וא"ת הא אמרינן פ' הדר וכו' דשמית רבינא בשבת כבר היה אפשר לתרץ דאפרושי מאיסורא לפי שעה שאני מ"מ אין אנו צריכי' לכך וכו' כיון שהיה צורך שבת דהיה האיש מחללו מותר. וקרוב לזה מצאתי במ"מ פכ"ג ובס' העתים שאסורים היו צבור להחרים שום דבר בשבת אא"כ הוא לצורך השבת דומה להיתר נדרים עכ"ל בקצור נמרץ ע"ש באורך. והיה טרם אביע אומר על תשובת מהרשד"ם אציגה נא עמך דהא דלא היו מלקין בשבת שכתב הרמב"ם והביאו מהרשד"ם לכאורה

נראה דהוא מדאורייתא לדעת הרמב"ם דעל מיתה ומלקות קאמר שנא' לא תבערו אש בכל מושבותיכם וכו' וה"ה לשאר עונשין משמע דהכתוב אמר על שרפה בשבת וה"ה לשאר עונשין מדאורייתא וכן מוכח מהסמ"ג לאוין ס"ז שכתב כדברי הרמב"ם. אבל מדברי רב שרירא גאון בתשובה הובאה בס' שבלי הלקט כ"י שבלת ס' והביאה מרן בב"י א"ח סי' רס"ג מוכח דאינו בכלל לא תבערו אש אלא היא מדרבנן שכתב וז"ל לא היו מלקין בי"ט ואין מכניסין לבית הסהר ביו"ט כ"ש בשבת דהני מילי כולהו דינא אינון ותנן וכו' לא דנין וכו' עכ"ל אלמא סבר רב שרירא גאון דלא היו מלקין דהוי בכלל גזירת לא דנין והוי מדרבנן ולפום ריהטא הוי היפך הרמב"ם והסמ"ג. (כלומר שנראה דיש מחלוקת ביניהם ואע"ג דמסתמא דכל דברי הגאונים נגלו להרמב"ם לא חש לתשובת רב שרירא דסבר דהירושלמי נגדו) ואפשר לעשות שלום ביניהם דמ"ש הרמב"ם ולא היו מלקין היינו במלקות גמור שהיו מלקין בפני הסמוכים והוא עומד במקום מיתה מש"ה מדאורייתא אין מלקין בשבת דהוזהרנו במיתת ב"ד וה"ה מלקות ובזה מודה גם הגאון. אמנם הגאון על מלקות שנוהגים בזה"ז מיירי דנשאל אם מלקין בשבת וזהו המלקות הוא רמז בעלמא ובזה המלקות שנותנין ב"ד לאו במקום מיתה עומד ומש"ה אתי עלה מצד דאין דנין דהוא גזירה דרבנן וראיתי להרב שה"ל שם שכ' וז"ל מצאתי בשם רב כהן גאון ז"ל מאן דעבר עבירה בשבת היו מלקינן ליה בשבתא דמלקות במקום מיתה עומדת וכד מלקינן ליה מכפר ליה דתנן כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן וכתיב ונגלה וכו' וכיון דמכפר ליה מלקינן ליה דלינקי מעון דילי' וכו'. ונראה בעיני שהדבר צ"ע שהרי מלקות במקום מיתה עומדת והיך נדיננו בשבת ואם היה אסור לדון דיני ממונות ק"ו לדון דיני נפשות עכ"ל ונראה דהרב שבלי הלקט לא הקשה על רב כהן גאון דמוכח דמיירי במלקות ב"ד סמוכי' דאזהרה שמענו מקרא דלא תבערו אש שלא לדון בד' מיתות בשבת וה"ה למלקות כמ"ש הרמב"ם דהא ל"ק דיסבור הגאון דאינו אסור אלא לדון ד' מיתות ולא מלקות ומ"ש הרב מ"א. ומ"ש בירושלמי פ' אחד דיני ממונות מפרש לה הגאון על ד' מיתות ותו לא וכמ"ש בעניותי בבר"י. אמנם הא קשיא ליה איך נדון בשבת שהרי אין דנין ואפשר דס"ל לרב כהן גאון דגזירת אין דנין היינו משום שמא יכתוב ובמלקות דליכא צורך לכתיבה שרי. אמנם רב שרירא גאון סבר דכי גזרו אין דנין לא פלוג רבנן. וחזה הוית להרב שבות יעקב ח"א סי' י"ד דמייתי תשובת רב שרירא הלוי וחילק בין נ"ד לדברי הגאון וכתב וז"ל מלבד שעיקר תשובת רב שרירא לא ברירא כ"כ דאף שאין עונשין שום עונש בשבת ויו"ט מדאוריית' וכמ"ש הרמב"ם וכו'. ע"ש ובתשובת אמונת שמואל סימן נ"ד מ"מ הא מצינו להדיא בקרא פ' שלח ויקריבו אותו המוצאים אותו

מקושש עצים ויניחו אותו במשמר וכו' משמע פשטא דקרא שהניחו אותו במשמר אף ביום השבת וכו' עכ"ל ומדבריו נראה שהגאון סבר דלא היו מלקין מדאורייתא וכמ"ש הרמב"ם ורמז דברי הרב אמונת שמואל שכ' דהוא תלמוד בירושלמי אבל בקושטא מהירושלמי אין ראיה וכמ"ש בעניותי בבר"י ומחב"ר סי' של"ט ע"ש. וגם דברי הגאון מוכיחין דעל מלקות וחבישה אתי עלה מאין דנין דהני מילי כולהו דינא אינון וכמ"ש לעיל וא"כ אתי מכח גזירה דרבנן. ומאחר שכן מאי ק"ל מקרא דהוי דאורייתא הרי הגאון קאי לפי גזירת חכמים ול"ש אי בעי כתיבה אי לא בעי סתמא אמור אין דנין. ועוד הרי רבינו בחיי כתב ויקריבו אותו ליל מוצאי שבת ע"ש. אמור מעתה נבא לדברי מהרשד"ם ויש להעיר בדבריו דברישא אתי עלה דשמתא חמירא מנגידא. והרמב"ם כתב אין עונשין בשבת ואין מלקין. כ"ש דאין משמתין אלמא סבר הרב דמדאורייתא אין משמתין וק"ו מאין מלקין שכ' הרמב"ם דמדאורייתא אין עונשין בשבת. ואח"כ כתב עוד טעם אחר שהרי אין דנין בשבת וכו' אלמא הוי אין משמתין מדרבנן ונמצא דארכבה אחרי ריכשא. ותו יש להעיר בטעם ראשון דהגם דשמתא חמירא מנגידא מ"מ זה היא מצד עצם הדבר אבל לגבי שבת אימא דאין מלקין משום דבמקום מיתה המלקות עומד ואפשר דבשבת ימות בעת המלקות אבל שמתא דרובא לא ליום ולא ליומים אימא דמשמתין בשבת. ואפשר שכוונת מהרשד"ם לומר דבנ"ד להחרים בשב' איכא תרתי ואסור מדאורייתא דהוא בכלל אזהרת אין עונשים בשבת וגם הוא בכלל גזירת רבנן דגזור אין דנין אלא דהרב מהרשד"ם סמיך טפי על הטעם שני דהוא בכלל אין דנין משום דלטעם ראשון יש לדחות כדכתיבנא דאין החרם בכלל אין עונשין ולכן תירץ להיא דרבינא דלצורך שבת שרי והאי שנויא לא סליק אלא לטעם שני דאם הוא מדאוריי' לא שרי לצורך שבת אכן הרב מהרשד"ם שפר קדמי' טעם שני דלטעם ראשון יש לדחות ואין איסור להחרים אלא מדרבנן דהוא בכלל אין דנין ולצורך שבת שלא יחלל שבת יותר שמתי' רבינא. שוב ראיתי מ"ש הרב מהר"י עייאש בתשובת בית יהודה א"ח סי' כ"ט על דברי מהרשד"ם ומה שהקשה שם עליו לק"מ כאשר יראה המעיין דלצורך שבת מיקרי ודאי שלא יחלל שבת יותר ודלא כמ"ש הרב הנזכר גם בהיא דרבינא הכי סבר מהרשד"ם ונראין דבריו והאי טעמא דלצורך שבת עיקר שלא כמ"ש הרב הנזכר. וראה בעיניך שהרב הנזכר העתיק בתשובת רב שרירא אין מחרימין ואין מכניסין שום אדם לסוהר והיא אגב שטפי' דלא כתב הגאון אין מחרימין אלא אין מלקין ואין מכניסין לבית הסוהר והא דמייתי מהרשד"ם דכתב הרב המגיד שאסורי' צבור להחרים שום דבר בשבת וכו' כתב הרב כנה"ג סי' של"ט בשם שארית יהודה שהכוונה שמחרים שום כלי או בהמה להקדש

אבל לנסות ולהחרים היה מותר. וכ"כ בשיורי משם הרב מהר"א גאילקו והרב מהר"ש אבאסבאן ע"ש. ונראה שכוונת הרבנים לומר דהא דקאמר ס' העתים שאסורים היו צבור להחרים לאו דוקא אלא כוונתו להקדיש חרמים לבדק הבית ולכהנים ליכא האידנא (דלא שכיח כלל) אך מקדישין כלים לבית הכנסת ולנויי ס"ת ובהכי מדוקדק הלשון דאמר להחרים שום דבר דהיינו איזה כלי ומאי דדייק הרב כנה"ג דמאי איריא צבור וכו' לק"מ דכן דרך המקדישים להקדיש בבהכ"נ וארחא דמילתא נקט וז"ש שאסורים היו צבור להחרים וכולל צבור ויחיד דגם היחיד מקדיש בצבור ועמ"ש הרב יד אהרן והגם דהה"מ נקט דברי ס' העתים בחלוק' לא דנין. לאו דוקא. והרי מרן בב"י מייתי לה בחלוקת לא מקדישין וכו'. ועתה נבא לדברי רבינו שכתב דאין להחרים בשבת שכתוב בו ברכה. ונראה דסבר רבינו דאינו בכלל אין עונשין בשבת דדוקא על ד' מיתות נאמר ומלקות דב"ד סמוכים דבמקום מיתה עומד ולא היה החרם בכלל גם סובר רבינו דאינו בכלל אין דנין דלא שייך הכא שמא יכתוב (עמ"ש מהר"י אדרכי ז"ל בתשובותיו סי' ש"ח) ומש"ה הנה זה בא מכח שכתוב בשבת ברכה. וראוי לחוש לדברי רבינו ז"ל ועמ"ש הרב כנה"ג דמדברי רבינו מוכח דלאו מדינא ע"ש ואינו מוכרח דאפשר דרבינו ס"ל דדינא הוא מכח שהוא יום מבורך כשם שמצוה רבה להדליק נר שבת (שיהיו בו אורה) וק"ק על הרב מהר"ש נגד הרשב"ץ בשו"ת יכין ובעז ח"ב סימן ו' שלא הביא לנדונו דברי ספר העתים שכתב הה"מ הנזכר לפי מה שנתבאר דעל הקדשות בית הכנסת קאמר אם לא שנאמר שהבין הרב ז"ל דלהחרים אדם קאמר. ואין הלשון מורה כן ודוק:

סימן תיא

פירוש א

ולכך סנהדרין ב' ימים ולילה א' דנין את הנפשות וכו'. ומ"ש מהרש"ל בים של שלמה פ' אותו ואת בנו דבריו קשים כמ"ש הרב מגן אברהם סימן תק"ף ורמזו הרב מנחת יעקב בתורת השלמים סי' קפ"ה ס"ק יוד. והרב כרתי ופלתי שם נתן טעם ולגרמיה הוא דעבד. אבל לא נטפל בדברי מהרש"ל ועמ"ש בעניותי בס' הקטן ברכי יוסף א"ח סימן קל"ד ובשיורי ברכה שם:

ושני וחמישי דנין למעלה ולמטה וכו'. כן אמרו בשבת סוף פרק מפנין. ודברי הרב מגן אברהם סימן תק"ף קשים כמ"ש בבר"י סי' קל"ד וכן קשה על מ"ש הרב כרתי ופלתי סי' קפ"ה שכתב דמתענין ב' וה' שיום הדין למטה ואלהים נצב בעדת אל ע"ש והול"ל שב"ד של מעלה נמי דנין וכמ"ש בש"ס ונעלם מהם ז"ל גם דברי רבינו ז"ל:

סימן תטו

פירוש א

ונפרע מן העשיר כאילו גזל עניים רבים וכו' וכאילו וכו'. בזה פי' רבינו מר"ם אלשיך פסוק אם כסף תלוה את עמי את העני עמך דקיי"ל הנותן נכסיו לא' מבניו לא עשאו אלא אפוטרופא אמדן דעת שלא יניח השאר רקנים וחלק כ"א בפקדון אצלו כן הוא יתברך העשיר את א' היתכן שהניח את השאר ריקם והלא גם הם בניו אלא אפטרופס מינהו לעניים וחלקם אצלו וז"ש אם כסף תלוה את עמי לא תתפאר כי את העני חלקו הראוי לעני עמך עכ"ד (ויש לרמוז כי עשיר במלוי עין שין יוד ריש. המילוי גימ' מת לרמוז שאם ישאר במילואיו ולא יתן צדקה מת מדה כנגד מדה כשם שבסיבתו כמה עניים מתים ברעב גם הוא ימות ופתאום יבא אידו גם עשיר גי' שפר כי אם יתן צדקה ישפר עליו משמיא ואם לאו שרף בגיהנם ולחומי רשף) ואפשר לרמוז כי אותיות עני קודמות לאותיות כסף לומר שקודם שנתן לך הכסף מחשבת המקום לעני וחלקי עמך גם רמז שאם נתת לעני הקב"ה יתן לך כסף ולכן אחר אותיות עני אותיות כסף:

סימן תכו

פירוש א

שמותר לשנות בדברי שלום זהו בשכבר עבר. אע"ג דכמה פוסקים סוברים דעובר על השבועה לשעבר חמור יותר מעבר שבועה דלהבא כמבואר בח"מ סי' ל"ד דין ה'. הכא משנה על אותה שעה כגון אומר אין לו ויש לו. ולענין זה לשנות מה שהוא עתה יותר טוב ממשנה מה שעבר. ואע"ג דאמרינן פ"ב דמציעא עבידי רבנן דמשנו במסכתא והוא אם שגורה בפיו מסכתא זו ואומר לאו ומשנה מה שהוא עתה. שאני התם משום ענוה ושלא להחזיק טובה לעצמו מותר. ולמדנו מזה דהענוה יותר מהשלום בפרט זה דוק והארך:

סימן תכט

פירוש א

אם ספרי וכו'. עמ"ש רבינו לעיל סי' רמ"ט ועי' מה שרמזתי אני בעניי שם:

סימן תמד

פירוש א

כמו שאמר ר"י רבא נזוף הוה. פ' הזרוע דף קל"ג ע"א וסבר רבינו דרב יוסף קאמר הכי לרב ספרא אמנם מדברי רש"י מוכח דמפרש דהש"ס שקיל וטרי מ"ט אקריין לרב ספרא ומשני רבא נזוף הוה ע"ש בפירוש רש"י ודוק:

סימן תמה

פירוש א

מוכר חולי וכו'. רבינו ז"ל כתב מעשים ע"ז ע"ש וגם אני שמעתי מאדם גדול שראה בעיניו נכרי שמכר החולי והמוכר נתרפא והקונה תיכף נלכד בחולי ר"ל:

סימן תנו

פירוש א

דלא נימא לרב מילי עלי וכו'. גופא דעובדא במסכת נדה דל"ו ע"ב יעויין שם בגמ' באורך והוא פלא:

רבו יצא לקראתו וכו'. עמ"ש רבינו לקמן סי' תקנ"ט ושם מבואר כשהוא סותר דבריו כדי להראות חריפותו (מה יגיע לו) ע"ש:

סימן תנז

פירוש א

אל יאמר אני בן גדולים כו'. פי' הגם שלא יתלה בזכותו אלא בזכות אבות ומאוד מאוד יש ליזהר בזה. (והרואה דברי רבינו ומתבונן בהם יזהר מאוד. ודברי רבינו ז"ל אינם צריכים חזוק ובעינינו ראינו ושמענו כמה מעשיות כמ"ש רביני. ויתר על כן שמעתי מאדם גדול מופלא בדורנו ודי בזה):

סימן תנח

פירוש א

תחת המטה לא יתן אדם מאכל וכו'. הכי אמרינן פ' ע"פ ועמ"ש אני בעניי בזה בשיורי ברכה י"ד סי' קי"ו ישוב לדברי הרמב"ם ז"ל בס"ד:

סימן תס

פירוש א

ויש מקומות שאין קורין אחר שמות החיים וכו'. ונתנו סימן קראו בשמותם עלי אדמות. ולכל המנהגים אין אדם קורא בנו בשם עצמו אבל ראיתי במקום א' עד"מ איש יהודי שמו מרדכי וקרא שם בנו מרדכי והיה זר בעיני מאוד:

סימן תסא

פירוש א

אבל לה' אינו מזיק וכו'. זה חידוש גדול והרב המפרש האריך בזה. ודע שהרב נודע ביהודה (אע"ה סי' ט') חידש דין בקטלנית. (הדין היא שאם האשה מצלחת אחרי מות אישה ומתפרנסת שלא בצער לית בה משום קטלנית ויליף לה מתשובת הרא"ש ע"ש באורך. ודבריו לא האירו ואין לסמוך עליו מכמה טעמים וכמ"ש בקונטרסי. ומעין דוגמא עיין להרב תרומת הדשן בכתביו סי' ק"א ובכרתי ופלתי י"ד קפ"ג ובשיורי ברכה שם ואין כאן מקום להאריך. (גם סי' יו"ד שם בס' מ"ב התיר מסברא יבמה קטלנית דשומר מצוה לא ידע דבר רע ותימה על גדול שכמותי שנעלם ממנו כמה פוסקים שדיברו בזה הרא"ם והרלב"ח והרד"ד ומהר"ר צבי זכר כלם לחיי עד וכבר בעניותי הבאתי דבריהם בספר הקטן ברכי יוסף ע"ש באורך):

סימן תסט

פירוש א

ולא יאמר אעשה בשביל פקוח נפש וכו' יתפלל וכו'. כ"כ גם בסוף הספר ע"ש. גם רבינו מהרח"ו החמיר מאוד בשערי קדושה על המשתמש בקבלה מעשיות והבאתי דבריו הקדושי' בספרי הקטן ברכי יוסף י"ד סי' רמ"ו ועמ"ש עוד בפתח עינים באבות דף מ"ח ע"ב וע"ג ע"ש:

סימן תעה

פירוש א

כשהמכשפים וכו'. ואתה תחזה איזה לשונות שם בירושלמי דצריכין פי' ומה שפי' הרב קרבן העדה אינו מחוור והעיקר כמו שפירש הרב השלם מהר"ם די לינזאנו במעריך ועמ"ש אני בעניי בקונטרס עין זוכר מערכת האלף אות ל"ד בס"ד:

סימן תעז

פירוש א

שני חתנים וכו'. עיין במפרש ובס' יד אהרן א"ה סי' ס"ב (שני אחים נשואים לשתי אחיות וכו' הרב כנה"ג בא"ה סי' סי"ב כתב דיש לחוש לזה. ומיהו קשה מהש"ס בברכות דמ"ד פ' זוגות אחים כהני' נשואים לפ' אחיות זוגות כהנות. וכן מ"ש לקמן משיא בת אשתו לבנו וכו' מצאתי הגהה כ"י דהא רב בר אחוה דר"ח וכו' פ"ג דמ"ק ובסנהדרין וי"ל דעל הרוב קאמר ע"כ ואינו מחוור ולי הדל נראה דכשם דשינוי המקומות ושינוי הזמנים גורם לכמה דברים כגון הרפואות שבש"ס אינם מועילות. גם לענין זוגות שהיו סכנה ושוב ליכא קפידא כלל גם לענינים אלו נשתנה דגברה סט"א מעין הרע בזה דוק והארך. שבתי וראה דאעיקרא קושיא ליתא דבו בפ' מרבית העם שנות דור ודור נהגו זיווגים אלו ושכיחי טובא ולא היה עין הרע ביה אך עתה דלא אשתכח הרוצה לעשות זיווג כזה יש בו עין הרע ושומר נפשו ירחק מזה דאיכא עין הרע ודוק:

סימן תעט

פירוש א

שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו. ר"ת רמוז שמשון וכו'. פי' חוץ מתיבת פיו דאם שמשון שמר פיו לא נלכד. ואפשר לרמוז כי ר"ת שומר פיו ולשונו גי' שכינה עם הכולל. דשומר פיו זוכה שתשרה עליו שכינה (ואפשר לומר בפשיטות כמשז"ל וה' עמו אפשר שכינה עמו וחטא בא על ידו וזהו שומר פיו ולשונו ר"ת גי' שכינה ועי"ז ששכינה עמו שומר מצרות נפשו דאין חטא בא על ידו) והיא שמן ר"ת שומר מצרות נפשו דהשכינה נקראת שמן כמ"ש בזוהר הקדוש ע"פ ושמן על ראשך וכו' (וגם לשון גי' שכינה) וגם פה בחי' השכינה גם קול ודבור רומזים לקבה"ו ובמ"א הארכתי בס"ד:

סימן תפ

פירוש א

אל יאמר אדם כך חטאתי וכו'. הקשה הרב מהריק"ש בי"ד סי' שע"ו דהכתיב לא כחטאינו עשה לנו וכו' ואפשר דשאני התם דמוכח דהכונה כי מרחמיו גמל עלינו ומחל לנו בזכות יראיו כמו שגמר אומר כי כגבוה וכו' גבר חסדו על יראיו כרחוק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשעינו אלמא דפי' דבריו שריחם עלינו ונמחל לנו ומש"ה ליכא קפידא. אך יש לדקדק דגם בפסוק כסדום היינו דיליף מיניה כתיב לולי ה' צבאות

הותיר לנו שריד כמעט כסדום וכו' אלמא קאמר הותיר לנו שריד וי"ל דהתם לא מפרש גבר חסדו והרחיק פשעינו. ותו דהכא סוף הלשון כסדום וכו' ותו דגם שם הועיל מ"ש לולא ה' צבאות הותיר וכו' רק קראם בשם (ואפשר לומר עוד לקושית מהריק"ש דבפ' לא כחטאנו וכו' יכול להתפרש דלא נעשה דין כלל והרחיק הפשע והט' חסד ורחמי' אבל בפ' כסדום היינו בפי' אומר שהתחיל הדין כמ"ש ארצכם שממה וכו'. ועוד יש לישב דבפ' כסדום היינו מזכיר הגזר דין כסדום וכן כמ"ש רבינו אומר מחויב כליה. אבל בפ' לא כחטאנו אינו אומר גז"ד רק אמירה בעלמא לא כחטאנו עשה לנו. וגם כמ"ש הש"ס לא נפרעת אחד מני אלף הוי קרוב לגזר דין ודוק היטב) ועמ"ש בעניותי שם בספר הקטן ברכי יוסף ובמ"א בס"ד:

סימן תפב

פירוש א

אם יש צדיק ביניהם אין לומר כו'. והכי אמרינן ביבמות ד"ס ע"ב א"ר שמעון גיורת פחותה מבת ג' שנים כשרה לכהונה דכתיב התיו לכם ופנחס בהדייהו. ועמ"ש במרדכי סוף פ' מי שאחזו ומ"ש בספר הקטן ברכי יוסף א"ה סי' ו' בס"ד:

סימן תפד

פירוש א

אמר אם יודע שלא יצא צדיק ממנו כמשה וכו'. בספר דרך חיים פי' דהכוונה דלא אפשר שיהיה כמשה וזהו מ"ש רבינו אם יודע וכו' דהכתיב ולא קם נביא עוד בישראל כמשה ע"ש. וליתא דהתם למעלת גדר נבואתו וכיוצא אבל לענין לידע אם יצא צדיק ממנו מצינו שאלישע ידע כמ"ש בסוף סוטה דמ"ו והזכירו רבינו בסי' הקודם ותימא עליו דלא נסתכל בדברי רבינו בסמוך:

סימן תפט

פירוש א

וכן פנינה וכן יעקב כו'. שהי' להם שכר טוב על כוונתם אע"פ שנענשו והכי אמרו ביבמות דע"ח תבע אל שאול שלא נספד כהלכה ועל שאול שהמית הגבעוני' דכתיב באשר משפטו שם פעלו ע"ש:

ועוד בדבר שנהנה ממנו כו'. ומצינו שהכונה לטובה אע"פ שעושה עון וסבר לע"ע שהוא מותר לפי מחשבתו שהקב"ה משלם שכר אף שטעה ולא כיון יפה מבנות לוט שסברו שהעולם נאבד כמו שהי' במבול אע"פ שטעו סייע' הקב"ה ויצאו ב' אומות ומשם יצא דהע"ה וכל זרעו עד המשיח. ולכך בנות מואב מותרות (ואחר זמן ראיתי להרב מהרש"א בחידושי אגדות בהוריות פ"ג שכ' כן) כמשז"ל כי טוב לבבם ראה אלהים אף שעשו עבירה. וגם למ"ד האב מותר בבתו האומות גדרו עצמו ובעיניהם היתה עבירה וגנות כמ"ש התוס' (בסנהדרין דף נ"ז ע"ב ד"ה לנערה) לולא שסברו לקיים העולם (וכבר הקשו המפרשים מזה עמ"ש התוס' בבתרא דף קמ"א ועיין בספר נחלת יעקב ובריש ס' פרשת דרכים עיין בדברי קדשם ודוק) ואחר זמן ראיתי בלקוטי הרמ"ע כ"י שכ' איפכא דהבנות מותרות כי הם מכח האב ולוט שוגג והזכרים שבאים מהאם והם היו במזיד אסורים:

סימן תצא

פירוש א

בחור שבא לקחת אשה כבת ארבעים אל תהי עצת יראי ה' וכו'. משמע דאם אינו בחור וכבר קיים פו"ר מותר דעכ"פ מצוה איכא להנצל מחטא ואינו ברור שלא תלד. ועוד כי בזוהר כ"י אמרו שכל זיווג באשתו שהיא לש"ש מוליד בנים בג"ע וכו' כמו שכתבנו בעניותינו במקומות אחרים בס"ד:

סימן תצה

פירוש א

אחד אהב אשה וכו'. כ' הרב המפרש וז"ל ודבר זה בא"א דאי בפנויה ננסבה. ואין לומר דההיא כשבא התאוה מיצה"ר והכא לא הי' בא מיצה"ר שהרי לא ראה אותה ואין יצה"ר שולט אלא במה שעיניו רואות עכ"ל. ואיברא דהכי אמרינן בסוטה ד"ח סע"א אמנם כבר כ' רבינו לעיל סי' קע"ב דיש ג' מיני יצה"ר יצר לראות וליראות. יצר הרהור ותאוה וחימוד. יצר לב בוער. ומ"ש אין יצה"ר שולט אלא במה שעיניו רואות זהו יצר של חימוד ותאוה אבל יצר לב בוער בלא ראיה וכו' ע"ש וא"כ מה מכריח הרב המפרש הכא הוא יצר לב בוער ובא מיצה"ר. ברם עיקר החילוק הוא שזה היה ירא שמים ולא נתכוין לעבירה ואי נסבא נח דעתי' ועיי' בסי' שאחר זה ובפירוש ודוק:

סימן תק

פירוש א

המוליד ממזר לא קיים מצות פו"ר וכו'. מור"ם בריש א"ה כ' שקיים פו"ר וכ"כ הרשב"א והריטב"א והרב המאירי ביבמות פ"ב מהירושלמי ואני בעניי כתבתי בזה ובפי' דברי רבינו בספר הקטן ברכי יוסף שם בא"ה סי' א' אות י"ב ועמ"ש בס' הקטן חיים שאל סי' ד"ע אות מ"ו בס"ד:

סימן תקד

פירוש א

לכך לא מלך דוד עד שהי' בן ל' וכו'. ואפשר לרמוז כי יהודה גי' שלשים וגם המלכות בשלשים מעלות וגם דהע"ה לא מלך עד שהי' בן שלשים שנה. ואחרי כתבי זאת ראיתי בפי' רבינו אפרים על התורה כ"י מגאוני אשכנז הקדמונים שכ' כן ויש שם עוד רמזים. ועל פי הפשט דהע"ה מלך בן שלשים דבן ל' הוא איש שלם בכחו כדתנן בן ל' לכח ובן ל' הוא עומד במבחר ימיו והיינו דאמרי' בירושלמי פ"ז דסנהדרין הלכה ב' לית ארחא דגברא רבא מהלך עם בר נש פחות מתלתין שנין ע"ש:

סימן תקו

פירוש א

אל תראה לאשתך בשעה שהיא חטאה וכו'. הלשון קצרן פי' אל תראה פנים לאשתך בשעה שחוטאת דהוי כמחזיק בידה ואדרבה תמחה אם תוכל. ואם לא יוכל מפרש ואזיל ועיין במפרש:

סימן תקט

פירוש א

רק בליל טבילה לא יתכן כי אם הוא למעלה והיא למטה וכו'. שמעתי מאחד מרבני דורינו זלה"ה כי הלכה למעשה נשאלה בעיר גדולה של חכים קושטנדינה יע"א באחד שלא היה יכול כי אם היא למעלה וכו' ומצאו בשיטת נדרים כ"י לד מרבוואתה קמאי דשרי והורו הלכה למעשה ואחר זמן רב מצאני אני הדל דברי רבינו הללו דכשאינו ליל טבילה משמע דשרי. וכן מצאתי ברבינו ירוחם נתיב כ"ג סוף חלק א' שכתב בפירוש

דהוא מותר ע"ש והיה העלמ"ה מרבנן קשישא הנז' שחיפשו חיפוש מחיסוש עד שמצאו בב"י בשיטת נדרים הנז':

סימן תקיא

פירוש א

לא האמין להם אפי' בשבועה וכו'. דשבועה אינה מז' מצות ב"נ והכי אמרו בירושלמי גוים ליתנהו בבל יחל אלא שהי' נוהגים א"ה לישבע ולקיים כמו אבימלך וכיוצא ולא האמין שיקיימו השבועה כיון דאינה מז' מצות. ועוד שצפה והביט שהם רשעים מהסט"א והדברים עתיקים ובמ"א כתבתי בזה:

סימן תקטו

פירוש א

אשה וכו' וגם מטיפה וכו'. כך היו במצרים יולדות ששה בכרם אחת כמו ו' שבלים מגרעין אחד. ועמ"ש המפרש ועמ"ש אני בעניי בספר הקטן ברכי יוסף א"ה סי' ד' אות ח' ואות ט':

סימן תקיז

פירוש א

וכן אמר ישעיה לחזקיה וכו' שלא לקחת אשה וכו'. באמת שזה של חזקיה הע"ה יסכר פי דוברי שקר אשר בטענות היצר אינם נושאים אשה והרי חזקיה הע"ה שלא היה חוטא כלל והיה צדיק גמור ועוסק בתורה תדיר ונעץ חרב בבהמ"ד וכו' ובימיו לא היה תינוק ותינוקות שאינם בקיאים בטהרות ומה שלא נשא דחזא דנפקי רשעים ועכ"ז א"ל מת אתה בעוה"ז ובעוה"ב ומה שבן עזאי לא נשא שנפשו חשק בתורה גלה סודו ר' האר"י זצ"ל שידע שקיי' פריה ורביה בגלגול שעבר ודי בזה למאמין בדברי רז"ל:

סימן תקכב

פירוש א

יהללך זר ולא פיך וכו' אל יחתום ראובן בן רבינו יעקב וכו'. כמה ק"ו ישא האדם מדברי רבינו שאפי' לומר שהוא בן רב א' ולחתום פ' בן רבינו פ' או לשבח את אביו הוא בסוג יהללך זר ולא פיך ודי בזה. ומי שיש לו לב יתעורר בדופי גנות בקשת התוארים

וסר"ח העודף להקפיד אם לא יתארוהו בתוארים גדולים ויתבונן כי בדור יתום אינו ראוי לשליש ולרביע ומה יענה ליום פקודה וכדאי בזיון ועמ"ש לקמן סי' תקמ"ט:

סימן תקכד

פירוש א

וכן ריב"ז בכה וכו'. רבינו הרא"ש זלה"ה בהנהגותיו כתב מטתך בדמעה תשחה ויבהלוך רעיונך מידי זכרך חרדת ריב"ז. וכבר כתבתי קצת בעניותי בצפורן שמיר אות רי"א ע"ש. והן עתה עד כה ברכני ה' לאדפוסי הדר"א אמרי קדוש רבינו מהרח"ו זלה"ה בנועם מוסרו בקונטרס לב דוד ע"ש פרק הששי אחד מעי"ר ומקיץ נרדמים :

סימן תקכח

פירוש א

משיח סובל עונות ישראל וכו'. הכי אתמר בזוהר הקדוש ח"ב דף רי"ב ע"א משיח עאל בההוא היכלא וקארי לכל מרעין ולכל כאבין כל יסוריהן דישראל דייתון עלי' וכולהו אתיין עלי' וכו' השתא מסלק לון מבני עלמא עד נפיק ב"נ מהאי עלמא ומקבל עונשים עכ"ל בקיצור ע"ש באורך:

סימן תקל

פירוש א

וכל מי שגילה לו דבר ואינו כותבה ויכול לכתוב ה"ז גוזל מי שגילה לו כי לא גילה לו אלא לכתוב וכו'. בהקדמה ס' החשוב לב אריה כתוב משם רז"ל בזמן שב"ה קיים כשאדם מקריב קרבן מתכפר לו וכשאד' כותב בספר מה שלומד איזה חידוש הכתיבה זו עולה לו במקום קרבן. ובזה פי' הרב הנזכר זבח ומנחה לא חפצת וכו' עולה וחטאה לא שאלת אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי שיעלה במקום קרבן והאריך בביאורו ועינים אחרים בהקדמה זו ע"ש באורך. (ואפשר לדקדק מ"ש כתוב עלי כמ"ש בזוהר חדש דא"ל אליהו ז"ל לרשב"י ע"ה מילך כתיבין אינון לעילא וכו' וז"ש אז אמרתי כשהיתה נשמתי למעלה. וכמשז"ל ואח"כ הנה באתי במגילת ספר מה שכבר כתוב עלי למעלה דתיכף נכתב למעלה ודוק היטב כי קצרתי. ואפשר לרמוז בפ' ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל השירה ר"ת החידוש שמחדש יודע רמזי התורה

ודוק) וראיתי בספר רבינו אפרים על התורה כ"י פ' תשא שכ' משם ר"א מגרמיזא ז"ל שכל מי שמגלין לו רזי תורה מן השמים ואינו כותבו עתיד ליתן את הדין עכ"ל:

סימן תקלא

פירוש א

לענין צמאון אדם ובהמה יתנו לאדם תחילה וכו'. הרב בית דוד א"ח סי' פ' נתן טעם לזה והביא דברי רבינו ע"ש:

סימן תקלח

פירוש א

מצוה לקיים דברי המת בדברים שלא יבא לדבר עבירה. והדבר מבואר שבמה שציוה לא יש איסור רק שנמשך מזה וכ"ש אם צוה לריב עם אדם וכיוצא או לנטור איבה ולהרע שודאי אין בזה מצוה לקיים דברי המת:

סימן תקמו

פירוש א

אם תסיר דברי תורה וכו' תזכור וכו'. אפשר לפרש בזה פ' בלבי צפנתי אמרתך למען לא אחטא לך ברוך אתה ה' למדני חקיך הכונה בלבי צפנתי אמרתך במקו' מטונף למען לא אחטא לך ברוך אתה ה' למדני חקיך שלא אשכחם ואבינם כי כך היא המדה לשומר משמרת הקדש שיזכור כמה וכמה וכו' כמ"ש רבינו ז"ל:

סימן תקמט

פירוש א

י' קטנה שבאותיות וכו' ויאמר אל תכבדוני וכו'. (ונרמז זה באות קטנה שלהקטין עצמו יודה אך אם שאלוהו אם שגורה מסכת זו בפיו אל יודה שמדת חכמים היא דמשני במסכתא כמ"ש פ"ב דמציעא) הכי אתמר בירושלמי דשבועות אי מוקרין לב"נ בגין דידע תרין מכילין ולא ידע אלא חדא לימא דלא חכים אלא חד:

סימן תקנ

פירוש א

יהא אדם רגיל לומר יהר"מ שלא נחטא לך ולבריותיך ושלא יחטאו לך בריותיך ושלא יחטאו בני ומחה כעב וכענן חטאתינו למען שמך הגדול. (אתיא זכירה):

סימן תקנא

פירוש א

ומוטב לאדם שיהא נדחה מפני חבירו וכו'. הכי אמרו בקמא דצ"ג א"ר אבא לעולם יהא אדם מן הנרדפים ולא מן הרודפים וכו'. והכי אמרז"ל הנעלבים ואינם עולבים וכו' וכן הגידו לרשב"י מן השמים מאן דאיהו זעיר הוא רב וכו':

סימן תקנג

פירוש א

ראה נא בעניינו וכו'. כן הוא נוסחת רבינו האר"י זצ"ל שלא כמ"ש רש"ל והרב פר"ח סי' קט"ו אמנם הרב מג"א קיים נוסחתנו וכ' שכן נוסחת הרב מגלה עמוקות ע"ש והרב אלי' רבה תמה על הרב עולת תמיד והדין עמו וכלם לא זכרו דרבינו נמי גריס הכי:

סימן תקנו

פירוש א

חפץ מאוד במצותיו של הקב"ה וכו'. ובשכר מחשבה טהורה זו ואיזה מצוה שיקיים קובע לו שכר הרוב"ה גבור בארץ יהיה זרעו וכו':

מהדר ומקיים ומהדר מצוה בממונו וכו'. אפשר דדריש מאד לשון ממון כמשז"ל בכל מאדך ממונך וכיון שהוא חפץ בהם מזכה את הרבים שיעשו גם הם:

סימן תקנז

פירוש א

לא במהרה ינתק אבל יכול לינתק וכו' לפי שמתחתנים וכו'. כ"כ לעיל סי' שע"ד והכא ביאר רבינו שאפילו אם פוסקים היא חוזרת ויתקיים הפסוק מעתה ועד עולם ויתיישב מאי דאמר רב יוסף תו לא צריכנא ודוק:

סימן תקנח

פירוש א

אל יהא אדם רודף אחר הכבוד וכו'. דרך הלציי אפשר רמז כי אותיות שאחר כבוד הם לגז"ה וכיון שהוא רודף אחר הכבוד יבא לו מה שהוא אחר אותיות כבוד לגזה כי גז חיש התעיף עיניך בו ואיננו:

כמה צדיקים מתים כשהם ראשים וכו'. יש לרמז שאחר אותיות ראש יבואו אותיות שבת ואגב אומר רמז כי ראש הוא כינוי לע"ז כמשז"ל ע"פ ויהי דוד בא עד הראש ואז"ל אפילו עע"ז כדור אנוש מוחלין לו וזהו הרמז ראש אם עע"ז אחריו שבת דישמור שבת ומחול לו ודוק:

סימן תקסט

פירוש א

צדיק אוכל לשובע נפשו בשבתות וי"ט. מוכח מדברי רבינו שגם בשבתות וי"ט יהי' מתנהג כהוגן באכילה ושתיה ויהי' צדיק אוכל לשובע נפשו. וכ"כ בספר עמק ברכה דק"ט ע"ב דכל האוכל בשבת יותר וכו' לאו שפיר עבד עיין ל' הרב שם:

סימן תקעג

פירוש א

האב שמחל וכו' אבל מדיני שמים חייב. בהכי ניחא משז"ל דנענש יעקב אע"ה כ"ב שנה על ביטול כבוד אב ואם ויש להעיר על יצחק אע"ה דכאשר הוא עצמו ציוה וישלח יעקב וילך חרנה למה לא מחל לו כבודו שלא יענש יעקב אע"ה. אמנם ע"פ דברי רבינו ניחא דגם יצחק אע"ה מחל ואהני לדיני אדם אבל אכתי פשו דיני שמים והקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה ולכך נענש כ"ב שנה שפירש יוסף הצדיק ממנו ונצטער מאד ועמ"ש בעניותי לעיל סי' י"א וסי' קנ"ב ובספר הקטן שיורי ברכה י"ד סי' ר"מ בס"ד:

סימן תקעד

פירוש א

אבל בדיני שמים כנגד הצער של אביו מותר וכו'. לכאורה דברי רבינו קשים ובאתי לכלל ישוב כדבריו ז"ל בקונטרס שיורי ברכה בי"ד סי' ר"מ בס"ד:

סימן תקעה

פירוש א

מצוה על הבן כו' וישלח כתב לאביו ולאמו כו'. והא דיוסף הצדיק לא שלח שליח וגם במכתב לומר להגיד ליעקב אע"ה אשר לשלומו היינו משום שהחרימו אחיו ושתפו השכינה שלא יגלו ליעקב אע"ה ומש"ה גם יצחק אע"ה לא גילה הדבר כמשז"ל:

סימן תקעח

פירוש א

מפני שיבה תקום וכו' ואפי זקנה כו'. הרב הלכות קטנות ח"א סי' קנ"ד כ' וז"ל אי בעינן למיקם מקמי סבתא. תשובה מסתברא דאין חיוב אלא באשת חבר מיהו נמצא בספר חסידים להפך עכ"ל. ומסתמות דבריו משמע דחיוב לקום לאשת חבר מדאורייתא והאחרוני' נבוכו בזה וכמ"ש אני בעניי בספר הקטן ברכי יוסף ח"מ סי' טו"ב אות ה' בס"ד. ורבינו האר"י זצ"ל כ' דאין חיוב לקום מפני אשת חבר והרב בית יהודה בשו"ת י"ד סי' כ"ח כ' ראיתי להלק"ט שנסתפק אי בעינן למיקם מקמי סבתא והנראה בפשיטות דחייבין לקום מפניה אם היא בת ע' שנה דהא מצוה דמפני שיבה ודאי דהיא חייבת וכו' גם אחרים חייבין בכבודה וכו' ע"ש ולפי דבריו מדוקדקים דברי רבינו שכ' אפילו זקנה ואף נשים תקומנה כלומר דמפני שיבה אפי' לזקנה דגם הנשים חייבות לקום מפני זקן וזקנה דהא בהא תליא. ויש להרגיש על הרב בית יהודא דערער על הרב הלק"ט דנסתפק והו"ל להעיר גדולה מזו דהוא כתב דמסתברא שלא לקום ופשוט בעיניו להפך ודוק:

סימן תקעט

פירוש א

ואם אביו משכיר לו רבו וכו' האב קודם וכו'. וכן פסק מור"ם בש"ע י"ד ס"ס רמ"ד ע"ש ועיין לקמן סימן תקפ"ה:

סימן תקפ

פירוש א

אמר רבי יוסי בר בון אילין דקיימין מקמי מיתא. כצ"ל והיא בירושלמי פ"ג דבכורים:

ולכך אם עם הארץ עוסק במצוה יעמדו כנגדו כ"כ הרב ט"ז י"ד סי' שס"א. ויש להרגיש על הרב כנה"ג שם דלא רמז דברי רבינו ולא דברי הרב ט"ז כמנהגו. ועמ"ש אני בעניי בס' הקטן ברכי יוסף בסי' רס"ה ובשיורי ברכה שם:

סימן תקפא

פירוש א

לא יניח ראובן לשמעון לכבדו בדבר שיתבייש שמעון וכו'. הכי אמרו במגילה דף כ"ח אתייקורי אנא בזילותא דידך לא ניחא לי והא דקאמר לא ניחא לי דמשמע קצת דהוא מתורת חסידות אפשר דהתם רב הונא גדול הדור ורב חנא כמו תלמידו ואמרו בכתובות דף צ"ו כל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עישה לרבו ואפ"ה רב הונא לא קבל כי אין זה בסוג מונע תלמידו מלשמשו ועיין לקמן סי' תקפ"ז:

סימן תקפג

פירוש א

ככל אשר הוא עשה עם אחותו וכו'. כי כל דקדוקי מצות וענפיהם רחמנא אחשיבנהו בפרו"ע פרעות מדה כנגד מדה ופירות בעוה"ז מג"ח שעשה עם אחותו וכבר לימדנו רבינו האר"י זצ"ל דאוכל מפירותיהם שנינו ר"ל מקצת פירות:

סימן תקפד

פירוש א

עיטא לרב הונא דלגרש לדביתהו וכו'. עיין בתרא דף קע"ד וערכין דף כ"ג:

ואני לא אתבע את אבי לדין וכו'. הרב כנה"ג י"ד סי' ר"מ לא רמז לדברי רבינו כי אורחיה:

סימן תקפה

פירוש א

ואם הרב לא היה רוצה כו' אז אבדת בעל הנותן קודם. האי סיפא השמיט' מור"ם בי"ד סוף סי' רמ"ב שלא כו' אלא חלוקה ראשונה שכ' רבינו כאן ולעיל סי' תקע"ט היכא דאביו השכיר מלמד ע"ש:

סימן תקפו

פירוש א

לא יכתוב הבן אלא פלוני הרב שעשה אותם וכו'. שאם הי' מקיים צוואת אביו מלבד שהוא חוטא גם לאביו יש לו עונש גדול בעוה"ב שגנב הפירוש ובכל פעם שמזכירים שמו יש לו עונש. ומ"ש שיכתוב שם המחבר היינו משום שלא יבא אדם לומר שהוא שלו. א"נ שאם יכתוב שם המחבר להיותו אדם גדול יקבלו דבריו אבל בלא"ה אין קפידא כמ"ש הרב פנים מאירות וכן מוכח מדברי רבינו סי' שס"ז כמ"ש בעניותי שם וזה הפך ממ"ש הרב המפרש כאן והוא תלה בס' הכבוד אך לא ראכ הס' שאינו מצוי ודוק כי קצרתי:

סימן תקפח

פירוש א

התפלות בלשון שמבינים וכו'. בש"ע א"ח סי' ק"א דין ד' כ' סתם דיחיד יתפלל בלשון הקודש. ומדברי רבינו משמע שיתפללו דוקא בלשון שמבינים ומוכח דאפילו ביחיד כסברת יש אומרים בש"ע שם אלא דלסברא הנזכר יכול להתפלל בל' שמבין ולדעת רבינו טפי עדיף וכך ראוי להתפלל בלשון שמבין:

סימן תקפט

פירוש א

וברא לכל דבר צרכיו ומניניו וכו'. עיין בשבת דע"ח ע"ב מענייניה אלו ובמאמר ההיא כתבתי בעניותי דרך רמז בקונטרס מדבר קדמות מערכת ט' ע"ש באורך אות ב':

ומ"ש תורה מכבה העבירה כשעשה תשובה וכו'. פ' היה נוטל אמרו עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה ופי' רבינו יונה הביאו הרב בית דוד א"ח סי' תק"נ עבירה מכבה מצוה ובעת התשובה יתכפרו העונות ותתעורר זכות המצוה ויאיר נרה אחרי אשר לא הגיה אורו לפני התשובה ומזה הקשה הרב בית דוד שם עמ"ש מהרימ"ט דעבירה מכבה מצוה היינו שמשלם לו שכר המצוה בעוה"ז ולפ"ז כשעשה תשובה אח"כ אינו מועיל לחזור ולהאיר המצוה שהרי כבר אכלה עכ"ל. ולי ההדיוט לק"מ על מהרימ"ט דהקב"ה הוא היודע אם יעשה תשובה לפניו ואם יעשה תשובה אינו משלם שכר מצוה בעוה"ז ובעת התשובה יאיר נר מצוה וכו' ואם גלוי וידוע לפניו שלא יעשה תשובה משלם לו שכר מצוה בעוה"ז. איכו השתא נראה לפק"ד דרבינו המחבר לא מיירי הכא בסוג זה דמ"ש בגמרא אין עבירה מכבה תורה היינו אפילו לא עשה תשובה. מעין עבירה מכבה

מצוה שהוא כשלא עשה תשובה כמו שפי' רבינו יונה. אמנם רבינו מיירי בחלוקה חדשה דתורה מכבה עבירה והיינו כשעשה תשובה אבל אם לא עשה תשובה אין עבירה מכבה תורה ולא תורה מכבה עבירה ודוק היטב כי קצרתי:

סימן תקצ

פירוש א

תדע מי שמזכה את הרבים כו' והכל שלא לשמה כו'. נראה דמיירי דהי' שלא לשמה להתכבד ויקרא רבי ומש"ה הוצרך להודיענו זה אבל שלא לשמה לקנתר לא הי' צריך רבינו להודיע זה כי לומד לקנתר תורתו נעשית סם המות ומי שחננו ה' שכל טוב יתאונן מאוד ע"ז (כי יש כמה חלוקות בעניני' אלו ויתבונן להתרחק מכל מחשבה אסורה ויהיו מעשיו לשם שמים דוקא ויתפלל על זה):

סימן תקצא

פירוש א

עדיף מן האיש שאין יצרו תוקפו וכו'. כך העלה הרמב"ם בח' פרקים שהקדים לפ' אבות אמנם ה"ד במצות שמעיות אבל שכליות כתיב נפש רשע אותה רע וכו' ע"ש באורך ובזה פי' מורינו הרב מוהר"א יצחק זלה"ה פ' אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאד כמ"ש אפשי ואפשי אלא שאבי שבשמים גזר ודוק היטב:

ויש עונשים המורי' ע"מ שאין כתוב וכו'. עיין לעיל סי' ת"ו ע"ש:

סימן תקצב

פירוש א

וזהו שנאמר הן יראת ה' היא חכמה וכו'. והיינו נמי דכתיב חכם ירא וסר מרע דהחכמה היא יראה בהתבונן לסור מרע כמ"ש רבינו על יועץ חכם אלא דניחא לי' לרבינו למנקט האי קרא (דכתיבי בהדיא) דעשאן שתי חלוקות בהדיא כמו שפירש הרב המפרש ע"ש:

סימן תקצג

פירוש א

אמרו אליו כל תשא עון וכו'. הרב המפרש כ' דלפי' רבינו א"צ לפרש כמו שפירשו המפרשים שהכתוב הפוך אלא הפי' הוא אמרו אליו כל ר"ל כל העונות ואז תשא עון

וכו'. ע"ש והפי' דחוק ואינו מרווח כמבואר לכן נראה דגם לרבינו פי' הכתוב כמפרשים כל עון תשא ואתי שפיר וכן משמע מסיום דברי רבינו שכ' וכתיב כל תשא עון ודוק:

סימן תקצה

פירוש א

ואל יאמר אדם וכו'. וזה פשט הכ' בצדקה תכוונני שהצדקה כמו קרבן ומכפרת גם על המזיד אך רחקי מעושק כי לא יגזול ויתן צדקה דהוא נענש ע"ז וסגולת הצדקה אזלא לה:

סימן תקצח

פירוש א

כתיב ויותר מהמה בני הזהר וכו'. רבינו ללמד יצא עומק תשובת הגזל לצאת ידי שמים אשרי אדם שומע לעשות נ"ר ליוצרו. ומזה תעורר האדם מתרדמת היצה"ר המפיל חבלי שנה מעור פקחים ובכל דבר יתחנן לבעל הרחמים יאיר עיניו ויספיק בידו לשוב בתשובה שלימה. וזה ג"כ נכלל בפירוש שלימה שתהי' תשובה גם לצאת ידי שמים ע"ד זה שכ' רבינו כי בזה זדונות נעשות כזכיות כמ"ש רבינו. ואוקמוה בשב מאהבה ופי' הרב מהרש"א ז"ל בחידושי אגדות דשב מאהבה מוסיף דברים. ורבינו פתח פתחי תשובה והשמיענו תוספת מרובה ומזה יקיש בכל חטא מי האיש החכם ויבין זאת:

סימן תרא

פירוש א

ואע"פ שידע אדם שלא חטא בכך וכו' שכל ישראל ערבים וכו'. וגם לא ידע מה פעל ועשה בגלגולים שעברו וכ"כ רבינו האר"י ז"ל שיתפלל בלשון רבים וכבר כתבנו בכמה מקומות מה שהשיב הרמב"ם לחסיד שלא היה רוצה להתודות כל הודוי שידע בעצמו שלא חטא והשיב לו דברים הראוים אליו:

סימן תרב

פירוש א

מ"ש רשב"י ראיתי בני עליה וכו' בעוה"ב דיבר וכו'. ואני שמעתי מת"ח מקובל זלה"ה שאמר שאפשר שרשב"י דיבר על חלוקת חיי העוה"ב לפי מה שפירש רבינו האר"י ז"ל

שרומז לא"א. ואני הדל אמרתי לו שאם האמת אתו יצדק מאד מ"ש בני עלי"ה פירוש עליה שהם או"א והוא א"א. וא"ש ההי"ב:

סימן תרה

פירוש א

ויתכן שיעתיר וכו' ולא לזכות את החייב. וכן בסמוך שנה ושלש שאין בעתיר' כח כ"א להקל הפורעניות דוקא ולכאורה יש להעיר ממ"ש פ"ק דסוטה דדוד הע"ה ח' בני שאמר על אבשלום ז' דאסקיה מז' מדורי גיהנם וא' דאתי' לעלמא דאתא לפי איכא דאמרי בתרא ע"ש הרי דהועיל העתירה לזכותו לע ה"ב ואפשר שדעת הגאון ז"ל כמ"ש בסמוך דרשע מיעוט זכיות משימין בעוה"ז ואם מת קודם שנפרע מנכין מעונשו בעבור הזכיות וא"כ אפשר לומר דכך אירע לאבשלום דלא נפרע מזכיותיו (דהקב"ה לפניו גלוי דדהע"ה יתפלל עליו ויצילהו מגיהנם והשאיר לו זכיותיו שיהנה בהם לעוה"ב ודוק) וא"כ הזכיות שעשה היו מועילים לנכות עונשו וכאשר דהע"ה העלהו בתפלתו מז' מדורי גיהנם א"כ פשו זכיותיו ובהם הביאו לעוה"ב ואכתי פש גבן לדעת הגאון דהעתיר' מועלת לכפר וכנראה דאמר רשב"י יכולני לפטור את כל העולם כולו מן הדין א"כ אמאי אאע"ה איני מציל ישמעאל ויצחק אע"ה לעשו כמשרז"ל ואפשר שהאבות אין רוצים להטריח בתפלות וכמו שמצינו שאאע"ה לא רצה לשאול להקב"ה בנזירת סדום להציל את לוט. וגם אמרו פ' ר"ע דפ"ט שבדין העתיד אומר הקב"ה לאברהם אע"ה בניך חטאו א"ל ימתו על קדושת שמך וכיוצא (הכוונה כפי פשטן של דברים ולא נחתינן האידנא במה שפירשו המפרשים ז"ל) ומשז"ל אבא לא מזכי ברא היינו שאינו מועיל זכותו להצילו מעצמו כמו זכות הבן לאב שוב ראיתי מ"ש רבינו סי' תרי"א דרשב"י שאמר יכולני לפטור היינו יסורין שקבל במערה שלא היה בשביל עונות ח"ו ע"ש והאבות מענותנותם הגדולה אינם רוצים לומר בשביל היסורין שקבלו בעוה"ז שלא היו כדין ומש"ה אינם נצולים ישמעאל ועשו ואולי מ"ש הגאון דעתירה מועלת היינו בקבל יסורין ג"כ א"נ אפשר דעשו ודכוותי' היו חוטאים על סמך תפלת אב או קרוב ובכי האי גונא אינה מועלת כמ"ש הגאון בסמוך ועמ"ש התוס' שם פ"ק דסוטה ודוק ולקמן סי' תש"צ:

סימן תרו

פירוש א

משלם שכר טוב לרשעים בעוה"ז על מצות קלות וכו'. דבר זה נשאל לחכמים מדוע עשה ה' ככה לגדל פר"ע לרשעים מעט מצות שעשו הלא טוב שזה המעט יהי' להם בעוה"ב וכל אחד תירץ לפי דרכו הבאתי דבריה' בקונטרס ראש דוד פתח עינים פ"ק דקדושין דברים אחדים ע"ש:

סימן תרז

פירוש א

לא שבק מר חיי לכל בריה וכו'. בנערותי פירשתי דר"ל לא שבק מר בחי' חיי העה"ב בין לפי פשוטו בין לפי סודו לכל בריה בדורנו זה כי מר קרי' לנפשי' בינוני אמור מעתה מי גבר יזכה לבחי' חיי העוה"ב ודוק:

סימן תריא

פירוש א

ואפשר שקבל ר' יוחנן שום עינוי וכו'. ובקונטרס ישן כ"י מתלמידי רבינו ז"ל שקבלי ממנו ז"ל מצאתי דאליהו ז"ל מקבל איזה דין בשביל שיהיו איזה צדיקים בג"ע וכו' ככתוב בקונטרס מדבר קדמות מערכת אלף אות כ"ח בס"ד:

סימן תריז

פירוש א

כר' יהושע שדיבר נגד ב"ש וכו'. הא דר"י הוא בחגיגה דכ"ב ע"ב. ואני בעניי בפתח עינים שם כתבתי לקחת מוסר השכל מזה שלא לדבר נגד גדולים ע"ש באורך בס"ד:

סימן תריט

פירוש א

שמשון גבור שבגבורים דוד חסיד שבחסידי' שלמה חכם שבחכמי' נכשלו וכו'. וכ"ש שבחור וכו'. שלשה המה נפלאו ואם אמרו תרי תמיהי מדכר דכיר אינשי כ"ש שלשה דולי ישראל (אתיא זכיר'):

סימן תרכב

פירוש א

בסימן תרכ"ב מפרש רבינו שלא יתן עצה שאינה הוגנת בשביל שלא יחשדוהו ובסימן תרכ"ג להורות נתן שלא יאמר מצוה אני עושה אע"פ שאם לא יאמר הם חושדים אותו (אתיא זכירה):

סימן תרכה

פירוש א

ובא ראובן ומקבל דין וכו'. אם ראובן ביזה ת"ח וב"ד נדו אותו וקבל דינו אין לו לספר אח"כ בחברת אנשים לפני הת"ח גופא דעובדא שבזוהו כך וכך וקבל דינו שנראה שהוא מכוין לבזותו פעם אחרת כן נראה מתשובת מורינו הרב זרע אברהם י"ד סי' כ"ח. והגם דיש שם צדדין לפטור ראובן מ"מ הטוב והישר שלא יספר פעם אחרת:

סימן תרכז

פירוש א

אבל יגיד למי שיש לו חלק בצערו וכו'. עוד יש תועלת שאם מנחמו מקבל תנחומין לפי שיש לו חלק בצער ההוא וכמו שפי' הראשונים פ' כאיש אשר אמו תנחמנו שיש לאמו חלק בצערו כן אנכי אנחמכם שיש לו חלק ובירושלים תנחמו דנשבע הקב"ה שלא יבא בירושלים של מעלה וכו':

סימן תרלא

פירוש א

מצוה לומר לה"ר על בעלי המחלוקת וכו'. מקשים כפ"ז איך יליף במ"ק דשליח ב"ד מותר לדבר לב"ד מ"ש הבע"ד ממ"ש העיני האנשים ההם תנקר והלא שאני התם דמותר לדבר לה"ר על בעלי המחלוקת ואני ההדיוט בעניותי כתבתי לתרץ קושיא זו בספרי הקטן פתח עינים שם פ"ג דמ"ק דפ"ב ע"ג ע"ש ועוד יש לי הצעיר כתוב בזה בקונטרסי בס"ד ואחר שנים נדפס ספר בית אברהם להרב המופלא מהר"א ישראל ז"ל ושם ראיתי בסי' ח' שהקשה הקושיא וכ' מה שתירץ הרב המובהק כמה"ר ברוך צאנ"י ז"ל הרואה יראה דהקושיא היא בס' עיון יעקב ותירוץ כרב מהר"ב ז"ל אינו מחוור כאשר יראה המעיין ודוק היטב:

סימן תרלד

פירוש א

וכתיב נאום הגבר הוקם על וכו'. ק"ק מהירושלמי סוף פ"ב דתענית דקאמר ניחא שלמה דאמר בנה בניתי בית זבול לך דוד למה על שבקש לעמוד על מנינן של ישראל ולפי מ"ש רבינו הול"ל דאמר נאם הגבר הוקם על אלא דאלו רוה"ק כדקאמר רוח ה' דיבר בי ועוד אמר דהע"ה ברוה"ק לא גבה לבי ולא רמו עיני וזה קשה גם לירושלמי וכמו שהקשה הרב יפ"מ דכתיב אנכי תולעת וכיוצא שוב ראיתי להרב קרבן העדה בתוספותיו שהביא פי' מהר"ר אבודרהם בירושלמי. ופירש משפיל רמים הוא כמו שפירש רש"י ול"ק מה שהקשה יפ"מ והריטב"א בחי' על דף ט"ו ודברי הירושלמי הם ענין אחר ע"ש ודבריו חיים וקימים:

סימן תרלו

פירוש א

אם יראה ב"א וכו' כי כתיב מעשה כו'. הרב המפרש הביא מ"ש במס' ד"א ר"ש בן אלעזר וכו' לך לאומן שעשאני וכו' ע"ש ויש להרגיש דאמאי הוצרך להביא ממס' דרך ארץ והלא תלמוד ערוך הוא בתענית ד"כ וגם ישנו באבות דר"נ פ' מ"א ודע דבגמרין דנוסחתנו איתא ר"א בר' שמעון ונראה עיקר כגירסת אבות ור"נ ומס' דרך ארץ בהאי עובדא דגרסי' רבי שמעון בן אלעזר ודו"ק:

סימן תרמד

פירוש א

תשחקו בפסוקים וכו'. לפום ריהטא נראה ממ"ש רבינו דיש לפקפק על מה שנוהגים ת"ח מעין דוגמא בלשונות הגמרא ולפי שנהגו לעשות לפני גדולים בדורות שלפנינו ואין מוחה באתי ללמד זכות דלא דמי מ"ש רבינו בפסוקים למנהג זה בלשונות התלמוד. חדא דבנדון רבינו היו רוצים להיות משחקים בקוביא וא"ל תשחקו בפסוקי' וזה אסור כי לקחו זה לשחוק במקום לשחק בקוביא ועוד דעשו זה בפסוקים והוא עיקר תורה שבכתב ועל כל פסוק יש בו פרד"ס מינים ממינים שונים וזה ידוע ומפורסים משא"כ בת"ח שנהגו כן בלשונות מושלי הגמרא דהת"ח מעולם לא שחקו בשום שחוק כדי שנאמר שיעלה להם זה במקום שחוק. ועוד דעל הרוב הם לישני בעלמא והיינו דאמרי אינשי וכיוצא אשר פשטן משל ומליצה הגם שבתלמוד גם כן כל דיבור ודיבור יש בו

פרד"ס לא נודע כ"כ ומ"מ הפשט של הפשט הוא משל ומליצה וגם עושים זה להיות שגורים בפיהם לשונות הש"ס לדבר צחות בארש נכוחות ומ"מ הירא דבר ה' יפרוש גם מזה:

סימן תרמז

פירוש א

אל תכזב וכו'. מעשה זה הובא בס' איומה כנדגלות וגם בספר מעשיות קטן ועי' מ"ש בעניותי בקונ' פני דוד פ' בראשית:

סימן תרנב

פירוש א

כל צער ותרעומות וכו'. בזה י"ל פ' שהזכיר רבינו הסר כעם מלבך והעבר רעה מבשרך דכשיסיר הכעס על שלא יקנא ולא ישנא כמ"ש המפרש דין גרמ"א והעבר רעה מבשרך שהקנאה והשנאה והכעס גורמי' בטול תורה וכל הצרות באות על בטול תורה כמ"ש בתנא דבי אליהו וז"ש והעבר רעה מבשרך שלא תבטל תורה ולא תבא עליך הרע':

סימן תרס

פירוש א

שאין בו עון כו' אלא ממונה כו'. פי' והוא עון גדול דצערא דגופא לא ניתן לימחל ומה גם שכיוון לקחת ממון שלה שגבתה מכתובת בעלה והוא כגוזל ומש"ה מתו בניו ר"ל:

סימן תרסא

פירוש א

לאותו נכרי הייתי מטעה וכו'. וצעק ע"ז והקב"ה עושה משפט לעשוקים וכו' (אתיא זכירה):

סימן תרסה

פירוש א

כתיב לא תדרוש וכו' ודוד דרש וכו'. נראה שכוונת רבינו להוכיח שלא להיות כפוי טובה מדהע"ה שדרש וכו' שלא להיות כפוי טובה ותשלומי שלום מותר ודעתו כמ"ש

ר"א ממיץ בספר יריאים סי' רצ"ו וכבר מרן בכ"מ פ"ו מהלכות מלכים הקשה על רא"ם מהמדרש וכונתו ממדר' ריש פנחס דנענש דהע"ה ע"ז וכמ"ש בס' הקטן חיים שאל דף קי"ב ע"ג וכן ק"ק על מהרימ"ט בדרשותיו פ' ויחי שהביא דברי מהר"א ממיץ ולא העיר ממדר' הנז' והשתא ק' גם על רבינו ומיהו ישבתי קצת דברי מהר"א ממיץ בספר הקטן דברים אחדים דף קס"ג ע"א ע"ש ואין כאן מקום להאריך:

סימן תרסז

פירוש א

שהרי וכו'. חולין דפ"ה והתם פריך עלה ומסיק דרבי כי אמר לר' חייא ע"ז לא אמר לו שחוט אלא נחור למ"ד או טריף למ"ד ורבינו לא נחית לדקדק בזה ונקיט תחלת דבור:

סימן תרסח

פירוש א

לכך נאמר זה שלש רגלים. פי' דכל הימים לא הכית אותה אלא זה שלש רגלים וכיון שתמיד למודה ללכת ולא הוצרכת להכותה אלא עתה הי' לך לחשוב שהיא חולה וכיוצא:

יחשוב שאלו הוא היה מסור וכו'. זה מוסר גדול ללמד דעת איך יתנהג עם ב"ב ומשרתיו וכבר איוב אמר אם אמאם משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי מה אעשה כי יקום אל וכו'. ועיין מ"ש בעניותי בפי' פסוק זה דרך מוסר בספרי הקטן דברים אחדים דכ"ב ודק"ו בס"ד ע"ש המורם מהם דכאשר יתנהג האדם עם משרתו כן יתנהגו בשמים עמו שהוא עבד גמור לו יתברך ובראו וזנו ומפרנסו ויקח מוסר ממה שרוצה שישרתו אותו בזריזות ושלמות ויש להרחיב הדברים בזה מאד וירא שמים יחשוב בזה וימצא חסרונות ועדיין כי קצר קצר בעבודתו יתברך:

סימן תרפג

פירוש א

אם בורח רוצח אליך וכו' כמעשה דר"ט וכו'. ק"ק דהתם בעובדא דר"ט היה קול ומלשונו נראה דמיירי ברוצח ודאי ונראה דכוונתו דרוצח ודאי אסור מדינא ור"ט חייש לקנא מאימת מלכות. וכמ"ש התוס' שם בשם רב אחא והרא"ש שם ומ"ש כמעשה דר"ט לדוגמא בעלמא ועמ"ש בעניותי בס' הקטן דברים אחדים דקי"ג ע"ש ודוק:

סימן תרצא

פירוש א

אעפ"י שאמרו כו'. עמ"ש הרב בית יעקב בתשובה סי' ג' ועמ"ש אני השפל בס' הקטן ברכי יוסף בח"מ דף ל"ד ודף ק"ב ובקונטרס שיורי ברכה י"ד סי' רס"ט. ודברי רבינו הם ע"פ דברי התוס' בסנדרין דע"א ע"ש ובספר הקטן חיים שאל סי' מ"ט ע"ש באורך:

סימן תרצט

פירוש א

ואל ימסרו נפש אחת מישראל ואפי' פנויה וכו'. ואפילו היתה מחוללת כמ"ש הרשב"א ז"ל בתשובה הביאה מרן בכ"מ ובירושלמי גרסינן לא מסברא אם היתה כבר טמאה ודלא כמהר"ר אליהו מפולדא בפירושו ונעלם ממנו תשוב' הרשב"א האמור' מפי כבוד מרן ז"ל:

ובימי החשמונאים עשו ברע וכו'. יש בזה אריכות דברי' דיש לומר דאפי' בשעת השמד להנאת עצמן יעבור ואל יהרג אי נמי אשה אפי' בפרהסיא קרקע עולם היא ובאונס שרי ויש כמה סברות לראשונים פ' בן סורר ופ"ק דכתובות ואין כאן מקום להאריך:

סימן תשט

פירוש א

לא יצא אדם מבהכ"נ עד שיסיימו כל התפלה וכו'. פי' עד סוף קדיש בתרא בחול ובשבת וכבר בסי' דבסמוך הביא דנענשה זקנה על שלא היתה ממתנת עד שהיו יוצאים מבית הכנסת ושמעתי בימי נעורי להרב המובהק החסיד והעניו כמהר"ר משה מזרחי ז"ל שהיה מקפיד וגוער ע"ז:

סימן תשיב

פירוש א

היה מתענה בשבט ואדר מספק. הרב מ"א א"ח סי' תקס"ח הביא דברי רבינו וכ' דמ"מ לא יתנו לו אלא קדיש אחד ע"ש:

סימן תשלח

פירוש א

עושין לו נפש היינו מצבה וכו'. הרב האר"י ז"ל בשער המצות פ' ויחי כתב שהוא צורך גדול המצבה ע"ש ובירושלמי פ"ב דשקלים תניא רשב"א אומר אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הם זכרונם ועמ"ש הרב תאוה לעינים סי' ער"ה דף פ' דפוס אשכנז. ואפילו את"ל דהא דרשב"א הוא כ"ע אפשר דגם רשב"א מודה דיתנו לצדיקים איזה אבן כמות שהוא על הקבר של צדיק. אמנם הנפשות שהיו עושין היו בנין מתואר ומסומן של פ' ואופן זה אמר שאין צריך לצדיקים אבל אבן כל שהוא אפי' אינה גדולה מודה שהוא צורך כמ"ש רבינו האר"י זצ"ל ודוק:

סימן תשמה

פירוש א

כשמזכירים ת"ח אצ"ל ז"ל כו'. כ"כ רבינו לקמן סי' תתק"ף ודבריו קשים כמ"ש שם בס"ד ע"ש:

סימן תשמח

פירוש א

ויזהר אדם בתפלתו שלא יכשל בתפלתו. עמ"ש הרב המפרש ואפשר שהכונה שלא יכשל בלשון תפלתו כמשז"ל על חנה שאמרה וישב שם עד עולם ומש"ה היה שם נ' שנה וכיוצא אדם שהיה אומר וחננו בינה והשכל בשין ימנית והי' קובר בניו כמ"ש גורי האר"י ז"ל:

סימן תשמט

פירוש א

יבקש מה' ויהפוך את לבה וכו'. יש להעיר אי תפלה זו מועלת אמאי ר' יצחק בן אלישיב בתענית דכ"ג כשא"ל ר' מני על אשתו קא מרדה עלי אמר תחזור חנה לשחרוריתה ואמאי לא התפלל שתכנע ותאהוב אותו ואפשר דזה עונשה על דמרדה בטובה שעשה עמה שנתיפתה ומיהו אפשר דהתפלל שתתקבל עליו (פי' ולא הוצרך הש"ס לפרש) וכן מ"ש שם דעתירי דבי חמוה מצערי ליה ואמר ליענו ולא התפלל שלא יצערוהו דהיה עונשם על דהוו מצערי ליה ודוק:

סימן תשנג

פירוש א

כך מצינו על ר' חייא כו' שפשתנו לקה וכו'. הכי אמרו בחולין דף פ"ו ע"א יעויין שם:

סימן תשנד

פירוש א

תעשו תשובה ונתפלל עליכם וכו' וכל שאינו כו'. וכ"כ בסמוך סי' תשנ"ה ומעין דוגמא אמרו במדרש הנעלם בזוהר דק"א ע"ד שהקפידו על ר' אחא דבטל מותא ואמרו לי' כד עבדת דא עביד דא זיל ואימא לון דיחזרון בתשובה דחייבין אינון קמאי וכו' ע"ש אלא דר' אחא לא ידע בחטאתם ואח"כ גילו לו דהיו חוטאים ודוק ועיין סי' תשפ"ו:

סימן תשנו

פירוש א

וישב דוד לפני ה' ישב לבו בתפלה וכו'. הכי אמרו בירושלמי פ' ואלו נאמרין ובשוחר טוב. אמנם תלמודא דידן וכמה מקימות סבר דמלכי בית דוד יכולין לישב בעזרה מדכתיב וישב דוד לפני ה' ועמ"ש אני בעניותי בספר הקטן ברכי יוסף ח"מ בסי' טו"ב ע"ש באורך:

סימן תשנז

פירוש א

כי המצות אינם ירושה וכו'. כ"כ המרדכי פ' בני העיר ומה שיש להקשות ממ"ש המרדכי ס"פ החובל כבר הרב שיורי כנה"ג א"ח סי' קנ"ג ומורינו הרב בתי כהונה בח"ב סי' י' עמדו על זה ותירצו ע"ש. והנה מדברי רבינו בסי' זה דמיירי לענין להתפלל בר"ה ויו"כ ועלה כ' דאין ירושה במצות מוכח דלהתפלל בר"ה לא חשיב ליה שררה אלא מצוה בעלמא שעלה קאמר דאין ירושה במצות כמבואר וכמדומה שנעלם דברי רבינו מהרב מהר"ש אבוהב בשו"ת דבר שמואל סי' מ"ט שנסתפק אם להיות ש"ץ חשיב מינוי ויש בו ירושה או הויא מצוה ואין ירושה במצות ומצדד בזה ומייתי תשובת הרשב"א על זה ע"ש באורך ולא העלה על שפתיו דלהתפלל בר"ה רבינו קרי ליה מצוה גרידתא ואין ירושה במצות. הגם הלום ראיתי תשובה כ"י לאחד מגדולי דורנו זלה"ה דפשיטא לי' דמינוי ש"ץ (דעלמא) לא דמי למצוה גרידתא והוא בכלל שאר מינוים שכתב הרמב"ם

ואף לדעת הרב דברי שמואל לא אמרה אלא במינוי ש"ץ אבל להתפלל בימים נוראים שררה הוא ויש ירושה זהו תורף דבריו. והיה העלמ"ת דברי רבינו שכ' על מי שהתפלל ר"ה ויוה"כ דאין ירושה במצות הפך דבריו. וכן מורינו הרב ז"ל בתשובה הנזכר בספר בתי כהונה ח"ב כתב בפשיטות בדעת רבינו הכי כמו שכתבנו בעניותינו. ומהרב שיירי כנכ"ג סי' קנ"ג הנזכר ומתשיבת מורינו הרב הנזכר עיניך תחזינה האחרונים המדברים בזה ואכמ"ל:

סימן תשסח

פירוש א

ועל כ"ד שאדם חשוד כו' ש"מ שלא חטא וכו'. פירש הרב המפרש ז"ל ש"מ שלא חטא ר"ל והלא באמת חטא עכ"ל וכדומה דלא זכר מ"ש בשבת דף נ"ה ארשב"א מיצל ראובן מאותו עון אפשר עתיד זרעו לעמוד על הר עיבל ולומר ארור שוכב עם אשת אביו ויבא חטא זה לידו ע"כ וא"כ נראה דרבינו כונתו על זו המימרא דרשב"א והכי פירושו דעל כל דבר שאדם חשוד לא יקרא אותו החזן וכי תימא אין קפידא בזה והחזן קורא כדרכו בספר התורה ואין לו להשגיח בזה לז"א שא"א שראובן וכו' כלומר בא וראה שקריאת החזן יש בה קפידא שהרי ראובן אנו לומדים שלא חטא ממה שהוא אומר ארור וכו' ואיך יאמר אם חטא ולכך אמרינן ש"מ שלא חטא הרי דהקריאה הוא דבר הלמד מענינו. אלא שיש הפרש בין מאמר ה' וצווי משה דודאי אנו למדים משם שלא חטא ראובן משא"כ לקריאת הש"ץ דיאמרו שכיוון לביישו. דאין להביא מהחזן ראיה שלא חטא כמבואר נגלה ויאמר דלהקניטו נתכוין. ועוד שילבין פניו. ויומתק ענין ראובן כפי אשר פירשו רבני אשכנז והבאתיו בס' הקטן ראש דוד דף קנג ע"ב ושוב מצאתי דהכי תרגמה הרב פני יהושע בשיטתו שם ומר ניהו מרא קמא ודוק היטב:

והקורא בבהכ"נ וכו'. כונתו דהחזן כשקורא הס"ת ובא פסוק של רחמים או ברכה לא יכוין על העולה השרוי אצלו אלא קורא בתורה לפניו יתברך אבל אם יאמרו הציבור פסוק זה או העולה יכול לכוין על מה שרוצה כאילו מתפלל יחיד על הדבר ודוק היטב:

סימן תשעא

פירוש א

לא אשב במקום פ' וכו' ולא אתפלל בסדור וכו' דאין קטיגור וכו'. עמ"ש רבינו לעיל סי' נמ"ט וסי' תכ"ט ובעין זוכר מערכת אלף אות ע"ט:

סימן תשעב

פירוש א

כי התפלה הראשונה לא עלתה לך. לפום ריהטא יש לגמגם בזה ממ"ש בי"ד סי' ש"מ דהקורע בשבת וכו' יצא ידי קריעה ופריך בירושלמי ממצה גזולה ומשני התם העיקר עבירה הכא עבר עבירה עכ"ל והכא ג"כ אינו כמצה גזולה שהתפלה בפיו והוא עבר עבירה לגזול הספר. וגם אין זה גזל שידוע שמחזיר לו הספר והרי הוא לקחו לשעה לבד. והגם כי לא טוב עשה מטעם דיש לתא דאין קטיגור וכו' שכתב בסי' דלעיל. מ"מ לומר דהתפלה לא עלתה לו צריך תלמוד. איברא דענין זה סובל אריכות וכבר אני בעניי כתבתי בעניותי בדברי הירושלמי ושבלי הלקט ואהל מועד והאחרוני' בספר הקטן מחזיק ברכה סי' תרס"ד ע"ש באורך. ולפחות הול"ל שיכוין בתפלה בתורת נדבה וכיוצא ואכמ"ל והמעיין יראה דיש לצדד בזה:

סימן תשעה

פירוש א

הנה שאול המלך ע"ה כשעשה צרכו לא הי' המנט"ל עליו וכו'. בזה יש לדקדק הכ' שם שמואל א' סי' כ"ד ויכרות כנף המעיל אשר לשאול בלט ויש לדקדק דהו"ל לומר ויכרות כנף מעיל שאול אלא רצה לרמוז כי המעיל הוא אשר לשאול אבל לא הי' עליו ועיין להרב כלי יקר בפירושו שגם הרב דקדק אומר אשר לשאול ופירש לפי דרכו ע"ש:

סימן תשפד

פירוש א

אני הוליך לאחורי כו' כדי שלא יתלוצצו כו'. אני בעניי קיימתי זה מסברא במקום א' כשהלכתי בשליחות מצוה. ושמחתי כשראיתי דברי רבינו (הרב מג"א סי' קכ"ד סק"ו הביא דברי רבינו וסיים ויחזור למקומו ויגמור וסיום זה אינו בדברי רבינו. אך הרב אלי' רבא הביא לשון רבינו כמו שהוא לפנינו ע"ש):

סימן תשפה

פירוש א

שיתפלל כו' בלשון שמבין וכו'. עיין בא"ח סי' ק"א ועי' בשו"ת דבר שמואל סי' שכ"א שהתיר להתפלל ללועזים בצבור בלשון לעז ולומר קדיש וקדושה בלשון לעז. וכתב שמנהג בשלוניקי לחזן לנשים להתפלל לעצמו ולנשים בלעז ע"ש:

ואוי להצבור שיתפללו עליהם שאינם ראיים וכו'. עמ"ש אני בעניי בקונטרס שמחת הרגל בפסקת בפי ישרים תתרומם וכבר רבני אשכנז נשאו קינה על חזני דורם במקומם עיין בדבריהם:

סימן תשצ

פירוש א

ודוד בקש על אבשלום כו' כי גרמ' של דוד היה וכו'. ובזה ניחא כי הבקשה שבקש היה באומרו בני בני כלומר אני גרמתי לו וחטא מצד שהוא בני ולכך אני מבקש. ועמ"ש לעיל סי' תר"ה ומ"ש שם בעניותי:

סימן תת

פירוש א

אדם שמתפלל על אביו אם הוא חולה אל יאמר תרפא אבא מארי וכו'. כ' הרב המפרש וז"ל ר"ל הא דקראו אהרן ויהושע למשה אדוני היינו בפניו לכבדו אבל שלא בפניו אין אדנותו של בשר ודם על אחר ואין לקרותו אדוני עכ"ל וק' דהא מפורש בש"ס דאחר מותו אומר אבא מארי בקדושין דל"א סוף ע"ב. ואיך כ' דשלא בפניו אפי' בחייו אין לקרותו אדוני והדבר מפורסם דהכי רגילי רבנן מפיהם ומפי כתבם לומר אבא מארי ולאמותם יאמרו אמי מורתי אף כי אחרי מותם כגון הטור שהוא כותב תמיד אדוני אבי הרא"ש ודכוותי' כל קדושים קמאי ובתראי אמנם כונת רבינו פשוטה דכשמדבר לפני ה' ומתפלל על רפואתו אין לומר לפני ה' אבא מארי וכן אלישע היה אומר לפני ה' כמו תפלה איה ה' אלהי אליהו ולכן לא אמר אדוני. אבל כשהוא מדבר עם בני אדם צריך לומר אבא מארי בחייו ואף כי אחרי מותו וכן כתבתי בעניותי בספר הקטן ברכי יוסף י"ד סי' ר"מ אות ד' משם מז"ה. ומיהו קשה דשלמה המלך ע"ה. בדברו עם עבדיו היה אומר דוד אבי ועיין מה שישבתי בקונטרס שיורי ברכה י"ד סי' ר"מ אות יו"ד ע"ש ודוק:

סימן תתב

פירוש א

ותהיה אסורה למרדכי וכו' ועתה וכו'. עמ"ש רבינו לעיל סי' קס"ז ומ"ש אני בעניי שם בס"ד:

סימן תתג

פירוש א

א"ל לא היית צריך וכו'. עמ"ש מהר"ש הלוי בתשובה י"ד סי' ז"ך ובשו"ת שער אפרים סי' צ"ז ומ"ש אני בעניי בס' הקטן ברכי יוסף י"ד סי' שמ"א אות ט"ו:

סימן תתז

פירוש א

יצא מב"ה ובירך על הקשת וכו' א"ל ואתה וכו' עדיפא וכו'. נראה שהמכוין בכוונות רבינו האר"י ז"ל צריך שלא יצא ויענה אמן בכל ברכה:

סימן תתיב

פירוש א

בחדר העליון כנגדו כו'. הרמב"ם בתשו' פאר הדור סי' ע"ד מוכח דשרי שלא ע"ג ההיכל וכמ"ש בעניותי בס' הקטן חיים שאל סי' נ"ו ועתה ראיתי דברי רבינו ולשון כנגדו דקאמר נראה כדברי הרמב"ם ודוק. וצ"ל בדברי רבינו היה הארון נגנז ומת לשם תשמיש של קדושה כנ"ל ועיין במפרש וק"ל שוב ראיתי בסמוך סי' תתי"ג דקפיד על סמוך לבית הכנסת ונראה פשוט דכיון שהיה בהכ"נ קפיד. ומ"ש בסי' הקודם היינו בחדר עליון כנגד חדר שהיה מונח ס"ת ואינו בית הכנסת והוא הפך דברי הרמב"ם דבעליה ע"ג בהכ"נ מיירי וכן חלקתי בס' הנזכר סי' הנזכר. ובנדון דידי שלא היה בית הכנסת התרתי. ובבהכ"נ ראוי להחמיר ובפרט ממעשה שכ' רבינו בסמוך שמתו הילדים וק"ק על הרב כגה"ג והרב ט"ז א"ח ס"ס קנ"א שכתבו מעשים כאלו ולא זכרו רבינו ע"ש ודוק:

סימן תתיח

פירוש א

יעשה אדם צרכיו וכו'. וקודם שיאכל כן אמרו בזוהר הקדוש פ' תרומה דקנ"ד ע"ב ע"ש באורך:

סימן תתכא

פירוש א

כתיב הכין לקראת אלהיך ישראל שלא תצטרך לעשות צרכיך בשעה שהקהל וכו'. כתב הרב המפרש דס"ל לרבינו דאין הפסוק הכון אתי להנצרך לנקביו וכו'. ולי ההדיוט נראה דודאי גם רבינו ס"ל כמ"ש בש"ס בברכות דכ"ג ומי יחלוק על הש"ס דגם לרשב"ח א"ר יונתן פי' הפ' במ"ש רבינו דיעשה הכנה ויכון בצדק לקראת ה' ומכללא שמעינן דהנצרך לנקביו אל יתפלל דיקא נמי דקאמר הנצרך לנקביו אל יתפלל משום שנא' הכון לקראת אלהיך ישראל ולא קאמר אל יתפלל שנאמר כי אורחיה דהא דהנצרך לנקביו שמעינן מכללא דהכון לקראת אלהיך ישראל וגם האי קרא כולל לענייניים אחרים כמ"ש פ"ק דשבת רמי פיומקי וכו' אמר הכון לקראת אלהיך ישראל וכ"כ הרב אלי' רבא ריש סימן צ"ב צריך לנקביו שגם זה כלול בפסוק הכון לקראת אלהיך ע"ש ונמצא דהש"ס ומ"ש רבינו רוח אחד להם דהכתיב אמר שיכין עצמו ויכון לקראת אלהיו ומזה ידעינן דהנצרך לנקביו אל יתפלל ורבינו ביאר שנלמד מזה שיעשה צרכיו קודם שילכו הקהל לבהכ"נ. וכן ראיתי שכ' הרב א"ר שם וז"ל ובס' חסידים דלמד מזה שיעשה צרכיו קודם שהקהל הולכים לבהכ"נ כדי שלא יצטרך לשהות אח"כ עכ"ל וכונתי דעל דרך מה שלמד רשב"ח א"ר יונתן דמדקאמר הכין דהנצרך לנקביו אל יתפלל כן רבינו למד מזה שיעשה צרכיו קודם שהקהל וכו'. ולא כמ"ש הרב המפרש ז"ל דרבינו חלוק על הש"ס בפירוש הפסוק הכון והוא פשוט ומבואר. ומ"ש רבינו בסוף מפ' וכל קרבי את שם קדשו הוא לתוס' ביאור ולרווחא דמילתא. תדע דאין לימוד גמור משם דאין ללכת לבהכ"נ וצריך לנקביו דהכ' אומר וכל קרבי את שם קדשו ואינו מפורש שלא יהיה צריך לנקביו אלא דסברא הוא דאינו ראוי לברך וצריך לנקביו וכ"כ רבינו יונה זצ"ל בריש שער היראה וז"ל ויבדוק עצמו יפה יפה כי אחרי אשר קרביו ובני מעיו צריכין לברך הבורא תמיד שנאמר ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו אין נאה להביא בטן מלא צואה לפני הקב"ה רבש"ע לברכו עכ"ל הרי דגמר הלימוד הוא מסברא דאין נאה להביא וכו'. ולימוד הכון לקראת אלהיך הוא כולל והוא מרווח. יתר על כן אני אומר דהרי כתבו כמה רבוואתא

דבדבר תורה ליכא לפלוגי מלכתחלה לדיעבד וכפי מ"ש הרא"ש פ' בתרא דמ"ק סוף סי' ג' דדברי קבלה חשיבי כמו דאורייתא דנביא אסמכי' אקרא ע"ש אפשר לומר דגם בזה ליכא לפלוגי לכתחלה לדיעבד. וכאשר למדנו מפ' הכון לקראת אלהיך היינו אף אם הוא אנוס שאין לו פנאי וא"צ לימוד אחר. ורבינו לרווחא דמילתא נקט פ' וכל קרבי את שם קדשו ויש לדחות ועוד יש לצדד בזה ואין כאן מקום להאריך ודוק:

סימן תתכב

פירוש א

ולכך כתיב של נעליך וכו'. נראה מדברי רבינו של נעלך משום הדבר הנדבק בו כמ"ש הרב המפרש ז"ל. וק"ק דנראה דלאו משום הנדבק אלא שהוא בזוי וכדתנן לא יכנס להר הבית לא במקלו ולא במנעלו וע"ש בש"ס ודוק היטב:

סימן תתכג

פירוש א

שלא הוצרך לבהכ"ס וכו'. פי' אפי' לא נכנס לבית הכסא אבל אם נכנס לבית הכסא על הכניסה לבד שורה עליו רוח מסט"א כמ"ש בספר הזוה"ק כידוע:

סימן תתכז

פירוש א

יזהר שלא יסחוט השער וכו'. ואע"ג דאין סחיטה בשער כמ"ש הרמב"ם פ"ט מ"מ איסורא איכא כמ"ש מרן בב"י א"ח סי' ש"ל ועמ"ש ב"י בי"ד סי' קצ"ט ועמ"ש בעניותי שם בשיורי ברכה י"ד ע"ש:

סימן תתמ

פירוש א

שלא היו אוכלים שום פרי בין י"ז בתמוז וכו'. כ"כ רבינו האר"י ז"ל אפי' בשבתות שבנתיים ועמ"ש אני בעניי בספר הקטן חיים שאל סי' כ"ד. ובדברי רבינו אפשר לפרש דמ"ש ברישא יש חסידים וכו' כונתו דהחסידים האלה אפי' בשבת לא הי' מברכים וכדברי רבינו האר"י זצ"ל ואח"כ כ' דיש מברכים בשבת ומ"ש בחיים שאל סי' הנזכר

דס' החסידים כ' דיאמרו בשבת לישנא קייטא הוא וכונתו לומר דהזכיר סברא זו דיש מברכין:

סימן תתמג

פירוש א

אפילו נולד בן לצדיק ואני אוהבו וכו'. טעמו כי היכי דאשכחן דבריך ברוך רחמנא דיהבך לן וכו'. ה"נ יכול לברך הטוב והמטיב ואין זה ברכה לבטלה כי הוא דרך שבח והודאה על טובת חבירו ששמח בה כמ"ש הטור א"ח סי' רי"ט על מאן דאמר בריך רחמנא דיהבך לן והכא דכותי' או עדיפא מינה דמברך על הטובה שקבל הוא עצמו מן הטובה הזו שהטיב לחבירו באהבתו אותו. ולא ראיתי לאחרונים שהביאו דין זה רק הרב כנה"ג כתב לעיין בכמה סימני סי' זה. וע"כ נראה שלא יברך בשם ומלכות:

סימן תתמז

פירוש א

בא לפניו פרי אחד יותר יפה וכו'. הרב כנה"ג א"ח סימן ר"ו הביא דברי רבינו ועמ"ש הרב מג"א:

סימן תתמח

פירוש א

חמשים תאנים שחורות וכו' הרי גודגדניות וכו'. הרב תרומת הדשן סי' ל"ג הביא דברי רבינו וראייתו ועמ"ש עוד ע"ש ובש"ע א"ח סי' רכ"ה:

סימן תתנא

פירוש א

עד שעברה התקופה ואז ישתה וכו'. לכאורה מדברי רבינו ש"מ תלת חדא דהי' חושש לתקופה שלא כדברי הגאון רבינו האי שהביא מהר"ר אבודרהם וזאת שנית שלא היה נזהר לחוש לתקופה כ"א דבר מועט כאשר ישתכל המשתכל השכל וידוע שלא כמחמירין הרבה זמן. ועוד שלא היו נוהגי' להחמיר לשפיך כל המים שבתלוש בשעת התקופה רק כשעבר התקופה היו שותים המי' כאשר יראה המעיין והא בתרייתא היא

הפך ממה שכתבתי אני בעניי בדעת רבינו בס' מחזיק ברכה בא"ח סימן תנ"ה ע"ש ודוק היטב כי קצרתי:

סימן תתנט

פירוש א

נתן בידו כו'. כתב הרב המפרש ז"ל דאם יהי' א"י שרי לומר לו להצילם וכ"כ הגאון הביאו מרן בש"ע סי' של"ד דין י"ח ע"ש:

סימן תתס

פירוש א

שאין מי שחפץ לסייעו. פי' מפני חטאיו אבל אם כ"כ חטא המת וכו' ומ"ש הרב המפרש ז"ל אינו מחוור ודוק היטב :

סימן תתסו

פירוש א

אינו רשאי לאכול אותו בחול וכו'. ועיין בסמוך והרב המפרש חילק דבנדון ראשון אמר בשבת זה ואח"כ לא אמר זה עש"ב ולכאורה אין ז"ה מעכב ואפשר דלשון שלח לך כדי שתאכל בשבת הוי קפידא ועדיין צריך ישוב:

סימן תתעג

פירוש א

שלא יהרהר בעבירה וכו'. פי' שהחכם להכניס הדברים בלבה לא א"ל שהיא משועבד' לו אבל בא מכח טענת האלו שיקבלו הדברים אצלה ופשיט:

סימן תתעח

פירוש א

כתיב חשתי וכו' לא יעכב אדם את המצוה וכו'. הכי אמרינן פ' החולץ שהרי מצוה לא משהינן ומוכח התם דלא משהינן מציה לעשותה מן המובחר ודוקא כי התם דיש להסתפק בדבר אבל בדבר שאין להסתפק וקרוב הדבר כתב הרב תרומת הדשן סי' ל"ה דמשהינן:

סימן תתפב

פירוש א

ואם כתיב ביום חג פ' בסתם גם בזה. כצ"ל ודוק היטב:

סימן תתפה

פירוש א

וכשאדם צריך לנקביו לא יתכן כו'. מכאן משמע דלא סבר רבינו כדעת רבינו שמחה שכתבו הגהות מיימוניות פ"ד דתפלה דאסור להוציא שאר דברי תורה מפיו והביאו מור"ם בהגה סי' צ"ב ע"ש דלא קפיד רבינו אלא להזכיר את ה' ועמ"ש בעניותי במחזיק ברכה סי' ג' בס"ד:

סימן תתפח

פירוש א

ומן המוציא היה משאיר מעט וכו'. עי' בא"ח בהגה סיף סי' קס"ז וכמ"ש הרב של"ה והביאוהו האחרונים:

סימן תתקח

פירוש א

מעשה חסיד אחד שהיה מניח תורה וכו'. כייצא בזה היה נזהר הרמב"ם שלא לכתוב תנ"ך בקובץ אחד לפי שכאשר קורא בנביאים ובכתובים יהיו למעלה מחמשה חומשי תורה כמ"ש רבינו אברהם בנו הביאו בס' מעשה רוקח בתחילת הספר ופשט המנהג להפך שסמכו על דברי המרדכי:

סימן תתקכו

פירוש א

אם הוא חכם וצדיק וצריכים לו רבים כו'. פ' הנזקין דף נ"ח כתבו התוס' דמופלג בחכמה היה ר' ישמעאל ע"ש וכ"כ שם דמ"ה אבל הרא"ש כ' פ' השולח בלשון הזה דת"ח פודין יותר והיינו כדברי רבינו. ושם כ' הרא"ש דתלמיד חריף ומפלפל ג"כ פודין יותר וכ"פ בש"ע י"ד סי' רנ"ב ע"ש ודוק בסוף לשון הרא"ש. ועמ"ש לעיל סי' ר"צ:

סימן תתקכח

פירוש א

לכך נקראת מסכתא לשון אריגה וכו'. התיו"ט כ' מלשון מסכה יינה והרב קול הרמ"ז כ' מלשון נסיכה ושררה. ועוד מסכת ד' אותיות גי' תקכ"ד פרקים והרב לקט הקמח כ' מלשון מסך ועיין בפתיחת מעשה רוקח להגאון החסיד מוהר"ר אלעזר מקראקא זכר כולם לחיי עד. וזה שנים רבות קודם ראותי דברי הגאון החסיד במעשה רוקח שאמרתי במשז"ל ע"פ גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם שבזכות קריאת המשניות יבא משיח ולכן פרקי משנה הם תכ"ד כמנין משיח בן דוד גם לכוין בשם תכ"ה שהוא תכ"ד עם הכולל שמבטל שר של שכחה כמ"ש המקובלים וככתוב אצלנו בעניותינו במ"א וק' נוסף במספר הפרקים לתקן את השכינה בסוד ק' ברכות. ועתה ראיתי שכונתי קצת לדברי הרב הנזכר ז"ל. (ומיהו הרבה הפרש יש בין מ"ש בעניותי לדברי הרב ז"ל עיין בדבריו ודוק):

סימן תתקל

פירוש א

וזה שבידו ספר לא עמד וכו'. עמ"ש אני בעניי בספר הקטן חיים שאל סי' ע"א אות ב' ע"ש ודו"ק:

סימן תתקלה

פירוש א

אם אדם כותב יי רמז להקב"ה יכול למחוק וכו'. (נהירנא כד הוינ' טליא שראיתי בפי' ספרי כ"י למורינו הרב כמהר"א נחום ז"ל אשר לפי רוב ענותנותו שאלתיו ממנו שנסתפק במי שנהג ביום הושענא רבא לכתוב בערבה על הכותל ה' ישמר צאתך ובואך וגו' לסימן טוב וערב"ה שנתו באותיות מרובעות אם יוכל למחוק ה' שכתב במקום השם וכמדומני שהסכים שיכול למחוק ע"ב מה שזכרתי ויש סעד לדבריו מדברי רבינו ודוק היטב) ומהרדב"ז דפוס וינציא סי' ר"ו משמע דאינו יכול למחוק ועמ"ש אני הדל בשיורי ברכה י"ד סי' רע"ו ע"ש:

סימן תתקלו

פירוש א

אין משנין את ה' כלפי הדיוט וכו' יהי כבוד וכו'. ואני בעניי ראיתי ע"ג כתב שכתבנו לשר אחד א"ל מלך יושב על כסא רחמים. ונצטערתי מאוד עד היכן הגיעה החניפה ואסור גמור הוא מכ"ש ממ"ש רבינו ומלבד מלת אל קודש שעשאה חול איך יתאר לבשר ודם ח"ו בתואר מלך הכבוד ומזה תקיש על כמה שטיות שנהגו סופרים בורים ולא יראי אלהים ויש למחות בידם בחזקת היד:

סימן תתקמד

פירוש א

אם פוסק מד"ת ועוסק בדברי וכו'. וק"ו אם היא גורם שאחרים יפסקו וישמעו לקול הסיפור. וישיבו לו עונשו כפול ומכופל ונשא הצעי"ר עליו את כל עונותם בחסריה"ם ובטירות"ם :

סימן תתקמה

פירוש א

לפי שאצל הקב"ה לב שאינם פקחים וכו'. וכיוצא בזה ראיתי בכתבי מהרח"ו ז"ל ששאל לרב רבינו האר"י ז"ל דעין רואהו בתלמוד ובמדרשים שמעשים טובים ומדות וקדושות התנאים ואמוראים הוא דבר מבהיל ולא יוכל אדם בדורנו לעשות אחד מאלף. והשיב לו הרב זצ"ל דעתה גברה מאוד הסט"א והמעט שעושים עתה חשוב לפניו יתברך כהרבה שהיו עושים הראשונים עכ"ד (ועמ"ש אני בעניי בפתח עינים באבות במשנת לפום צערא אגרא:

סימן תתקסח

פירוש א

מבר קפרא שאמר על ר' חייא עייא. כצ"ל וכ"ה בכריתות ד"ח ע"א והרב המפרש נעלם ממנו וכתב שבר קפרא הלך מרבו שאמר על ר' חמא עמא כהה. ועמו הסליחה כי העיקר כמ"ש וכ"כ רבינו לקמן סי' תתקע"ג דר' אושעיא עזב בר קפרא וכו' ובדברי רבינו הכא יש לישבם:

ור' יצחק הלך מרבו בר חמא. בזבחים דצ"ו ע"ב ושם הגירסא שלפנינו רב יצחק בר יהודה הוה רגיל קמי דרמי בר חמא שבקיה ואזיל לרב ששת וכו' ע"ש וכ"כ רבינו לקמן סי' תתקע"ג ע"ש ולכן נראה דה"ג ור' יצחק מרמי בר חמא כצ"ל:

סימן תתקע

פירוש א

אמר א' אחד מ' ארבעים ך' פשוטה ת"ק וכו'. זה המספר הוא באלפא ביתא דאי"ק. דמ"ת הנ"ך וכו' דמספר א' אחד ומ' ארבעים וך' ת"ק ועמ"ש הרב המפרש:

סימן תתקעא

פירוש א

אע"פ שאין חבירו יכול להתקוטט. כצ"ל והמפרש נדחק ליישב הגירסא שלפנינו ויותר נ"ל שצ"ל כמ"ש:

סימן תתקפ

פירוש א

כשמזכירין ת"ח אצ"ל ז"ל וכו'. כ"כ לעיל סי' תשמ"ה ותשמ"ו ולכאורה דברי רבינו תמוהים מהברייי' דקדושין דל"א וכבר תמה עליו הרב כנה"ג י"ד סי' ר"ס הגהת הטור אות כ"ה וצדד כמה צדדים ומאי דמסיק בסוף אינו מספיק כאשר יראה המעיין:

סימן תתקפד

פירוש א

כדי שלא יהא יגע לחשוב ויבטל משאר ד"ת וכו'. וכיוצא אמרו בעירובין דמ"ח אי דייקינן כולי האי לא תנינן:

סימן תתקפה

פירוש א

מפני שמקרא אחד וכו' טעם אחד וכו'. וזו תשובה נצחית לכמה דרשות רז"ל שאינם אלא בפסוק אחד ואינו מקושר עם הקודם ומאי דכתיב אחריו (שמעתי מהרב החסיד כמהר"ח כ"ץ זלה"ה כי רז"ל אמרו ע' פנים לתורה והרי הנגלות לנו שיש כמה וכמה

דרשות ברז"ל וחידושים הרבה מהמפרשים והי' אומר כי ע' פנים לתורה לפרש כל הענין כלו אך לדרוש פ' או תיבות באופן אחד ואח"כ באופן אחר אין קץ וז"ש הביאני אל בית היין יין גי' ע' שזהו כסדר כל הפרשה והענין ע' פנים אך חוץ מזה ודגלו ודילוגו עלי אהבה פי' ודילוגו דמפרש פ' בזה ופ' אחר בענין אחר וכיוצא בזה יש הרבה מאד והוא עלי אהבה) אמנם מלבד הפשט שהכתוב נושא משך מה לפנים מה לאחור עוד כיוון הכ' לרמוז דרשה זו שהוא בפני עצמה וכמה פנים לפנים בפרד"ס וכתיב ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים:

סימן תתקצא

פירוש א

כגון אביי ורבא בבית רב יוסף וכו'. שהתלמידים נקראים בנים וכמו שהבן אינו נמנע לישב בבית ולצאת ולבא ברצונו כי אין טורח לאביו ולאמו ע"ז כן התלמידים שאין טורח לרבם ואינו נמנע מלעשות צרכיו בפניהם. והיינו דכתיב הוקר רגלך מבית רעיך דייקא לאפוקי אב ורב:

סימן תתקצב

פירוש א

כי אין דבר שמבטל יצר כמו מים כו' הרי תורתכם טהורה וכו'. ואפשר זה רמז הכתוב הוי כל צמא לכו למים שנדרש על התורה ורמז שע"י המים תכון התורה (ואפשר לרמוז כי מים גם למפרע הוא מים כי התור' שהוא מים צריך לטהר עצמו במים וגם כי מילוי מים מם יוד מם הוא גי' מים. לרמוז שבכל זמן יפנה אל התורה שהיא מים) וז"ש הוי כל צמא בהרהורים רעים מצד הסט"א כי צמא גי' סמא"ל לכו למים לבטל היצר ותזכו לתורה שנמשלה למים:

סימן תתר

פירוש א

לא ישכיר אדם וכו' שצופה בנשים וכו' או מדבר וכו'. ואפשר זה רמז מאי דתנן ויהיו עניים בני ביתך ואל תרבה שיחה עם האשה כלומר הגם שאני מצוך ויהי עניים בני ביתך דע שאתה בעצמך מוזהר ואל תרבה שיחה עם האשה וכו' ומכ"ש שלא תביא בביתך מי שמרבה שיחה עם האשה:

סימן תתרד

פירוש א

לא טוב אתה מר"ג ור"י וכו' אף אתה וכו'. פי' דר"ג ור"י היו עוסקי' בתור' בדרך כמפורש בכריתות דט"ו ושאר דוכתי וכמ"ש התו' בכריתות דלמדנו שאף בלכתם לדרך היו עוסקים בגופי הלכות ואף אתה תהרהר וכו' כי בזה אתה עוסק בתורה וג"ח. ובזה יושלמו בחי' מחשבה דיבור ומעשה שאתה מהרהר בד"ת וזהו מחשבה ועל הרוב יצא מפיך דיבור בתורה כמ"ש באדרא קדישא והרי דיבור ומעשה ג"ח שאתה עושה עם האלמנה ושרשה בעולמות בי"ע כנודע:

סימן תתרט

פירוש א

אבל אם לומד ועוסק בדרך ארץ וכו' ויסייע לכל עולים. ואפשר זה רמז ויט שכמו לסבול עול ד"א ויהי למס עובד ומיהו בגדר תורתו אומנתו יש אריכות דברי' בפוסקים ראשונים ואחרונים קבצם כעמיר הרב בני יעקב בתשובה אחד ומשם באר"ה:

סימן תתריב

פירוש א

קודם שתתחיל לכתוב תתענה וכו'. ואם א"א לו להתענות לפחות יתן צדקה לעניים ויתפלל ע"ז כי הצדקה מכפרת גם על המזיד והוא כקרבן ויצרף הרהורי תשובה והכנעה וטוב לו דכתיב לא ימנע טוב להולכי' בתמים וסימן לדבר עצ"ת ה' היא תקום. עצ"ת ר"ת ענוה צדקה תשובה אז הוא תקום וישלח עזרו מקדש לכתוב ספר וכיוצא וק"ל:

סימן תתרטו

פירוש א

אפילו פרשה שאין כתוב שום מצוה כגון פ' וישלח שבה פ' אלופי אדום וכו'. ומה גם בדורות האחרונים שנתגלים הזוה"ק וכמציץ מן החרכים נודע בכללות גדלות תורתנו הקדושה שגנוזים בה סודות העליונים כמו שפירשו באדרא רבא קדישא פ' ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום וכיוצא ואין אות בתורתנו הק' שאין בה רבבות פרד"ס כמו שאמרו בזוה"ק בכמה מקומות:

סימן תתריט

פירוש א

ואשר ניצול נ"נ וכו' ולהטיב לדניאל חמ"ו וכו'. ועל דרך האמת יש טוב טעם כי נבוכדנצר בא מזרע שלמה הע"ה שבא על מלכת שבא וילדם בת ומשם בא נ"נ ונמצא ששלמה הע"ה בנה הבית והוליד זרע שיחריבנו והן הן מפלאות תמים דעים. ואפשר לרמוז בפ' ד"ה ב' סימן ט' והמלך שלמה נתן למלכת שבא את כל חפצה אשר שאלה מלבד אשר הביאה אל המלך ותהפוך וכו' (ותיבת מלבד אינה מכוונה והרב מהר"ש פרימו פי' בדין דלקיחת אדם חשוב שמה נתינה וז"ש והמלך שלמה נתן וכו' מלבד אשר הביאה דלקיחתו שמה נתינה עכ"ד ועפ"ד אפשר מלבד אשר הביאה גופה למלך המלך לו ידעה וסתם הדבר הכתוב ועי"ז תהפוך שיצא מי שהפך הקערה והחריב הבית) דוק היטב כי קצרתי וס"ת חפצ"ה אש"ר שאל"ה הרה שהרת' ממנו:

סימן תתרכ

פירוש א

כשאדם גומר מלאכה גדולה צריכה ברכה וכו'. כתב התו' בפי' התורה בס' דעת זקנים פ' בראשית ויברך אותם אלהי' וכן ויברך אלהי' את יום השביעי הא למדת שהקונה דבר חדש מברך שהחיינו עכ"ל וראוי למי שגמר לחבר ספר וכן להדפיס ספר לתת הודאות לשמו יתברך אשר זיכהו לכך. והרב מור וקציעה סי רכ"ג כ' דיברך שהחיינו ולי הדל נראה דיברך בלא שם ומלכות. והרב הגדול מוהר"ר עזריה פיג"ו ז"ל על הדפסת גדולי תרומה דרש ברבים לשבח לה' שזכה לזה כמ"ש בס' בינה לעתים דרוש ב':

ושמא משה ובצלאל לא כיוונו וכו'. אני בעניי פירשתי הכ' וירא משה והנה עשו וכו' דהמעשה הי' שלם כמו שנצטוו אך הכונה לקצת חכמים העושים לא היתה שלימה בכל כבצלאל דהיה יודע צירוף אותיות וכו' לכן ויברך אותם משה ויהי נועם כמ"ש רז"ל והביאו רש"י ז"ל דהכונה שיהיה חשוב כאלו כיוונו כמו שפירשו בזוה"ק פ' זה סוף פ' יתרו דצ"ג ע"ב כידוע. ורבינו בסמוך פירש דברכם ברכת כהנים:

סימן תתרכא

פירוש א

כלת כתיב וכו'. הרב המפרש ז"ל כ' דפליג על המסרה ודברי רבינו הם דברי רז"ל בכמה מדרשים. וכבר בספר הנחמד מנחת שי עלה בקבץ ופנה אל הסובב כל דברי רז"ל

והמפרשים ע"ש באורך וברוחב. ולפי דברי רבינו אפשר לרמוז דאמרו רז"ל שרוי בלא אשה שרוי בלא ברכה ופי' הרב מהראנ"ח ז"ל סוף פרשת תולדות בפ' וקח לך משם אשה ואל שדי יברך אותך דכשתשא אשה אל שדי יברך אותו דעד עתה שרוי בלא ברכה ע"ש באורך וזהו שאמר יברכך ה' וסמיך ביום כלת שביום שתכנם לחופה עם הכלה באה ברכה ואז יברכך ה':

סימן תתרלד

פירוש א

יש פעמים הלואה טובה לעני יותר מן המתנה וכו'. אפשר לרמוז זה בפ' אם כסף תלוה את עמי את העני עמך כלומר אם תלוה יהיה בעיניו כאלו את העני עמך ולא יבוש מלשאול הלואה כשרוצה משא"כ אם תתן לו מתנה יבוש מלשאול הלואה פעם אחרת ודוק:

סימן תתרלו

פירוש א

ישעיה אמר כי תראה ערום וכסיתו. כלומר שזה חובה עליו משא"כ ס"ת ולא מיירי כשרוצה לקיים מצות ועתה כתבו לכם את השירה אלא רוצה לכתוב ספר שאינו חייב לכותבו ומ"ש הרב המפרש ז"ל אינו מחוור. ויש לרמוז וכסית"ו ר"ת ואינו כותב ס"ת יפה ומשאילו ודוק:

סימן תתרלט

פירוש א

רבי אבין עבדין לי' וכו'. כן הוא בירושלמי פ"ד דמסכת שקלים והובא בילקוט הושע סי' ח' ע"פ וישכח ישראל עושהו ומזה יקיש אנוש דמה שנחשב בעיני המון וקצת יודעים למצוה גדולה חטאת היא ועכ"ז בכגון זה אמרו מוטב שיהיו שוגגין וכו' (וכמעט יש קצת איסור לאומרו בפני ע"ה ודי בזה):

סימן תתרמא

פירוש א

כתיב עושק דל וכו'. דברי רבינו צריכין ביאור והר' המפרש ז"ל דבריו סתומים. ולפום ריהט' אפשר לפרש באופן זה דכתי' משלי סי' כ"ב עושק דל להרבות לו נותן לעשיר אך למחסור ורבינו מפרש עושק דל להרבות לו הוא חלוקה אחת ולזה כתב להרבות לו אסור כלומר הרי חלוקה אחת והוא אסור ועון פלילי ולא הוצרך הכ' לפרש ומ"ש הכ' נותן לעשיר היא חלוקה לבדה והכונה כגון שהעשיר יש לו אריס למחצה לשליש והאריס עני ומתעסק עם האריס שינכה משכרו ונותן לעשיר בעל הבית בטענה שהאריס עני ומוכרח שיתרצה בכל אופן והעשיר יעזוב לו בדין שעוזב הדין והמנהג ונותן לו פחות ומה שנותן לעשיר נותן לעני אחר גם חלוקה זו למחסור יכול וכו' דהשני חלוקות אחרות שרי ולזה אך חלק וכבר עלו במחשבה פירושים אחרי' והאמת שהל' סתום ולא רציתי להאריך ודוק בלשון רבינו ובענין:

סימן תתרמב

פירוש א

כל מה שהאדם נהנה וכו' מן הגזל. פי' אע"פ שהיחיד אינו אומר כלום וכמ"ש משום כסיפא הוא דעבד ורבים נכשלים בזה וע"ל סי' שט"ו:

סימן תתרמז

פירוש א

שאין רצון הבעל לא יקבל ממנה אפי' מתנה מועטת וכו'. כ"כ הטור י"ד סי' רמ"ח בשם תשובת הרא"ש ז"ל וק"ק על הרב כנה"ג שם שלא הזכיר דברי רבינו כי אורחיה:

סימן תתרנב

פירוש א

כי שמואל הענישו רב על ככה וכו'. גופא דעובדא הרי הוא בשבת דק"ח ע"א ע"ש:

סימן תתרנג

פירוש א

אם לא נהג קודם לכן לא יתן. עמ"ש הרב הפרש ומזה יש ללמוד שאם עשיר נותן לת"ח לפרנסתו והוא קונה ספרים מה שלא הי' קונה מקידם אסור כי ממעט בפרנסתו ופרנסת אנשי ביתו והם קודמים ולא יקנה ספרים כי העשיר לפרנסה נתן לו ולא לספרים ומשנה מדעתו. (ובלא"ה צריך דקדוק גדול אם יקנה ספרים וימעט בפרנסת ב"ב שחייב במזונותם ויש כמה חלוקות בענין זה ואין כאן מקום להאריך):

סימן תתרנז

פירוש א

כי השליח מדבר כאלו תלוי בו והוא ביד ה' וכו'. מעין דוגמא ראיתי להרב מר זקנינו הרב חס"ל ז"ל בפי' המשנה כ"י פ"ד דאבות משנה י' משם מהר"ר יוסף אשכנזי ז"ל (שהיו קורין לו תנא בימי האריז"ל) דגרסינן התם אם עמלת בתורה יש לי שכר הרבה ליתן לך כי כן דרך החכמים לדבר כאלו נאמר מפי הקב"ה עכ"ד:

ואם אדונים אני וכו'. רש"י ז"ל לימדנו כי כל לשון אדנות כתוב לשון רבים (כמ"ש פרשת וישלח ע"פ כי שם נגלו אליו האלהים ע"ש):

סימן תתרנט

פירוש א

על כל מחשבותיו יהרהר וכו'. וכה ידבר שאפי' ינהוג איזה דבר לא יהיה עליו נדר וכיוצא ויש מי שכתב על פנקסו מודעא שכל דבר שינהוג מפרישות הוא בלא נדר. ומ"ש אע"פ שכתוב נשבעתי ואקיימה וכו' כן כתב לעיל סימן ת"ך ולקמן סי' אלף ק"י:

סימן תתרסא

פירוש א

א"כ ר"א וכו' הפליגן בדברים וכו'. פ' הישן דף כ"ז ודף כ"ח וביומא דס"ו ועמ"ש הרב הנמוקי פ' הזהב ומ"ש בעניותי בספרי הקטן פתח עינים שם בס"ד:

סימן תתרסב

פירוש א

וכן לכל דבר וכו' כאלו לעולם עושה מצות וכו'. בזה אפשר לפרש לפ' כי למשפטיך יחלתי ואשמרה תורתך תמיד לעולם ועד. ופ' מאויבי וכו' כי לעולם היא לי וכן כמה פסוקים ודוק כי קצרתי (ועמ"ש רבינו לקמן סי' אלף קס"א):

סימן תתרסו

פירוש א

שהרי אמרו חכמים מתנה אדם על פועל שלו וכו'. ריש פ' השוכר את הפועלים גבי ר' מתיא בן חרש שאמר לבנו שכור לנו פועלים וכו' והגם שאין הלכה כן אפשר לומר דמייתי ראיה מיניה דבהא לא פליגי עליו רק שאינו צריך תנאי דהכל כמנהג המדינה ודוק:

סימן תתרעב

פירוש א

שמא מזלו של א' מהם יגרום לו להפסידו וכו'. ובסי' דבסמוך כ' דמעות צרי עין וכיוצא ביד מי שיגיעו ירד מנכסיו ואח"ז כתב אם עושה עול לנכרי ירד ואין הצלחה וכו' ע"ש ובסי' שאח"כ (אתיא זכירה):

סימן תתרפב

פירוש א

אין רוח חכמים נוחה הימנו וכו'. יש מי שכ' דכי אמרינן אין רוח חכמי' נוחה הימנו איסורא איכא. ואפילו לדעת זה יותר איסור שלא ישלם מה שחייב ודברי רבינו אליבא דכ"ע. ועוד דאימור דכי תקון לא תקון במי שחייב לאחרים ואין לו לשלם ודוק:

סימן תתרצב

פירוש א

הרי על חנם הזכיר ה' וכו'. וכן יזהר כשידבר מענין הזכרת ר"ח עד"מ לא יאמר אמרתי אלהינו אלא אמרתי יעלה ויבא וכן כשעונים ז' ברכות לא יתחילו מתיבת אלהינו דאסור ועיין משנה למלך ריש ה' ברכות והריב"ש סי' ת"ח:

סימן תתשיב

פירוש א

לא יאמר לא אתן לך אלא מעט ואח"כ יתן הרבה וכו'. והא דתנן פ' הפועלים על מנת שאין לכם אלא פת וקטניות ורחוק הדבר שלא יתן להם יותר יש לומר דהכונה אין לכם תביעה עלי אלא על פת וקטניות אבל לא אמר שלא יתן אלא זה ופשוט :

סימן תתשיד

פירוש א

דומה למי שיש לו אדון וכו'. יש להליץ קצת על הנושאים כי ע"י הקמיע אין הקטרוג מעכב (כלומר ויעמדו מליצי יושר ותתגבר מדת הרחמים בזכות שמות הקדש וכיוצא. וזה טעם התפלות שמתפלל האדם בעת צרה לבטל המקטרגים ושיעמדו מליצים ומלמדים זכות וכן ע"י הצדקה וכיוצא קנה סניגור ויתרבה השפע ויומתקו הדינים וכמ"ש בעניותנו במאמר חז"ל ואם קבלם מאהבה מה שכרו יראה זרע וכו' דכיון שמקבל היסורין באהבה ממתק הדינים שהם היסורים באהבת חסד לכן בא בשכרו יראה זרע וכו'. ועוד כתבנו בעניותנו בכונת מ"ש נחום איש גם זו גם זו לטובה שהיה מכוין למתק הדינים ולחבר הדודים ז"ו מ' לטוב יסוד ודוק והארך):

סימן תתשטז

פירוש א

ומה שר"ע חסידא לקח לעצמו אשה וכו'. בנוסחא דקמן ריש פ' האומר דקדושין רבין חסידא אזיל לקדושי וכו' ע"ש:

סימן תתשיט

פירוש א

שלח רבי תבע באיתתיה וכו'. פ' הפועלים. ומדברי בש"ס ממה שהשיבה לרבי נראה קצת דידע רבי מה שאמרה הפך הרב המפרש אלא די"ל דח"ו לא כוונה שיאמר לרבי ושלוחא הוא דעוית. ויותר נראה שהשליח אמר דברים שמשמעותן שמאחר שהיתה אשת ר"א אינה רוצה בו ודוק:

סימן תתשכט

פירוש א

ורבינו הקדוש וכו' היה בתוקפו ופוטר את רבים י"ח וכו'. ואני בעניי בקונטרס שם הגדולים ח"א ד"ה ע"ב נחה דעתי הקצרה בכמה עניינים ע"פ דברי רבינו ופירשתי בזה מ"ש כיון שמת אדם נעשה חפשי וכו' (וחוץ ממ"ש שם בעניותי ובפתח עינים בס"ד יכולני לפטור דעל הגוף קאמר ומ"ש ילכו מחיל אל חיל ומ"ש בזוה"ק בכמה דוכתי על מתיבתא דרקיע וכיוצא הכל הוא על נר"ן הקיימות לעולם דוק והארך) דר"ל סתם אדם ע"ד שפי' מהרש"א מ"ש בגט פשוט ע"ש ובזה ניחא משז"ל והביאוהו תוס' פ' וילך בס' דעת זקנים שלקח גבריאל ס"ת ממה שכ' משה וקורין בו צדיקים במרום בשבת וי"ט ובב' ובה' ע"ש ודוק כי קצרתי:

סימן תתשלז

פירוש א

א"כ עשו הרשע וכו' מתתקע"ד דורות וכו'. דברי רבינו הללו נעלמו מהרב באר שבע ושאר אחרונים הבאתי דבריהם בס' הקטן פני דוד פ' תולדות ע"ש באורך:

סימן תתשמג

פירוש א

וא"ת וכו' שעשו לאמו של בן בתירא וכו'. האי עובדא הוא בתלמוד ירושלמי פ' ד' מיתות. ועמ"ש אני בעניי בס' הקטן פתח עינים ברכות על דף ט' ע"ש:

סימן תתשנג

פירוש א

ענף אילן אגוזים וכו' לפי שמזיקין שרוים עליו וכו'. ואפשר לרמוז כי אגוז בגי' חט כי שני אותיות אלו הם מהסט"א כמ"ש בזוה"ק בכמה דוכתי וא' מהם פ' בלק דף קס"ח ע"ב ודף קפ"ט ע"א ולכך שורים המזיקים שם. ובהכי ניחא מ"ש מור"ם בהגה א"ח סי' תקפ"ג יש מדקדקים שלא לאכול אגוזים שאגוז גי' חטא עכ"ל ובילדותי לא הייתי מבין כי אגוז בגי' טוב ועם הכולל גי' חטא ולמה נבא חשבון עם הכולל שהוא גי' חטא ולא נאמר בפשיטות שהוא גי' טוב. ואחר שנים נתיישב לי כי אותיות חט מהסט"א וב' אותיות אלו חט גי' אגוז. ועתה בראותי דברי רבינו נתיישב יותר דשם שורין המזיקין

והכל מתוקן (וזה טעם דהמזיקין שורין באגוז כי רומז לחט ומשז"ל דנמשלו ישראל לאגוז היא לשבח דיש בהם יצה"ר אדוק ועכ"ז מתגברין עליו. ומעין דוגמא י"ל במשז"ל כפלח הרמון רקתך אפי' ריקנין שבך מלאין מצות כרמון דברמון יש קליפה דקה ומרה ועכ"ז ישראל כופין היצה"ר האדוק ומחובר כקליפה דקה שברמון המרה ועושין מצות יפות ומהודרות כגרעיני הרמון ומ"מ המשילם כפלח. אבל בליל ר"ה אנו מתפללים שנרבה מצות כרמון שלם ונכוף היצה"ר בכל ובהכי ל"ק מה שהקשה הרב פר"ח זלה"ה בא"ח סי' תרפ"ג וגם תירוץ הרב ז"ל שם נכון ודבריו חיים):

סימן תתשנד

פירוש א

לפי שאות פ' מצויה וכו'. עמ"ש הרב שיורי כנה"ג והרב אלי' רבא א"ח סי' קפ"ה שלא יש אות פ' בברכת המזון וכו' ושניהם המלכים לא זכרו דברי רבינו שמטעם זה לא יש אות פ' בשום תפלה:

סימן תתשנה

פירוש א

ולנקבות אין לכם שער וכו'. עמ"ש אני בעניי בקונטרס שמחת הרגל רות דף ל' ובשם הגדולים ח"ב ד"צ סוף ע"א בס"ד:

סימן תתשנח

פירוש א

והיה טרם יקראו ואני אענה כלומר וכו'. ע"פ דברי רבינו נתישב מה שהקשו המפרשים בההיא דאמרינן בתענית שבחא דצבורא היכי הוי אמר משיב הרוח ונשיב זיקא דהכתיב והיה טרם יקראו ואני אענה ונדחקו בדבר. ולפי מה שפי' רבינו ניחא כי והיה טרם יקראו ואני אענה למלאך מזלם עוד הם מדברים כשיתפללו אמר משיב הרוח וכו' וז"ש עוד הם מדברים וכו' ודוק:

סימן תתשסא

פירוש א

לתת למקיימי מצות כאלו מששת ימי בראשית עוסקין בתורה עד תחיית המתים. (אתיא זכירה) ועיין לעיל סימן אלף ס"ב:

סימן תתשסד

פירוש א

אם אדם טורח לדעת בזה העולם לימודים אע"פ שאין לו לב עתה יהי' לו לב במתיבתא דרקיעא. (אתיא זכירה):

סימן תתשעב

פירוש א

ונאמר תמים תהיה ואין לו אלא תפלה ותחנונים על הכל וה' ישמרנו לנו וזרעינו מכל רע מעתה ועד עולם. ועיקר גדול שקודם שיתפלל יהרהר בתשובה ויכנע לשאול מחילה וסליחה ואז נמצא בידו תפלה ותשובה. והנה אתמר בי מדרשא דפליגי דמר סבר תפלה עושה מחצה ותשובה עושה הכל ומר סבר איפכא וכשיתפלל ויעשה תשובה אליבא דכ"ע עושה הכל ישמע אל ויענהו ול"ז ירחמנו עושהו ישמרהו ויחייהו מחיה חיים: כל הנשמה תהלל יה הללויה. ומרומם על כל ברכה ותהלה. בילא"ו יילא"ו. תושלב"ע: